

The Project Gutenberg eBook of Kurittaja, by Jonas Anton Dahl

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kurittaja

Author: Jonas Anton Dahl

Translator: Aatto Suppanen

Release date: February 26, 2012 [EBook #38988]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KURITTAJA ***

Produced by Tapio Riikonen

KURITTAJA

Kirj.

Jonas Dahl

Suom. Aatto S.

Porvoossa,
Werner Söderström,
Kustantaja.

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1891.

SISÄLLYS:

- I. Vanhemmat
- II. Lastenkodissa
- III. Yhteen sopivia
- IV. Kaksi onnen tavoittelijaa
- V. Perintö
- VI. Arkkunen
- VII. Hautakirjoitus
- VIII. Pahantekijä

IX. Äiti
X. Jälkivaikutuksia
XI. Kurittaja

I.

Vanhemmat.

"Ei, nyt menee tämä jo liian pitkälle", sanoi pastori Omeyer ja napsautti molemmin käsin sormiaan ilmaan. "Nyt heidät totisesti pitää toimittaa ojennuslaitokseen sekä mies että vaimo, sekä Vene-Riitta että Nilkku-Ola. Heidän ainoa tyttärensä pitää koettaa saada lastenkotiin."

Mistä syystä Vene-Riitta oli saanut tuon nimensä, eivät hänen aikalaisensa muistaneet, mutta kaikki, jotka hänet tunsivat, olivat vakuutetut, että hän ei ollut ansainnut sitä rehellisellä tavalla. Luultavasti hän oli joskus luvatta kiivennyt johonkin jaalaan ja saanut siitä rangaistuksen taikka oli hänet sieltä muuten häpeällä pois ajettu.

Hän oli vanteraruumiinen, kesk'ikäinen vaimo. Huomattavin kohta hänen kasvoissaan oli paksut huulet, jotka näyttivät siltä, kuin niitä olisi taputeltu pesukartulla.

Tuulen ja säiden ruskettamissa, likaisissa kasvoissa kiiluivat vilpilliset, harmaat silmät melkein kuin kaksi mantelia piparkakussa.

Pörhöinen hiustupsu tuli välistä näkyviin niiden päältä. Useimmiten se kuitenkin oli hänen omituisen päähineensä peitossa, joka ulottui alas aina kulmakarvoille asti.

Se oli suuri gummilakki, jossa oli riippuva lippu ja jonka laidat ulottuivat alas olkapäille; varmaan jonkun matkustavaisen herrasmiehen hylkäämä sadelakki, jotenkin sovelias yhdessä gummitakin kanssa jollekin herrasmiehelle, mutta hyvin naurettava kirjavan mekon ja likaisenharmaan hameen seurassa, joka viimeainittu oli karkea kuin hevosloimi.

Lapset tietysti uskoivat häntä satujen noidaksi, kuin hän joskus astua linkutti heille vastaan. Hänen polvensa lienevät olleet kankeat tai lonkkanivelet pois paikoiltaan tahi jotain muuta sellaista, koskapa hän kompuroitsi eteen päin, kuin olisi ollut puujaloilla astumassa tai kuin hänen jalkansa olisivat olleet hervottomat pitkästä polvillaan olemisesta.

Polvillaan oloa hän tavallaan olikin aina harjoittanut, vaikka hän, viimein päästyään naimisiin, oli erittäin taitavasti osannut totuttaa miehensä siihen toimeen, saadakseen itse oleksia kotona vartioimassa kerjuun saalista.

Nilkku-Ola oli erittäin halukas juomaan ja vielä etevämpi tuossa huomiota herättävällä tavalla pukeutumisen taidossa, joka halu näkyy olevan yhteistä sekä rikkailla että köyhillä.

Ola piti kesät talvet sinikirjaisia pumpulivaatteita, saman näköisiä kuin pikku tyttöjen kesäpuvut. Luultavasti hänellä oli alla lämpöisetkin vaatteet, mutta tuo ohut puku ei ollut koskaan vaikuttamatta. Talvella se hänen uusista uhreistaan tuntui ihan samalta, kuin olisivat nähneet hänen tallustelevan paljain jaloin lumessa.

Pukunsa vastakohtana piti hän kesät talvet vanhaa, paljaaksi kulunutta koirannahka-lakkia, jonka alta hiki jo aikaisin keväästä kuohui kuten kaikki muutkin kevätpurot ulkona luonnon helmassa.

Muuten oli Nilkku-Ola hyvin valkoverinen, pyöreäleukainen, joka aina oli huonosti ajeltu, ja tietysti ontuva, lieneekö se sitte ollut syystä vai syyttä. Sen tähden hän käyttikin keppiä, ja se oli aina uusi ja kotitekoa.

Alussa oli uusi pappi ottanut hyväntahtoisesti Olan vastaan, kuin hän tahtoi päästä sisälle asti ja puhella kahden kesken Omeyerin kanssa. Saattoihan mies parka olla noita hiljaisia Herran työmiehiä, joiden ulkomuoto useinkin on hyvin yksinkertainen.

Mutta sittemmin hänelle ei enää oltu läheskään yhtä kohteliaita. Harvoin häntä laskettiin etemmäksi kuin rappusille. Ja nyt arveli pappi syystä kyllä petoksen jo menevän liian pitkälle. Nyt totisesti piti toimittaa heidät ojennuslaitokseen, sekä mies että vaimo. Heidän ainoa tyttärensä piti viedä lastenkotiin.

Puoli vuotta sitte oli näet Nilkku-Ola eräänä lauantaina tullut pappilan ovelle kerjäämään. Viinan löyhkä tuli mukana hämmentämään kevään huumaavaa sulotuoksua.

"Rahaa et mitenkään voi saada tuollaisessa tilassa", sanoi pappi.

"Entä ruokaa?" kysyi Ola vähän nuhtelevasti ja huokasi hartaasti. "Olisiko sekin mielestänne vahingollista?"

"Ei, ruokaa kyllä saat", vastasi Omeyer ja riensi toimittamaan.

Palvelustyttö toi vähän maitoa ja leipää ja pani puutarhapöydälle.

Ola istahti penkille, siirsi koirannahka-lakkinsa päästään pöydälle ja pyyhki hien pois otsastaan. Sitte pani hän kätensä ristiin ja huokailleen katsoi milloin ylös taivaasen, milloin alas maahan. Nähtyään viimein pastorin katsovan avonaisesta ikkunasta kartiinin takaa, piti hän pitkän ja juhlallisen ruokarukouksen, jossa oli minkä mitäkin Jeesuksesta, että hänkin oli kärsinyt ja elänyt kurjuudessa tässä maailmassa ja että häntä vielä nytkin halveksittiin hänen totisissa köyhissä seuraajissansa maan päällä.

Syötyä vielä sydämmellinen kiitos, joka päättyi syvään huokaukseen: "Ah Herra Jeesus, sinä tiedät, sinä tiedät, ett'ei ole helppo olla köyhä tässä maailmassa."

Pastori Omeyer tunsi mielensä tulevan levottomaksi. Eihän hän vielä tuntenut silloin miestä niin tarkoin, ehkäpä hän olikin erehtynyt, mitä viinan hajuun tuli.

Hän meni ulos ja siniruutuinen Nilkku-Ola katsahti häneen arvokkaasti, syyttävästi.

"Niin, nyt minä omasta puolestani voin tulla toimeen koko päivän, mutta vaimoni ja lapseni, herra pastori... Eiköhän laupiaan Jumalan tahto liene, että heidänkin tulee saada ruokaa pyhäksensä?"

"Minä en sinua oikein tunne", sanoi pastori. "Sinä ehkä joisit viinaan, mitä saisit."

"Niinhän nuo sanovat kaikki, jotka eivät raaski antaa mitään", sanoi Ola puoli ääneen ja otti raskaasti huoaten lakkinsa.

Nyt täytyi pastorin tehdä jotakin ja hän sanoi:

"Saat kaksitoista killinkiä nyt ja joka lauantai leipään, jos joka kerran tulet näyttämään sen minulle. Ja nyt heti teemme ensi koetuksen."

Nilkku-Ola läksi tiehensä huokaellen ihmisten epäluuloisuutta.

Kohta hän sitte astua nilkutti takaisin ja hyvin vakavana näytti pitkää kahdentoista killingin leipäänsä, ja samalla tavalla hän teki joka lauantai puolen vuotta. Se tapahtui yhtä täsmälleen kuin sunnuntain seuraaminen lauantaita. Nilkku-Olan juonnista oli pappi kyllä saanut todistuksia, mutta hänen rahansa toki aina menivät leipään juomarin köyhälle perheelle.

Nyt äskettäin astui leipuri Svend pastorin virkahuoneeseen. Hänellä oli jotakin puhuttavaa Nilkku-Olasta, joka varmaan vieläkin sai rahaa pastorilta.

Niin, kyllä se oli totta.

Ola oli kuusi kuukautta sitte tullut Svendin luo ja tahtonut leipää lainaksi ainoastaan neljännestunniksi, näyttääkseen sitä vain pastori Omeyerille, oli hän sanonut, rumasti irvistäen. "Ja kahta killinkiä tarjosi hän hyyrystä. Minä tietysti ajoin hänet pois, mutta nyt mielestäni pitää asian tulla ilmi kaikkein tähden, vaikka ei olekaan hyvä puhua kilpaveljestään pahaa. Minä olen nyt siitä asti nähnyt hänen joka lauantai tulevan Frantzenilta, leipä käsivarrella, ja vähän ajan päästä tuovan sen takaisin. Hänelle on siis teidän rahastanne jäänyt kymmenen killinkiä viinaan."

Tarkemmin tiedustellessa huomattiin asian olevankin ihan sillä tolalla. Ja sitte ei Nilkku-Olan tarvinnut enää kertaakaan astua pastorin pihaan.

Mutta pastori ei ennestään tiennyt Riitan olevan hänen vaimonsa ja kumppaninsa tuossa asioimisessa. Nyt tuli hänen vuoronsa kompuroida pappilaan ryöstöretkelle.

Eilen aamupäivällä saapui hän sinne. Häntä oli kohdannut suuri suru. Gummipäähine näytti melkein suruliinalta. Hänen miehensä oli maannut sairaana koko vuoden ja nyt kuollut. Siinä oli lakkaamatta rukoiltu ja veisattu virsiä niin kauan, kuin hän oli osannut puhua. Ja eukko itki katkerasti.

No eihän se ollut toivoton suru, arveli pappi, koska vainaja kuoli sillä tavalla.

"Tunsitteko häntä?" kysyi Riitta. "Se oli Per Breivik."

"En", vastasi pastori, koettaen turhaan muistella.

"Sepä merkillistä, kyllä hän oli tuttu kaikille Jumalan lapsille niillä seuduin. Hän piti nuorempana ollessaan niin kauniita hartauspuheita."

Pastoria melkein hävetti, että ei ollut tuntenut sellaista Jumalan miestä seurakunnassa. Mutta hänen täytyi vieläkin lausua, että olihan nyt kyllin syytä iloita ja kiittää.

Riitta vavisten nosti paksua ylähuultansa.

"Ehkä ei ole oikein, mutta minusta tuntuisi hyvin raskaalta, jos hän ei saisi kunniallista hautausta; minä voin melkein sanoa, että se suru minua pahimmin vaivaa."

"No, no." Pastori lupasi haudata ja puhua haudalla ilman mitään maksua.

Mutta tarvittiin myöskin kääreliinoja ja rahaa Espedalille kirstusta ja — Riitalta pääsi itku — vähän kukkia pitäisi hänen myöskin saada arkulleen, kun oli ollut niin kelpo mies.

Pastori antoi hänelle puoli taaleria ja huusi Tiinaa, joka heti kiiruhti liinakaapin luo ja toi sieltä suuren valkoisen nyytin.

"Odotahan", sanoi rouva, meni ikkunan luo ja leikkasi viimeisen ruusunsa ynnä muutamia myrtin oksia. "Tästä saat vähän millä koristaa arkkua, vaimo parka."

Pastori kuitenkin kysyi, missä Riitta asui, ja eukon suureksi hämmästykseksi sanoi päivällä kävellessään pistäytyvänsä katsomassa häntä.

Vene-Riitta tapasi vähän matkan päässä miehensä, Tehtyään yhdessä vielä viimeisen kepposensa, jonka kerromme tuonnempana, nilkuttivat he molemmat niin pian, kuin suinkin ehtivät, takaisin Svartemyriin, jossa he asuskelivat.

Kotiinsa päästyään Riitta ja Ola molemmat pitivät tarkkaa vaaria maantiestä, kunnes polvekkeessa mäen päällä näkivät pastorin hoikan vartalon kuvan taivasta vasten.

Silloin Ola paneutui vuoteelle ja Riitta asetteli valkoisen lakanan hänen päällensä, levitteli liinat muuannekin sinne tänne pöydälle ja penkeille ja asetti huonekalut huiskin haiskin lattialle.

Nyt pastori jo katsahti ovesta.

"Teidän pitää antaa anteeksi, että minä en ole saanut miestäni puetuksi enkä ehtinyt tehdä siivoa pitkän taudin jälkeen. Mutta ei se olekaan niin helppoa yksinäiselle, jonka vielä pitää kerjäämällä saada ensin kaikki kokoon."

"Ettehän tahtone nähdä häntä, kun hän ei vielä ole puettu?" kysyi Riitta.

"En en en", sanoi Omeyer kiireesti ja ojensi torjuen molemmat kätensä. Hän tunsu samalla jotain vastenmielisyyttä katsomaan ruumista ja myös häpeätä epäluulosta, jota hänessä oli eukon lähdettyä herännyt tätä köyhää, kovasti koeteltua vaimoa kohtaan.

"Herra sinua vahvistakoon!" sanoi hän ja poistui samassa.

Mutta tuskin hän ehti ylös mäelle, kuin jo mieleen nousi toisia ajatuksia; hänestä Riitta oli ollut paljon haluttomampi näyttämään vainajaa, kuin sen ihmisluokan naiset tavallisesti ovat. Niinpä hän astui takaisin alas ja saapui juuri paraiksi kuulemaan pikku tytön huutavan:

"Isä, anna minullekin vähä lihaa!"

Silloin hän tempasi oven auki ja näki vainajan istuvan pöydän ääressä, kappale sian lihaa toisessa, viinapullo toisessa kädessä ja ranskanleipä edessä pöydällä.

Nyt oli puheen aihetta, ja Omeyer sai voimisteluharjoitusta sekä käsilleen ja jaloilleen että huulilleen.

Illaksi oli pastorin herrasväki kutsuttu uuden voudin luo vieraiksi. Palattuaan kahdestikin noutamaan unhottuneita kapineita, ensin kalosseja, sitte ulko-oven avainta, tavoitti pastori kuitenkin Tiinansa voudin rappusilla.

He tuskin ehtivät päästä sisään ovesta, kun vouti tarttui Omeyerin nutun nappiin ja alkoi suloisimmasti hymyillen puhella kauniilla, rehellisellä Larvikin murteellaan; kauniilla, sillä hänen

kauniista suustansa kuului se kauniilta kuin Italian kieli. Paljohan riippuu siitä, kuka kulloinkin puhalttaa torveen.

"Tietäkääs, herra pastori, tänään meitä on oikein vedetty nenästä. Ajatelkaahan: minä istuin konttorissani ja sinne tuli ontuva mies siniruudukkaissa vaatteissa ja kertoi nyt kerrassaan luotettavasti, että hänen vaimonsa oli kuollut lapsivuoteeseen, ja pyysi — nyt ensi kerran elämässään — niin sydämmellisen kauniisti hautausapua."

"Minulla on apunani vanha konttoristi, niitä heränneitä, tiedättehän, ja hän nousi ylös ja katsoi juhlallisesti miestä silmiin, melkein samalla tavalla kuin tutkitaan hevosen hampaita, ja sanoi sitte juhlallisesti:

"Minä näen sinusta, että sinä et valehtele Herran edessä. Enhän toki saata pettyä Jumalan lapsesta."

"Ette, kyllä Jumalan lapset tuntevat toisensa." Mies oli huomannut konttoristin heränneeksi veljeksi heti paikalla, kuin vain sai oven auki.

"Niin, sitäpä luulinkin, että enhän minä pety", sanoi konttoristi hyvillään.

"Minua melkein hävetti, niin liikaa tunsin olevani siinä seurassa, ja annoin miehelle taalerin", sanoi vouti. "Mutta nyt saatte kuulla edelleen", jatkoi hän ja sijoitti toisen kätensä pastorin toisiin nappeihin, saadakseen kokonaan anastetuksi hänen papillisen huomionsa. Ja se kyllä olikin tarpeen, sillä eipä suinkaan ollut helppo saada Omeyeria pysymään niin kauan hiljaa.

"Voitteko uskoa," jatkoi vouti kertomustaan ja veti yhä lujemmin napeista, "että joku eukko oli juuri samaan aikaan kyökissä pyytämässä sekä vaatetta että rahaa, koska hänen miehensä oli kuollut. Ja tietäkääs, vaimoni tarttui myöskin ansaan ja vielä paljon pahemmin kuin minä."

"Ajatelkaas, ne olivatkin yhtä pariskuntaa", huusi vouti ihan Omeyerin suuhun ja kiskasi napeista niin, että pastori pelkäsi niiden kirpoilevan hänen käsiinsä. "Minä kävin kylän voudin luona ja sain selon heistä molemmista."

Niin, Omeyer tiesi myöskin kertoa siitä asiasta, kuinhan pääsi irti ehyin napein. Mutta hän puhuessaan siirtyi likemmäksi salin ovea, sillä hän, äsken tullut ja suosittu kun oli, tahtoi mielellään, että kaikki ja varsinkin naiset kuulisivat. Hän oli tottunut puhumaan suurelle joukolle.

"Mutta nyt tämä menee jo liian pitkälle", sanoi hän puheensa loppuksi; "nyt heidät totisesti pitää toimittaa ojennuslaitokseen sekä mies että vaimo, sekä Nilkku-Ola että Vene-Riitta. Heidän ainoa tyttärensä pitää viedä lastenkotiin."

"Tietysti", huusivat kilpaa kaikki naiset iloissaan, että saattoivat olla samaa mieltä kuin nuori pastori.

II.

Lastenkodissa,

Lastenkodin oli perustanut vanha varakas maallikko, joka hyvää tarkoittaen tahtoi pitää huolta lasten sekä ruumiillisesta että hengellisestä ravinnosta. Sen tähden oli hän säätänyt, että lasten tuli joka sunnuntai saada kuulla sekä pappia että maallikkosaarnaajaa.

Jos papit tulisivat silmänpalvelijoiksi eivätkä saarnaisi Jumalan sanan mukaan, niin vapaatahtoinen maallikkosaarnaaja heille toki tarjoaisi elävää vettä ja leipää.

Muuten lastenkodin lapsia ei juuri paljon näkynyt paitsi kahdesti sunnuntaina, aamupäivällä, kuin he marssivat kirkkoon, ja iltapäivällä, kun menivät "saliin".

Silloin kulki koko joukko parittain, pienimmät etupäässä ja molemmat opettajattaret vierekkäin jälkimmäisinä.

Ehdottomasti sai heistä sen ajatuksen, että siinä oli jotain nunnamaisen puhdasta, he kun elivät niin erillään maailmasta ja heitä kasvatettiin niin hurskaasti, jota ajatusta vielä sekin vahvisti, että aina, kuin heitä nähtiin, he olivat joko menossa Herran huoneeseen tai tulossa sieltä.

Lasten siisti ulkoasu lienee sekin osaksi vaikuttanut, että ihmiset uskoivat heidän olevan mieleltäänkin puhtaita ja viattomia.

Siinä ne astuivat pitkin jalkakatua ja askeleet kopisivat kiviin ikään kuin vanhan luostarin käytävässä. Sileäksi kammattu, palmikoitu tukka oli joka lapsella käärittynä ihan samalla tavalla kiekuraksi vastoin ajan tapaa.

Kaulassa heillä oli siisti, punaruutuinen huivi, josta pieni nurkka riippui hartioilla. Ja jokaisella samanlainen harmaanruskea, tappuralangoista kudottu hame, yksinkertainen, mutta vahva ja siisti.

Käsikkäin, vierekkäin, yksinkertaisina kuten maalaiset tai kuten enkelit, miten vastaan tulijat kukin käsittivät.

Tunnin tai kahden päästä he yhtä ääneti ja yhtä kainoina palasivat, virsikirja kullakin irtonaisessa kädessä, ja parittain katosivat lastenkodin leveästä portista sisään.

Johtajatar, pitkä, laiha ja vähän miesmäinen neiti Sivertsen, jonka puku nähtävästi oli aiottu vastalauseeksi kaikkea muodin turhuutta ja levottomuutta vastaan, työnsi portin kiinni ihan kävelijäin nenän edestä.

Sillä kaikki ehdottomasti katselivat osanottavasti noita näkyvistä katoavia. Ne, jotka olivat jo tuhannesti ennen nähneet heidän tuolla samalla lailla katoavan, käänsivät vain vähän päätänsä; mutta ne, jotka heitä näkivät ensi kerran, oikein pysähtyivät ja mieltävästi katsoa tähystelivät suljettua porttia, kuten ainakin, milloin jotain on sitä peittämässä, joka juuri on puoleensa vetänyt huomiotamme.

Mutta siellä takana oli eri pikku maailma itsekseen melkein samoin kuin vanhoissa kunnan luostareissa.

Sieltä ei puuttunut mitään muuta kuin puutarha. Lapset sen sijaan saivat tyytyä, suureen pihamaahan. Se oli etelän puolella, valoisa ja päivänpaisteinen, yksinkertaisen puukartanon edustalla ja pitkin ulkokuonon riviä. Ja siellä he oleksivat lomahetkinä, kuin aurinko oikein paahtoi, joka tytöllä sukkanneule kädessä; siellä he istuivat penkeillä ja palleilla sein'vieressä, katsella tirkistellen kuin joukko liiaksi hyviteltyjä kissanpoikia.

Näköala tosin ei ollut avara; tuskin näkyi lauta-aitaankaan asti, sillä pihassa oli usein vaatteita kuivamassa ja samoin myöskin seinällä heidän päänsä päällä riippui kuivavaa kalaa lastenkodin tarpeiksi.

Se johtui siitä, että kaikki naapurit, joilla ei itsellään ollut kuivauspaikkaa, pyysivät saada kuivata pesunsa lastenkodin pihassa, sinne suljettujen lasten iloksi.

Itse huoneissa oli kaikki, lattiat, seinät, pöydät, penkit ja kangaspuut, aivan puhdasta, vaikka eivät olleetkaan tutustuneet maalarin sutiin. Ainoastaan keskimäinen huone, johtajattaren, oli poikkeuksena. Siellä oli myöskin kartiinit, piironki ja pesukaappi sekä seinällä suuri öljymaalaukset, lastenkodin perustajan kuva.

Yksi asia oli yhteinen koko talossa, sekä ylhäällä että alhaalla, olivatpa huoneet äsken pestyt tai ei, ja se oli tympeä, ummehtunut pesun haju, tuliko se sitte likaisista pesurievuista, vanhasta pesuhiekasta tai ehkä siitä hiekasta, jota joka päivä siivoamisen jälkeen ripoteltiin kaikille lattioille, hyödyksikö vai koristukseksi, on vaikea tietää.

Kartanossa muuten oli kolme suurta, muhkeaa huonetta; kouluhuone, kutomahuone, jossa lapset itse kehräsivät, käämisivät ja kutoivat joka tilkun, kuin heillä oli yllään, paidoista kaulaliinaan saakka, sekä makuuhuone, jossa sängyt, kolmekymmentä luvultaan, seisovat peräkkäin järjestyksessä pienimmästä suurimpaan. Sinne saattoi neiti huoneestaan katsella pienestä, oveen sovitetusta lasiruudusta, jonka edessä riippui punainen vaate.

Alakerta se vasta oikein näytti luostarin kaltaiselta. Siellä oli keittiö, pesuhuone, kylpyhuone ja ruokahuone. Seinämuurit olivat niin paksut, että eivät edes vanhimmattakaan tytöt ulottuneet ikkunan hakoihin, kiipeämättä ensin ikkunakomeroon. Muuten ei mitään muuta kuin penkkejä ja pöytiä sein'vierillä ja yksinkertaisuutta osoittava rivi tinalusikoita pöydillä.

Mutta opettajattaret omiksi tarpeikseen levittivät pienen laskupöydän ja sille ruokaliinan sekä vähän muutakin elämän hienostusta uunin ja oven lähinurkkaan.

Ylhäällä vinnillä istui kaksi tuhkimusta vanhoissa hylkyvaatteissa karttaamassa villoja. Se oli tuollaista roskaista työtä, ja vinni oli täynnä villasäkkejä, mattotilkkuja ja kaikenlaista muuta rujua.

Etelänpuolisiin nurkkiin oli laudoista tehty kaksi säilyhuonetta, toinen johtajatarta ja toinen lapsia

varten. Viimemainitussa oli pitkin seinää pitkä piironki ja siinä kolmekymmentä laatikkoa, yksi kullekin lapselle, ja niissä he saivat säilyttää omia pikku tavaroitaan, kalleuksiaan ja makeisiaan, joita yksin nämäkin vangitut pikku linnut joskus sentään saattoivat saamaan kotiin tuotavaksi.

Tänne se nyt Ane, Olan ja Riitan ainoa lapsi, tuotiin kymmenen vuoden ijässä.

Äidillä ei ollut mitään vastaväitteitä itse "laitoksesta". Mutta saatuaan kuulla, että hänen piti erota lapsestaan, itki hän niin, kuin olisi itsekin ollut lapsi, ja uhkasi vaivaishoidon esimiestä sillä, että oli tuleva koko iäkseen onnettomaksi, jos lasta ei pidetty kuin pikku prinsessaa.

Ja yön makasi hän lapsi sylissä, kuin se olisi ollut vasta vuoden ijässä, ja hoiteli sitä kuin sairasta.

"Onpa sentään aina edes pieni sulka enkeliä jäljellä paatuneimmassakin ihmissydämessä", sanoi Omeyer, joka mielellään huomautti hyvää ja valoisaa puolta kaikesta ja kaikista. "Jos me emme sitä saa näkyviin, niin saavat lapset."

Lapsella oli se onni, että hän joutui lastenkotiin yhtä aikaa kolmen muun laiminlyödyn olennon kanssa. Tyttönen ei tullut liaksi vetämään puoleensa kuuden kolmatta muun lapsen eikä myöskään valppaan neiti Sivertsenin huomiota. Aluksi jakautui kaikki tasan neljän uuden tulokkaan kesken.

Ane ei paljoakaan surrut joutumistansa uusiin oloihin. Hän rohkeasti käveli kaikkialla uljaine pystyneneen, pienine suineen ja hienoine hiuspalmikoineen ja vapaasti katseli kaikkea harmailla, vilkkailla silmillään.

Hiuspalmikko jo ennen päivällistä soviteltiin kiekuraksi niskaan, mutta muut ulkoasun omituisuudet saivat pysyä entisellään.

Jo päivällisellä sattui hän vetämään puoleensa neiti Sivertsenin huomion, vieläpä sellaisella tavalla, että se ei ollut hänelle onneksi.

Ruokarukouksen aikana harhailivat Anen silmät levottomina kuin kärpäset ympäri huonetta ja viimein kiintyivät neiti Sivertseniin, jolla oli tapana rukousta lukiessaan pitää silmänsä ummessa ja päänsä kallellaan.

Hän tuskin ehti päästä loppuun, kuin Ane synnynnäisellä suoravaisuudellaan kysyi:

"Minkä tähden sinä makasit?"

"Mitä sinä sanot?" tiuskasi neiti tylästi sekä jatkoi puoliääneen ja vähän pilkallisesti: "Sinä et ehkä ymmärrä, mitä nenäkäisyys on, kun raukka olet niin laiminlyöty."

Mutta vaikka neiti lakkaamatta pitikin Anea silmällä, lentelivät tytön silmäykset kuitenkin lakkaamatta kaikkialle, sivellen joka esinettä päältä, sivulta, takaa ja välistä; ne lipuivat edes takaisin kuin muurahaiset vedessä uivalla oksalla. Hän oikein vaistomaisesti väijyi ja etsi — niin mitä? Itsenäisyytensä säilyttämiskeinoja.

Vaikka olikin neljä tulokasta, joiden kesken vaarin pito oli jaettava, niin neiti kyllä tiesi, kutka tämän lapsen vanhemmat olivat, ja sitä paitsi hänellä myöskin oli monta syytä ottaa lukuun, millaiset ne vanhemmat olivat. Sillä Ane puolivilline tiikerin luontoineen oli yhtä saaliinhimoinen kuin kalalokit kootessaan saalista pikku kalain parvesta. Olihan se varsinaisesti kuulunut kotikasvatukseen, jopa ollut keinokin millä saavuttaa vanhempain suosiota ja ystävyyttä.

Vaikka neiti syöttikin hänet kuinka kylläiseksi hyvänsä, niin Ane kuitenkin käytti hyväkseen jokaista tarjoutuvaa silmänvälitystä, kuin oli pihalla leikkimässä tai päivänpaistetta nauttimassa, ja pujahti ulos portista naapuritaloihin, yhteensä kerrassaan, kerjäämään ruokaa, koska hänellä oli niin nälkä.

Tottapa hänellä olikin, koska sitä valitti, arvelivat vaimot ihmetellen ja antoivat hänelle, mitä pyysi. Ja sitte he puhelivat kokouksissa lastenkodista ja sen johtokunnasta ja neidistä ja nälkäisistä lapsista, kunnes nämä puheet, kierreltyään kolme viikkoa kaikki nurkat ja sopukat, viimein saapuivat lastenkotiin.

Silloin neiti Sivertsenin muoto muuttui vielä pitemmäksi ja liikkeet vielä miehekkäämmiksi.

Ensin hän riensi vinnille tutkimaan Anen laatikkoa. Sieltä löytyi ainoastaan pikku kerä, palanen kattoruunun lasia, muutamia nuppineuloja, mustetolpon kansi, tyhjä tärkkelysrasia ja — neidin kauhuksi — kaksi hopeaista teelusikkaa. Pitemmälle ei Ane vielä ollut ehtinyt kalleuksien kokoamisessaan.

Mutta mitään syötävää ei sieltä löytynyt. Tytöllä täytyi siis olla ruokavarastonsa jossakin muualla, ajatteli neiti, kiihkeästi viittoen itseksensä.

Vinniltä hän suuntasi kulkunsa Anen sängyn luo, ja ihan oikein: olkimatrassin alla oli tämän lokin kätköpaikka.

Hän huusi apuopettajatarta.

"Janna hyvä, tule katsomaan! Kyllä näkyy, että hän ei ole tarvinnut ruokaa muualta. Hänessä on synnynäistä tuo kokoileminen."

Ja yhdessä he säilystä vetivät esiin leipää, palasia ja viipaleita, korppuja ja kuoria. Löytyi sieltä joukosta joku luukin ja lihapala ja neiti sai suuren esiliinansa ihan täyteen.

Menessään pihan poikki viemään saalista porsaille, tapasivat he Anen, ja hänen pikku pystynensä kääntyi heihin päin ihan pelottomasti.

"Ane, mistähän luulet meidän löytäneen nämä tavarat?" kysyi neiti.

"Minun sängystäni", vastasi Ane niin iloisesti ja suoraan, kuin olisi odottanut kiitosta kokoavasta ja säästävistä luonteestaan.

Sivertsen näytti ikään kuin vähän hymyilevältä, mutta silloin hän aina oli todenperästä vihastunut. Ja Anelle siitä kyllä tuli muutakin kuin hymyä, tuli runsaasti sekä nuhteita että vitsaa.

Ane oppi hyvin pian noudattamaan riittävää varovaisuutta ja teeskenteleväisyyttä tyydyttäessään luontonsa taipumusta näpistelemiseen.

Mutta Sivertsenin arvonsa ylläpito-aisti oli myöskin ryhtynyt taisteluun ja taisteli kiivaasti sekä neidin itsensä ja koko lapsijoukon että myöskin tämän puolivillin tyttösen puolesta. Olematta mikään filosofi tahi muuten mietiskelemiseen taipuva oli hän kuitenkin saanut selville, että valpas omatunto on hyvän yhdyselämän pääehto.

Hänelle tuli kiire selitellä käskyjä uskontotunneilla ja varsinkin seitsemättä, yhdeksättä ja kymmenettä, sillä pitihän hänen koettaa herättää lapsen omaatuntoa.

Ja pienet näpistelut, joita Ane yhä edelleen harjoitti, antoivat aihetta käsin tuntuvaan ja havainnolliseen opetukseen ja todistukseen, mikä on hyvää, mikä pahaa, mikä on minun, mikä sinun, mikä on synti ja häpeä.

Sen tähden täytyi Sivertsenin antaa tälle yhdelle oppilaalle monta yksityisopetusta ylhäällä vinnillä pitkän, monilaatikkaisen piirongin edessä. Sillä sieltä, jossa kaikki säilyttivät makeisiansa tai raharopjansa, joita olivat jonakin merkkipäivänä saaneet joltakin sukulaiselta, sieltä hävisi milloin mitään.

Mutta kuin Ane kerran osasi mitä kavalimmalla tavalla kääntää epäilykset toista viimeksi tullutta kohtaan, niin että se tyttö parka oli koko päivän kantanut syytä ja häpeää ja rangaistusta, silloin läksi Sivertsen Timianintorin laidassa asuvan nikkari Espedal vanhuksen luo, joka oli sekä hänen että koko lastenkodin omanatuntona näkyväisessä muodossa.

Jokapäiväinen hartauden harjoitus ja uskonnon opetus sekä myöskin maallikkosaarnaajan puheet pyhäiltoina olivat jo riittävästi tehneet Aneen soveliaista valmistavaa vaikutusta. Hänessä alkoi jo näkyä heräävän omantunnon puhkeavaa orasta.

Kuin nikkari Espedal sateisena pyhäpäivänä iltahämärissä, palattuaan hartaustilaisuudesta, jossa hän itse oli puhunut, ääneti kuin haamu ja uhkaavana kuin ukkospilvi, hitaasti astui kouluhuoneeseen, jossa ilo oli korkeimmillaan elikkä niin korkealla, kuin lastenkodissa oli luvallista, se on: lapset astuivat piirissä, veisaten virsiä, silloin tunsivat Ane samoin kuin kaikki muutkin vavistuttavaa aavistusta, että olivat tehneet jotain pahaa.

Espedal oli saman hengen lapsia kuin lastenkodin perustaja. Arkipäivinä hän harvoin poistui pitkästä, matalasta työhuoneesta, jonka kyltissä Timianintorin laidassa oli suuri, musta ruumisarkku maalattuna. Vasta myöhään illalla hän malttoi lähteä johonkin hartauskokoukseen. Mutta sunnuntaina hänen kyllä nähtiin käyvän sekä kirkossa ja rukoushuoneessa että sairasten ja turvattomien luona.

Oli enempi järkevää yhteyttä ja kokonaisuutta hänen yksityisessä sielunhoidossaan kuin hänen puheissaan, sen tunsivat hän itse, jopa sanoikin sen suoraan pastorille. Mutta missä oli hätä ja puute ja häntä tarvis, sinne hänen piti mennä.

Yllä ainainen ruskea verkanuttu, päässä yhtä kunnianarvoinen, ruskea, karhea huopahattu ja käsissä mustat hansikkaat, se on: ne olivat aikoinaan olleet mustat ja varmaan kyllin suuretkin, mutta ne olivat muuttuneet kankeiksi ja harmaiksi, ehkäpä mustaamisesta ruumisarkku-voiteella eikä nappi ollut enää

moneen vuoteen ylettynyt tavoittamaan reikänsä kalvosinnivelen kohdalla. Oikea käsi puristi paksua, punaista kävelykeppiä ja sen nojassa teki juhlallisesti ja tarkassa tahdissa joka askeleella puoliympyrän näköisen kaarroksen, jossa tempussa käsivarsi ojentui säteenä ulos avaruutta kohti niin pitkälle, kuin suinkin ylsi.

Hän oli ijältään viiden- ja kuudenkymmenen välillä ja Anen huomioon kiintyi hänestä enimmäksin se, että hän painoi leukaansa rintaa vasten ja nosti yläluomensa ylös niin että näki silmälasiansa ylitse, ja puhui kumeasti, kuin olisi ääni tullut hänen sisälmyksistään, ja veti suupieliänsä alas juuri siten, kuin hänellä olisi ollut suitsiraudat suussa ja niitä kovasti vedetty.

Varsinkin tämä viime havainto pysyi Anen mielessä aina ensi hetkestä asti, ja aikaa myöten tuo tunne kasvoi vielä vahvemmaksi.

Hän liikkui itse suitsista talutettuna ja Anesta tuntui kuin olisi ukko ojentanut suitsia hänenkin suuhunsa.

Sen tähden hän äkisti painoi päänsä alas, kuin Espedal tuli luo ja ojensi kätensä märkine, pahalta haisevine hansikkaineen häneen päin.

Mutta Espedal vain painoi leukaansa syvemmälle rintaa vasten ja veti suitsista ja vanha hansikas laskeutui raskaasti Anen pään päälle ja hansikkaan pitäjä sanoi kumeimmalla äänellään:

"Meidän pitää mennä Jumalan kasvoin eteen puhelemaan keskenämme, meidän kahden!"

Ja Ane astui alla päin pitkin käytävää kuin varsa, jota suitsista talutetaan ulkoa talliin.

Limainen hansikas piti tytön kättä ja puristi sitä yhä kovemmin, ja Espedal antoi lastenkodin perustajan kuvan edessä lain valon kirkkaasti paistaa pimittyneen lapsen sydämeen. Hän ei säästänyt tuomiopäivän hirmua eikä helvetin kauhua, hän kertoi pari vavistuttavaa esimerkkiä varastelevista lapsista, jotka olivat saaneet kauhistavan lopun.

Ane, vielä illalla maatessaan sängyssä, silmät ummessa, näki hänet ilmi elävänä edessään. Espedalin kasvot olivat häneen päin ja niissä suuri käsnä oikealla puolen nenää.

Ja lastenkodin perustajan kuva yhtä vakavana kuin kaikki tietävän Jumalan. Ja Espedal hänen ylin profeettansa.

Silloin Ane rukoili yhdeksän kertaa peräkkäin, kuten hänen oli täytynyt Espedalille juhlallisesti luvata tekevänsä joka ilta: "Hyvä Jumala, opeta minua pelkäämään perkelettä!"

Lausuessaan sitä viidettä kertaa itki hän, mutta pääsyään yhdeksänteen kertaan vapisi hän pelosta.

* * * * *

Ei siinä kyllä, että Espedal tämän yhden kerran määräsi hänelle tuota lääkettä, joka reviskeli kuin lasin siruset kipeätä kaulaa.

Monta kertaa hän seisoessaan kumarassa höyläpenkkinsä vieressä mietiskeli yhä uutta voimakasta tapaa heilutella lain vasaraa. Sillä vaikka hänen täytyikin paraastaan käyttää lakia, jota hän luontonsa ja aikansa mukaan paraiten osasikin käyttää, niin kuitenkin hänen sydämeensä tuli edes vähä sen rakkauden hehkua, jota lain herra ja luoja ilmoittaa sekä laissansa että evankeliumissaan; häneen salaa hiipi tahtoa tehdä ihmisiä onnelliseksi puhtaudella ja hyvyydellä.

Hän ei katsonut sitä miksiäkään teoksi, jolla hän itse saavuttaisi ylennystä, mutta hän rukoili ja uhrasi enemmän kuin kukaan syrjäinen tiesikään. Eikä hänen kukkaronsa suinkaan ollut vähimmin avoin täyttämään sitä, kuin häneltä voitiin vaatia jonkun sielun pelastukseksi. Mutta kaiken piti tapahtua hiljaisuudessa ja salaa. Silloin ei mitään nimiä koreillut sanomalehdissä, vaikka eipä silti ole keltään koskaan puuttunut tilaisuutta kerskata hyvillä töillään, kellä vain on ollut halua siihen.

Kerran oli Ane taas pahasti joutunut pahan taipumuksensa uhriksi. Sivertsen meni Espedalin luo, mutta hän vastasi vain: "Minä rukoilen hänen puolestansa."

Illan suussa tuli pieni tavarakäärö lastenkotiin. Se avattiin ja siinä oli kirja: "Ane Olsenille lastenkodissa!"

Ane ei tiennyt, oliko valveilla vai näkikö unta. Kallis kirja kultakoristeisissa kansissa, niin kaunis, että hän ei ollut koskaan vielä pitänyt kädessään sen vertaista; ja se oli hänen omansa!

Ane avasi sen. Siinä oli monta kuvaa ja niillä valaistuina monta jumalista kertomusta. Ensin oli kaunis kuva: Jeesus orjantappuraruunu päässä, alla nämä sanat "Tämän kaiken olen minä tehnyt sinun

edestäsi; mitä teet sinä minun edestäni?"

"Kuka sen lähetti?" kysyi Ane ihmetellen.

Sivertsen oli yhtä tietämätön, sillä ei hänkään edes aavistanutkaan, että Espedal oli ostanut ja lähettänyt sen sievän kirjan; mutta yht'äkkiä hän näkyi ikään kuin valistuvan ja hän vastasi, kuitenkin vähän epävarmasti:

"Se tuli Jeesukselta."

Ane otti kirjan ja riensi ulos, saadakseen valoisana, lauhkeana kesäiltana olla yksin mehiläispesien takana. Hän ei epäillyt silmänräpäystäkään, että kirja todella tuli Jeesukselta.

Sitte hän käänsi lehden ja näki toisen kuvan. Hän ei vielä malttanut ruveta lukemaan. Siinä oli nuori tyttö hiipimässä aittaansa varastamaan. Mutta kuvan alle oli kirjoitettu musteella:

On väärin koottu rikkaus
Kuin tuli helvetistä.
Sun omantuntos kuiskaus
Vaatiipi valvomista.
"Tee tili!" kerran sanotaan.
Ja päätös tämä lausutaan:
"Tän' yönä sielus tahdon."

Ane luuli sen olevan Jeesuksen omaa käsialaa ja hänen lähettäneen taivaasta pyhän varoituksen. Hän itki ääneensä ja vapisi, sillä kuin hän kerran tuli liikutetuksi, tapahtui se aina hyvin kiivaasti.

Ja sitte hän makasi melkein koko yön kirja kädessä itkien, ja se yö jäi ainiaaksi hänen muistiinsa.

Mutta kyllä paljo tarvittiinkin, sillä Nilkku-Olan ja Vene-Riitan tytär oli perinyt taipumuksia, jotka olivat seuraavat häntä läpi koko elämän. Hänen hyvät enkelinsä saivat taistella kauan ja hän itse sai kauan opetella samaa kilvoittelua; paha henki oli kuitenkin aina mahtavampi, vaikka se välistä tulikin karkoitetuksi joksikin silmänräpäykseksi.

Yksin rippikoulun aikanakin, ainoastaan kolme viikkoa ennen kasteenliiton vahvistusta, kirjoitti hän johtajattaren nimessä väärän kirjeen, koettaen sillä saada lainaksi rahaa kahdelta vanhalta neideltä, jotka asuivat toisella puolen katua ihan vastapäätä. Mutta kirje oli niin huonosti kirjoitettu, että herätti epäluuloa. Petos tuli ilmi ja myöskin ilmoitetuksi pastori Omeyerille.

Niin tärkeän asian toimitti Espedal itse.

Hän ei ollut niitä maallikoita, jotka pelkäävät pappia tai katsovat häntä tarpeettomaksi. Vaikka hän itse oli aina valmis moneenkin tärkeään ja raskaaseen papilliseen toimeen, paljon raskaampaankin kuin saarnaamiseen, niin hän kuitenkin kunnioitti seurakunnan sielunpaimenta, jolla oli niin suuret tiedot, ja sen hän Omeyerin mielestä paraiten todisti siten, että itse oli juhlapäivinä uhraajain esimerkkinä.

Hän ei koskaan tuonut tyhjää kirjekuorta eikä moneen paperiin käärittyä vaskirahaa. Kertokaamme esimerkki:

Talvella sai Omeyer uuden mankelin hänen verstastansa.

"Jaa!" huokasi pastori, ja käsi nousi korvan taa; "tämä taas kai, Tiina, tulee maksamaan jonkun kuusi hopeataaleria."

Mutta joulupäivänä oli alttarilla kirjekuoressa paperilappu ja siinä kirjoitettuna: "Mankeli kuitataan. J. Espedal, nikkari."

Omeyer nauroi hyvillään ja arveli huvikseen näytellä sitä paperia muillekin pyhäin aikana.

Maallikkosaarnaaja nyt kävi istumaan puutuolille ovensuuhun ja kertoi Anen historian, joll' aikaa pastori poltellen kiikkui rottinkituolissaan. Viimein Espedal tempasi kovasti suitsista ja kertoi, minkä iltarukouksen hän oli opettanut tyttöselle. Se tapahtui niin kumealla äänellä että sanat tulivat lausutuksi melkein kuiskaamalla: "Hyvä Jumala, opeta minua pelkäämään perkelettä!"

Mutta silloin jo lempeä, hyväntahtoinen pastori keskeytti häntä, vaikka hyvin vastahakoisestikin.

"Ei pelottaa, ei pelottaa, hyvä Espedal; pitää vain koettaa houkutella. Pitää kertoa, miten hyvä Jumala on, miten suuresti hän rakastaa siivoja lapsia ja miten murheelliseksi hän tulee, kun lapset ovat häijyjä. Minä luotan enemmän rakkauteen kuin ankaruuteen ja pelotuksiin."

"Eikö se sitte rakkaus kuritakaan ja pelota, herra pastori?" sanoi Espedal vapisevalla äänellä, sillä hänen omatuntonsa sanoi, että mitä hän oli tehnyt, oli tapahtunut rakkaudesta. "Eivätkö Mooses ja laki ole Jumalan todistuksia hänen rakkaudestaan hänen eksyviä lapsiansa kohtaan?"

Pastori tunsu joutuvansa hämilleen ja turvautui vertaukseen.

"Oletteko kuullut satua auringosta ja tuulesta?" kysyi hän.

"En", sanoi Espedal epäillen ja arvaellen sellaisen kysymyksen tarkoitusta ihan keskellä vakavaa puhetta.

"Ne löivät vetoa, kumpiko ennen saisi turkin kerjäläiseltä. Ja kuinka kävi? Mitä enemmän tuuli puhalsi sitä paremmin kerjäläinen kääri turkkiaan kiinni; mutta kuin aurinko rupesi paistamaan yhä lämpimämmin, silloin joutui turkki pois. Aurinko on rakkaus ja myrskytuuli on ankaraus."

"Ei", sanoi Espedal kumeasti. "Rakkaus on sekä suloinen että ankara."

Pastori kiikkui tuolissaan ja katsahti aina välistä ulos ikkunasta niin kuin tuntien itsensä sekä levolliseksi että mahtavammaksi vastustajaansa, mutta hänen sydämensä sykki kiivaasti.

Espedal osasi vielä paremmin hillitä itseään ja jatkoi arvokkaasti kuin piispa:

"Rakkaus on sekä suloinen että ankara. On kyllä mahdollista, että minulla on runsaammin myrskytuulta ja teillä runsaammin aurinkoa, mutta auttakaamme siltä toisiamme. Houkutelkaa te, niin minä pelottelen, että Jumalan rakkaus siten vaikuttaisi täydellisemmin meidän molempain kauttamme sen lapsi paran onneksi ja menestykseksi."

Pastori jo tunsu ikään kuin olevansa mahtavamman taidon edessä. Hän myönsi Espedalin olevan oikeassa, puhui kauniisti siitä, kuinka hyvä on ymmärtää toisiaan ja olla toisiaan pahoittamatta, ja sanoi ystävälliset jäähyväiset.

Ane tiesi tulevansa iltapäivällä hyljätynsä, sillä joka julkisesti tekee niin törkeän rikoksen, eihän sellainen voinut heti sen jälkeen päästä rippille. Hänen varmaankin täytyi käydä vielä kerta rippikoulua, jota vastoin toiset voivat lentää pois pesästä ulos avaraan maailmaan.

Hän oli uhkamielinen käydessään sakastissa paikallansa ja hymyili aivan iloisesti ystävilleen.

Mutta pastori ei koko aikana katsonut häneen, käveli vain edes takaisin kysellen. Joka kerran, kuin olisi ollut Anen vuoro vastata, kysyi hän joltakin toiselta. Ane katsoi alas päin ja tuli yhä vakavammaksi ja murheellisemmaksi. Loppurukouksen ja virrenvärsyn jälkeen pastori viimein käski häntä jäämään ja vei hänet alttarin eteen.

Kirkossa oli jo hämärä. Vapahtajan suuri, valkoinen olento, kädet lempeästi ojennettuna, ikään kuin näytti olevan astumaisillaan himmeästä komerosta esiin. Anesta tuntui, kuin hän olisi seisonut itse Jumalan edessä. Ane jo itki ennen kuin pastori alkoi puhua.

Ja kuin hän alkoi:

"Ane, Ane! Tuossa näet Jeesuksen katselevan sinua niin hellästi, että kuoli sinun puolestasi. Näetkö, kuinka murheelliselta hän näyttää?"

Silloin Ane laskeutui maahan alttarin eteen ja itki katkerasti.

Pastori oli vaiti ja odotteli.

Ane viimein nostaen päätänsä näki pimeässä ainoastaan Jeesuksen kuvan, alttarivaatteen ja papin kauluksen.

Pastori taputti häntä päälle ja sanoi:

"Ane, minä tiedän, että kadut syntiäsi. Ja Jeesus käskää minun sanomaan sinulle, että syntisi on anteeksi annettu. Minä en kurita sinua tänään, Ane. Jeesus ei sitä tahdo. Hän mielellään antaa anteeksi."

Ane itki ilosta.

"Mutta nyt sinunkin pitää rakastaa Jeesusta, eikö niin, Ane?"

"Niin!" vastasi Ane niin kovasti, että koko kirkko kajahti.

Ehtoollispäivänä ei kukaan rippilapsista ollut niin liikutettu kuin Ane. Ilmi nähtävästi nyt kaksi

vastaista voimaa taisteli vallasta hänen ylitsensä, heikon lapsi paran.

Ensi aikoina rippikoulun jälkeen kävikin Ane säännöllisesti joka pyhänä iltapuoleen, milloin vain pääsi, lastenkodissa elvyttämässä lapsuutensa muistoja ummehtuneessa pesun hajussa ja yhtyi pienempien piiriin ja virren veisuun. Hänen äitinsä oli nyt kuollut, tosiaan kuollut, ja isä oli toimitettu maalle elätettäväksi.

Pastori joka kerran, kuin tapasi häntä, nyykäytti ystävällisesti päätään hänelle ja sanoi:

"Hyvää päivää, Ane."

Tämä pastorin luottamus vaikutti Aneen kuin apilaan tuoksu väsyneeseen hevoseen.

Espedal piti myöskin häntä mielessään eikä koskaan häntä tavatessaan jättänyt nykäsemättä suitsista eikä antamatta voimakasta herätyssivallusta matkaeväiksi. Sillä oli myöskin vaikutuksensa. Espedal oli tavallaan myöskin oikeassa, sanoi Omeyer, Ane kai tarvitsi sitäkin.

III.

Yhteen sopivia.

Kaikki tiesivät, että vanha tohtori Ribe oli varakas mies. Mutta kuinka paljo hänellä oli, ei tiennyt kukaan muu kuin hän itse ja ehkäpä hänen emännöitsijänsä, joka oli hänellä muutenkin kaikki kaikessa. Hän oli kuitenkin ollut jo niin kauan tohtorin palveluksessa, että oli ihan yksimielinen herransa kanssa ainakin yhdestä asiasta, siitä nimittäin, että oli parasta, että "heidän" omaisuuttansa taksoitettiin niin vähästä kuin mahdollista.

Viisitoista vuotta oli Ane hoitanut tohtorin kotia palvelijana ja emännöitsijänä. Hän olisi mielellään tahtonut, että häntä olisi sanottu "neitsyt Olseniksi", mutta hänellä nyt oli vanhastaan toinen nimi, "lastenkodin Ane", ja sitä kaikki käyttivät, milloin hänestä puhelivat, kuin hän ei ollut läsnä.

Ribe oli vanha poika ja jo pitkät ajat yksinään asunut pitkässä, valkoisessa, yksinkertaisessa kartanossa, jota vanhat ihmiset vieläkin sanoivat Nymanin taloksi, koska sen entisenä omistajana oli ollut Nyman, mutta nuorempi sukupolvi sanoi sitä Riben taloksi.

Melkein puoli kartanoa oli kuitenkin ihan käyttämättä. Lastenkodin Ane ei käyttänyt sitä osaa edes suurina puhdistusjuhlineankaan. Pöly sai omin päin levitellä pehmoisia peitteitään vanhanaikaisille huonekaluille, mitä siellä oli.

Ainoastaan keltaisessa kammarissa tuolilla nurkassa vanhan ja korkean seinäkellon luona olisi tarkkaava silmä voinut nähdä monta jälkeä ja merkkiä pölyssä, jos siihen huoneeseen koskaan olisi päässyt kukaan vieras katsomaan.

Mutta keltaisen kammarin avain oli aina Riben piirongin laatikossa. Ja molempien ikkunain edessä olivat keltaiset rullakartiinit vaalenneine kukkakoristuksineen olleet alas laskettuina niin kauan, kuin saatettiin muistaa, niin että ohi astujat olivat nähneet ainoastaan hämähäkin verkkoja kuolleine kärpäsiineen niiden ja ikkunanruutujen välissä. Meren puoliset kolme ikkunaa sitä vastoin olivat ilman kartiineja, mutta sieltä päin ei soveltunutkaan uteliasten silmäin tirkistellä.

Tohtori tavallisesti oleksi nurkkahuoneessa kartanon toisessa päässä, jossa suuret lehmukset olivat varjostamassa, mutta kuitenkin pitivät oksiaan niin korkealla, että ikkunan edessä seisoen saattoi vapaasti katsella pitkin Rantakatua.

Se huone oli tohtorilla sekä työhuoneena että tavallisena asuinhuoneena, ja siitä oli aina ovi avoinna hänen pieneen makuuhuoneensa, johon vanha sänky paraiksi sopi seinäin väliin, ympäröitynä vihreillä verhoilla vaaleain, sinikukkaisten tapettien keskellä.

Puhtaaksi pestyllä lattialla, johon oli ripoteltu katajan lehviä, kävi sohvasta oveen ikään kuin maantienä matto, kudottu lastenkodissa sinertävistä ja mustista tilkuista. Siinä välioven luona erosi tie kahteen haaraan. Toinen, Riben päätie, vei sängyn luo; hän näet oli hyvin vanha ja jalat useinkin tekivät palveluksessaan kinastuksen. Toinen mattotie vei kyökin ovelelle, ja se oli lastenkodin Anen päätie.

Muuten oli nurkkahuoneessa liiaksikin mattoja ja liinoja, hajallisia kaikki tyyni. Piirongilla,

kiikkutuoleilla, pyöreillä pikku pöydillä ikkunain edessä ja kaikkialla, mihin vain soveltuu, riippui valkoisia verkkoja todistuksina lastenkodin Anen hyvästä aistista.

Ainoastaan keltainen koivusohva, päällystetty vahavaatteella, ja pöytä sen edessä olivat vapaat. Mutta työpöytä nurkassa kaikkine kirjoineen, koneineen ja lamppuineen, jota Riben vastustus ja jokapäiväinen käyttäminen olivat kauan suojelleet Anen kietovilto verkoilta, sekin oli nyt peitetty valkoisella virkatulla liinalla. Ribe ei näet enää jaksanut tehdä työtä. Elämän ilta oli tullut ja hän istui nyt sohvassa lepäämässä, kunnes tuli makuuaika.

Ribe käytti tummanruskeaa tekotukkaa ja paksua, valkoista poskipartaa, joka yhtyi suun yläpuolella kummaltakin puolen, ei enää nuorekkaiksi tuuheiksi viiksiksi, vaan suureksi, leveäksi, poikki leikatuksi tøyhdöksi, joka peitti suuta kuin uusi kenkäharja.

Omituisinta hänessä oli hänen suuret ruskeat silmänsä, jotka aina välistä laajenivat ihastuksesta siihen, mitä hän itse sanoi.

Pienimmästäkin ja vähäpätöisestäkin asiasta nämä hänen ihmettelevät silmänsä olivat hänen puhuessaan ikään kuin niellä kuulijan.

Eipä hän muuten usein puhunutkaan. Tavallisestihan hän nykyaikoina olikin yksinään. Ja silloin hän aina istui keltaisella sohvalla vanhempiensa kunnianarvoisten syrjäkuvien alla, joissa isällä oli hiuspalmikko niskassa ja äidillä ruusu rintakuopassa.

Tohtori istui piippu kädessä ja silmät katsoa tuijottavina vastaiseen seinään.

Harvasanainen oli Ribe sentään seurassakin, jopa tuttujenkin parissa. Hänen ystävänsä kylänvouti ja kassööri leikkilisesti kertoivat muistavansa hänen ainoastaan kerran puhuneen vähän pitemmän lauseen.

Se tapahtui, kuin he olivat Riben luona ryhtymäisillään vistin peluusen.

Kuin pelipöytä oli avattuna, kynttilät sytytettyinä, korttipakka esiin otettuna ja totilasit kunnossa, siiloin tapahtui, että Ribe otti muutamia aika kulauksia, nieleksi kylänvouti Voldia ja kassööriä silmillään ja lausui hitaasti, vedellen aimo savuja piipustaan ja maiskuttaen suutaan joka toisen sanan perästä:

"Mitä sanotte ... maistuuko paremmin ... aamupiippu ... vaiko iltapiippu?... Minun mielestäni ... maistuu paremmin ... iltapiippu ... vai olisikohan ... aamupiippu parempi?"

Mutta tuo oli vain ystäväin liioittelua. Ei hän sentään niin harvasanainen ollut.

Hänen luonteensa pääpiirre oli ahneus. Kokoamista, ainoastaan kokoamista oli hän tehnyt koko ikänsä. Ensin hän oli koonnut nuoruutensa velkain maksamiseen, sitte päästäkseen omiin varoihin ja viimein rikastuakseen. Mutta sitä ei pitänyt kenenkään saada aavistaa. Mitäpä siitä muuten olisi ollut hyötyä säästämisestä ja kokoamisesta vanhoillaan, jos piti jälleen antaa säästöt pois maksuina ja veroina.

Tämä rahanhimo oli jo hänen miehuutensa aikana niin päässyt voitolle, että se oli tukeuttanut hänestä kaiken kunniantunnon.

Todistukseksi siitä kertoivat hänen tuttavansa erään veneretken.

Kaupunki oli jo saanut pienen höyrylaivan, jossa oli pitkä savutorvi ja pieni kansi ja vielä pienempi kajuutta, mutta kaksi leveää, purjekankaalla aidattua ratashuonetta, melkein kuin kaksi suurta kaviota tällä pienellä, hilpeällä ja voimakkaalla vesihevolla. Ja näistä kavioista tavallisesti pilkistivät enimmäkseen elävän lastin päät näkyviin.

Huvimatkat tällä hevosella pitkin vuonoa tulivat nyt hyvin suosituiksi kaupungissa.

Ja olikinhan varsin houkuttelevaa kestä hyvänsä tuo lasketteleminen pitkin veden pintaa auringon paisteessa ja kesätuulen vienosti vilvastuttaessa kasvoja. Kaksi vaahtoiksi pieksäytynyttä aaltoriviä näytti, mistä tällainen uljas kulku oli käynyt, ja keulasta levisi kaksi valkoista kuohuraitaa peninkulman pituisen lumireen kaltaisena lahden likeisten rantojen välitse ulos aukealle merelle asti.

Vuonon talonpojat jättivät kirveensä oksan haaraan ja laskeutuivat alas koivuista ja haavoista, joita olivat juuri karsimassa, sekä juoksivat rantaan vetämään ylös keveitä veneitänsä ja varsinkin paremmin näkemään huvimatkailla. Suuret ja pienet, kaikki seisovivat siinä, punaiset paidan hihat hehkuvina vihreää taustaa vasten, kaikki ihmeissään siitä havainnosta, että "jotakin suurenmoista tuossa nyt meni ohi".

Huvimatkalaiset tiesivät sen ja tunsivat olevansa aika mahtavia sekä menomatalla että maalle noustessa varsinkin sellaisiin paikkoihin, joissa höyryvene muuten ei tavallisesti käynyt.

Ribe oli höyrylaiva-yhtiön lääkäri, joten hänellä oli oikeus maksutta matkustella tällä höyryveneellä, ja sitä oikeuttaan hän käyttikin käydessään sairasten luona, mutta eihän huvimatkoilla ollut mitään sairastenhoito-asioita.

Panipa sitte köyhäin merimiesten vaatetus-yhdistys toimeen huvimatkan, josta tulot oli käytettävä mainittuun tarkoitukseen. Höyryvene vourattiin jotenkin kalliista maksusta, kilpailijoita kun näet ei ollut. Matka näytti hyvin lupaavalta, ja lippu oli maksava hopeataalerin.

"Minun vaimoni toimittaa evästä sekä sinulle että minulle, tule mukaan!" sanoi Vold Ribelle.

"Toimittaako?" vastasi Ribe iloisesti ja lupasi lähteä.

Matkalla höyryveeneen ystävällinen perämies kokosi maksuja, mutta kuin hän tuli Riben luo, vastasi tämä:

"Minulla on vapaat matkat, kun olen yhtiön lääkäri."

Perämies tietysti luuli sitä leikiksi ja sanoi ystävällisesti:

"Ei tänään ole vapaata matkaa kellään, herra tohtori."

"On minulla aina", vastasi Ribe.

Eräs nuori herra ei enää voinut hillitä mieltänsä, vaan sanoi vihoissaan:

"Tämä matka on hyvää tarkoitusta varten; yksin yhtiön johtajatkin nyt maksavat."

Ribe ei siitäkään ollut millänsäkään. Hän matkusti maksutta, söi ja joi maksutta, köyhäin merimiesten vaatetuksen hyväksi tietysti.

Kuin vanhuus tuli ja palkka ja toimitustulot lakkasivat, silloin hän oli jo niin tottunut kokoamiseensa ja säästämiseensä, että hän ei mitenkään voinut tuntea itseään onnelliseksi, jos pääoma ei yhä edelleen kasvanut.

Jos joku tuli pyytämään rahaa siihen tai tähän tarkoitukseen, niin hän aina surkeammalla äänellä vastasi: "Säästäkää minua! Ajatelkaahan toki, että minulla ei enää ole mitään tuloja, paljaita menoja vain!" Menipä tuo itaruus niinkin pitkälle, että, kuin kaupunkilaiset, hänen otettuaan eronsa lääkärin toimesta, panivat hänelle toimeen päivälliset, hän meni ystävänsä Voldin luo ja salaa kysyi häneltä, eikö Vold voisi järjestää sitä puuhaa niin, että hän, Ribe nimittäin, saisi tuon kunnioituksen rahassa.

* * * * *

Tänne nyt sallimus oli ohjannut lastenkodin Anen. Täällä vakoilivat ja vartioivat nämä molemmat ahneet olennot toinen toistansa.

Täällä lastenkodin Anen silmät tähystelivät kaikkea ja kaikkialta, yksin Riben ajatuksiakin ja aikeita, eikö niitäkin kävisi siepata itselleen.

Täällä Ane ihmetteli itseään, että voi päivät päästään olla niin säästäväinen ja omaa voittoa pyytämätön; mutta silloin häneltä jäi huomaamatta, että tuon kaiken vaikuttimena olikin vain suuren suuri ja hyynkin omaa voittoa tavoitteleva tulevaisuuden toivo: toivo saada kaikki Riben tavarat ja rahat.

Ja täällä istui Ribe vanhempiensa syrjäkuvia reunustavain kultakehysten alla, nieleksien Anea silmillään joka kerran, kuin palvelija teki itselleen asiaa nurkkakammariin.

Molemmat he olivat yhtä ahneet, molempain vika oli yhtä inhottava toisen silmissä. Mutta ottivatko he oppia toinen toisestaan? Ribe oli vanha eikä siis vähääkään taipuvainen muuttumaan. Entä Ane? Pelottikohan häntä tämä peilikuvansa?

Seuraava luku näyttää sen.

Ane oli tähän aikaan pieni, pyöreävaltainen, valkoverinen, kolmekymmen-vuotinen nainen, silmät harmaat, levottomat ja usein kavalasti välähtelevät, kulmakarvat niin vaaleat, että niitä tuskin näkyikään, ja suu niin naurettavan pieni, että se näytti vain pieneltä reiältä, jonka ympärille huulet olivat puristuneet kokoon kuin millähän kurenauhalla. Puhuesssa kuului ääni laulavalta, hiljaiselta, sairashuoneen omaiselta.

Viisitoista vuotta oli hän jo ollut Riben luona. Ja kun Ribe oli tottunut tuntemaan suurta kunnioitusta hänen tahtonsa ja valtaansa kohtaan, niin olikin Ane tullut ukolle ihan välttämättömäksi.

Siitä asti, kuin Antonin juttu tapahtui, sanoi Ribe itsekin pitävänsä ihan tunnon asiana, että Ane pysyi hänen luonansa niin kauan, kuin hän eli.

IV.

Kaksi onnen tavoittelijaa.

Anton oli Riben ainoa sukulainen, naimaton veljenpoika maalta. Hän oli muutamia kuukausia sitte ollut vieraana setänsä luona.

Pieni, punapartainen ja muutenkin punakka herra hän oli, villatuppu kummassakin korvassa ja pieni, valkoharmaa korvatupsu korvanlehdissä kuin pikku lampaan saparot. Suun ympärillä neuvottomuus, melkein pä vavistus värehti, kuin hän seiso i kenen hyvänsä edessä, ja katse oli arka, melkein kuin koiralla, joka on varastanut.

Muuten hän oli rehellinen ja hyvä, ja hänen omatuntonsa oli niin valpas, että hän tuon tuostakin joutui varsin epätietoiseksi, mitä hänen tuli tai mitä hän uskaltaisi sanoa tai tehdä. Hiljainen ja harvasanainen ollen tämäkin Ribe harvoin puhui muuta kuin kiitollisuuttansa sallimusta tai ihmiskuntaa kohtaan, vaikka useimpain mielestä hänellä hyvin vähä oli kiittämisen aihetta.

Saatu a n kupin kylmää kahvia tai vähän jäännöksiä Riben ja Anen niukasta päivällisestä tahi kuin häneltä kysyttiin terveyttä, niin aina kuului yhtä kiitollinen ja vaatimaton vastaus:

"Se on oikein suurenmoista; niin se on ... täytyy sanoa, että se on vähän..."

Samaan tapaan puheli hän aina, milloin kuka hyvänsä sai hänet jotakin lausumaan.

Että Anton oli rohjennut tulla kaupunkiin ja uskaltanut mitättömään olentoonsa kiinnittää setänsä huomiota eikä ollut pysynyt koko ikäänsä syrjäisessä nurkassaan, se tapahtui siitä syystä, että ajat olivat niin huonot ja isältä peritty talo niin velkainen, että hänen täytyi luopua siitä ja arvella Amerikkaan lähtöä.

Kauan vavistuaan häpeästä jo ajatellessaankin sellaista rohkeutta ja moneen kertaan arasti katsottuaan kiviaitoja, suota ja kangasta, ikään kuin peljäten jonkun niistä älyävän hänen ajatuksensa, oli hänen täytynyt viimein lähteä puutetta pakoon kaupunkiin pyytämään sedältä apua Amerikan matkalle.

Lastenkodin Anen suosion hän saavutti varsin pian, luultavasti siitä syystä, että hän, vaikka olikin niin neuvoton ja harvapuheinen, kuitenkin toi edes hiukan nuoruutta ja miehuutta yksinäiseen ja ikävään Riben taloon. Ja Anella kyllä oli vielä syttyväinen sydän, joshan tuli vain osui oikein lähelle häntä, vaikka hän viimeiset viisi tai kymmenen vuotta oli ollut ihan välinpitämätön nuoruuden iloista ja sen sijaan koonnut kaiken huomionsa ja mieltymyksensä Ribeen tai oikeastaan hänen peruihinsa.

Hän siis suostui Antonin tahtoon ja lausui sen sellaisella tavalla, kuin hänellä olisi todella ollut jotakin ja hän nyt olisi tehnyt suuren uhrauksen.

Ja Anton neuvottomuudessaan sanoi kiitollisesti:

"Se on oikein suurenmoista..."

"Lorua!"

"Niin se on ... täytyy sanoa, että se on vähän..."

Mutta vaikka Ane itseään kuvailikin oikeaksi hyvyuden enkeliksi, niin osasi hän sen sijaan kertoa Antonille sedän inhottavasta oman voiton pyynnöstä ja itaruudesta. Hänellä oli tarkka silmä huomaamaan tätä hänen heikkouttaan.

Kohtapa kuitenkin näkyi Ribestä, että veri ei sentään ole koskaan niin ohutta, ett'ei se olisi vettä sakeampi.

Kuin setä ja veljenpoika olivat kahdeksan päivää istuneet ääneti nurkkakammarissa, tuli asia viimein kerrankin puheeksi. Ribe istui sohvassa poltellen ja katsoa tuijotellen suoraan eteensä ja Anton tuolilla oven suussa, silmät arasti maahan katselevina ja peukalot lakkaamatta keskenään leikittelevinä, paitsi milloin setä sattumalta lausui hänelle jonkun sanan, jolloin hän neuvottomasti nosti oikean kätensä suupieleen ikään kuin tukemaan vapisevia huuli parkojansa.

Mutta kuten sanottu, kuin oli kahdeksan päivää ollut mietintäaika ja sisällistä taistelua keltaisessa sohvassa, ukko Riben siinä istuessa vastapäätä tätä arvottominta kaikista arvottomista kerjäläisistä, ja kuin ukko oli moneen kertaan ehtinyt ajatella ja päättää, että tämä oli oleva ainoa kerta, kuin kukaan sukulainen tuli hänen vastuksiin, teki Ribe ripeän päätöksen ja lupasi hänelle: sata taaleria!

Anton tunsu niin perin hämmästyvänsä, että olisi tahtonut vaipua kerrassaan maan alle. Ja sedän mielestä kului melkein liian paljo aikaa ennen, kuin hän, käsi sohvan pielessä, neuvottomalla tavallaan uskalsi änkyttää:

"Se on suurenmoista; niin, on se... Se totisesti on vähän..."

Tuskin ehti Anton ulos ovesta, kuin tohtori tunsu olevansa hyvin nälissään, luultavasti tuon katkeran sanan tähden sadasta taalerista, niin että hän arasti katsellen ympärilleen kiiruhti ikkunan luo ja pyysi sattumalta ohi ajavaa katupoikaa juoksemaan leipuriin ostamaan kymmenen killingin siirappileipää. Leipä tuli ja Ribe tarttui siihen niin arasti, kuin olisi se ollut varastettu, ja ahmi sitä, tuskaisesti katsellen aina välistä oveen päin. Saattoihan sieltä tulla Ane tai Anton ja tällainen tapaus voisi kiihoittaa heitäkin samanlaiseen tuhlaavaisuuteen.

Kuitenkaan ei Anton ruvennut saamaan ollenkaan toimeen lähtöä Riben talosta, vielä vähemmin matkaa pois koko maasta. Hän oli niitä miehiä, joiden ei ole helppo päättää nousemista tuoliilta, jolle on kerran joutunut istumaan, eikä lähtemistä pois huoneesta, jossa kerran on. Sitä paitsi nyt oli vielä kyökissä eräs, joka piti häntä kiinni.

Ja eräänä päivänä, jolloin kevätaurinko levitti elämäniloa kaikkialle ja kaikkeen, jolloin yksin Ribekin nousi ylös sohvasta ja astua hiiviskeli pitkin lattiamattoa, hän silloin sattui ikkunasta näkemään, miten hänen punakka, kaino veljenpoikasensa syleili hänen pyöreävirtaloista, pienenlaista Aneansa ja toisella kädellään sipui suustansa pois suutelun jälkiä.

Ribe vihastui niin, että ajattelemattomuudessaan pisti kätensä suoraan läpi ikkunanruudun ja oli vähällä päästää kaksi hämmästyksestä suuriksi auennutta, ruskeaa silmää sekä kenkäharja-huulipartansa ja tekotukan menemään samaa vaarallista tietä.

Rakastavaiset pakenivat mehiläispesien taa eivätkä peljästyksessään oikein saaneet selville, mitä tuo rymäkkä oli.

Lastenkodin Ane läksi kohta kaupungille jollekin asialle.

Ja Ribe itse rauhoittihe tuota pikaa. Hänen tuli malttaa mielensä, kunnes Ane meni pois.

Se oli hyvin viisaasti mietitty, sillä Antonin, sen vaivaisen syntisen, sai kyllä pian kukistetuksi. Anton hiipi perin masentuneena tuolille uunin viereen ja uskalsi vähemmin kuin koskaan katsoa ylös. Ääneti ja huokaellen taipui hän kohtaloonsa ja tunsu täydellisesti tajuavansa, että oli palkinnut hyvää pahalla.

Hän ei vähintäkään vastustanut setänsä väitettä, että ainoastaan hänellä, sedällä nimittäin, oli oikeutta Aneen. Hän, heikko ja vanha, tarvitsi Anea eikä Ane saanut jättää häntä ennen hänen kuolemaansa.

Ymmärsikö Anton sen?

Kyllä.

Muistikko hän, että kaikki Ribet olivat eläneet hyvin vanhoiksi? Olihan Antonin isälläkin ikää kolmehdeksättä vuotta, kuin hän kuoli viime vuonna.

Kyllä.

Tahtoiko hän unhottaa Ane ja lähteä yksin Amerikkaan?

Kyllä.

Ja nyt heti!

Kyllä.

"No hyvä sitte!" päätti tohtori tämän tavattoman pitkän puhelunsa ja jatkoi: "Nyt saat sadan hopeataalerin sijaan viisisataa." Samalla hänen suuttumuksensa muuttui kummastelemiseksi.

Anton ei kyennyt lausumaan edes tavallista vastaustansaakaan: "Se on suurenmoista..."

Mutta Ribe jatkoi vielä hyvin itsetuntoisesti: "Ja sitte, saattaapa olla hyvä, että on toivoa saada jotakin perinnöksi hyvältä sedältä."

Silloin nousi Anton, ojensi kätensä ja astui suoraan poikki lattian Riben luo, otti häntä kädestä, katsoi vasemmalla silmällään syrjään ja sanoi arasti:

"Ei, ei, se ei käy päinsä! Kiitoksia, setä, mutta ei minun tähteni pidä tehdä sellaisia kulutuksia."

Ribe nosti virkattua liinaa piirongin päältä ja otti keltaisen kammarin avaimen.

Hän katosi hetkiseksi ja vähän ajan päästä toi viisi uutta, puhdasta sadan taalerin seteliä.

"Kas tässä!"

Hän ei kuitenkaan vielä voinut hillitä suuttumustansa sellaisesta rynnäköstä hänen vanhuutensa onnea ja rauhaa kohtaan.

Riistää Ane häneltä? Oliko se soveliasta? Ei ikinä! Kuinka voitiin keksiäkään sellaista mielettömyyttä?

Mutta Anton, päästyään viimein pois sedän huoneesta, sai uutta surua.

Ane! Mitä hän oli sanova? Antonin sydän oli kyllä taipunut olemaan tunnustamatta häntä sedän edessä, mutta eipä ollut läheskään yhtä helppo unhottaa häntä, kuin joutui hänen luoksensa.

Sillä Ane se aina alkoi. Kun hän laski pyöreän käsivartensa Antonin kaulaan ja katsoi suloisesti häneen, silloin Anton tunsu itsensä heikoksi.

Ja vaikkapa Anton olisi häntä näkemättä voinutkin jättää hänet, niin Ane sitä vastoin ei voinut eikä tahtonut jättää Antonia. Hän ei ollut ainoastaan "hänen" Antoninsa, vaan sitä paitsi Riben ainoa sukulainen ja perillinen.

Lähteä Amerikkaan! Hänkö? Ei mistään hinnasta! Kukapa voi tietää, ken siellä omistaisi niin kauniin pojan häneltä?... Ei siitä mitään tullut! Kyllä Ane oli selvittelevä kaikki Riben kanssa.

Mutta Antonilla oli omatunto, jonka voimaa lastenkodin Ane ei ollut koskaan osannut edes aavistaakaan. Se oli kuin toraava hevonen, sitä ei voinut saada liikauttamaan paikasta ei hyvällä eikä pahalla.

Anen täytyi käyttää kaikki viisautensa ja kekseliäisyytensä, saadakseen tahtonsa toteutumaan. Hän sai Antonin vakuutetuksi, että sedän tahtohan oikeastaan olikin, että Anen ei pitänyt jättää häntä ennen hänen kuolemaansa. Ja jos sitä ei tapahtunut, niin samahan sedästä oli, missä Anton oleksi. Eihän se setä ollut keksinyt tuota Amerikan matkaa.

Ei Ane olisi saanut Antonia tunnustamaan tätäkään muulla keinoin kuin että samalla saattoi hänen pehmeän mielensä pelkäämään tuota omin neuvoin lähtemistä ulos avaraan maailmaan.

Viimein Ane voitti. Antonin tuli lähteä takaisin maatilallensa, käyttää ne viisisataa taaleria siihen ja olla kärsivällinen vuoden tai kaksi, kunnes vanhus ehti kuolla, ja mitä he sitte saavat periä, sen kyllä Ane tiesi, se ei ollut mitään vähäpätöisiä ropoja.

Antonin piti vain tehdä niin, kuin Ane neuvoi.

Ja Anton parka sanoi, omantunnon soimauksia kärsien, jäähyväiset sedälleen ja läksi ääneti ja suruisena takaisin maatilalle.

Taskussa hänellä oli ne viisisataa taaleria ja sormessa kultasormus. Muuten hän ei ollut yhtään onnellisempi kuin sieltä lähtiessään.

Nyt hän kuitenkin oli kahlittu ja kulki aisoissa niin tyynesti kuin vanha hepo maitokärrien edessä. Mutta monesti hänen hiiviskellessään pitkin tietä mutisivat hänen vapisevat huulensa, mitä omatunto hänelle lakkaamatta muistutteli: Pahuus tulee kostetuksi.

Ane muuten ei myöskään ollut tänä aikana ruusuilla tanssimassa.

Hän käsitti tuota pikaa, että hänen oli mahdoton pitää salassa Antonin olopaikkaa. Tohtori näet odotteli häneltä kirjettä Amerikasta.

Mutta mikä oikeastaan saattoi häntä neuvottomaksi, oli se, pitikö hänen syyttää kaikesta Antonia vaiko ottaa syy omakseen. Kumpi oli parempi tehdä, että perintö ei menisi hukkaan?

Jos hän syytti Antonia, niin veljenpoika jäisi perinnöttömäksi, luuli Ane. Ainakaan hän ei saisi paljoa. Mutta jos Ane otti syyn omakseen, niin Anton ehkä ... taikka jos Anton olisi syyllisenä, saisikohan Ane...

Hän ei mitenkään päässyt selville näistä päätelmistensä. Mutta eivät ne olleet mitään jaloja, kauneita aikeita, kuin hänen aivoissansa kehittyi. Ne olivat välistä niinkin kammottavia, että lastenkodin Anen täytyi peljätä omaa itseänsä. Eräänä yönä piti hänen oikein nousta sängyssään istumaan ja rukoilla ensi kerran moneen vuoteen: "Hyvä Jumala, opeta minua pelkäämään perkelettä!"

Mutta perkeleen takaa nousi hänen ajatuksissaan toinen olento, Jeesus valkoisena ja suurena, kuin kirkossa. Tämä olento katsoi häneen surumielisesti ja ojensi käsiään hänelle. Silloin Ane hyrskähti itkemään.

Kuin hänellä sitte kerran oli asiaa nurkkakammariin, pysäytti hänet keskelle mattotietä tohtorin kysymys kirjettä Amerikasta. Olihan siitä nyt jo kulunut yhdeksän kuukautta, kuin Anton läksi, ja olisi toki silloisellakin postinkuljetustavalla kirjeen jo pitänyt ehtiä tulla.

Tämä kysymys tuli niin äkkäriä varten, että Ane edesvastuun pelosta työnsi syyn kokonaan Antonin niskoille.

Hän ei ollutkaan lähtenyt, se veitikka! Mitä tohtori nyt ajatteli siitä? Eiväthän rahat olleet annetut tänne jääntiä varten!... Tuota ei Ane olisi koskaan luullut Antonista, j.n.e.

Tohtori vain ahmi Anea silmillään, poltteli ja siirtyi sohvassa toiseen paikkaan. Hän ei voinut puhua ennen, kuin ehti vähän tointua.

Tohtorin ei nyt vain pitänyt luulla, että Anella oli mitään tekemistä sen asian kanssa; ei, ei vähintäkään.

"Eikö teidän välillänne sitte enää olekaan mitään?" tiuskasi Ribe.

"Ei, jo se on kaikki lopussa aikaa sitte", vastasi Ane kiireesti, mutta hänen silmänsä harhailivat levottomasti, etsien jostakin suojaa.

"Niin, sillä sinä kuulut tänne, Ane, sen kyllä tiedät. Sinä pysyt täällä minun kuolemaani asti, kuuletko?"

"Kuinka en olisi! Eihän minulla ole ketään muuta maailmassa, jota varten elää", nyyhkytti Ane katkerasti.

"Eikä myöskään ketään elättäjää", sanoi tohtori pontevasti. "Heitä pois mielestäsi kaikki ne tyhmyydet, kuuletko?"

"Älkäähän nyt tohtori..."

"Sillä et sinä voi toivoa minun kuolemaani niin tuota pikaa. Me Ribet elämme ikivanhoiksi..."

"Niin, tiedättehän tohtori..."

"Minun isäni oli yhdeksänkymmentä vuotta ... ja minun isäni isä seitsemänyhdeksättä ... ja minun setäni..." selitti Ribe yhä kovemmalla ja ihmettelevämmällä äänellä "... minun setäni eli yhdeksänkymmenen ja kuuden vuoden ikään... Älä luotakaan siihen, että jalat huononevat, se ei mitään merkitse."

"Ei, se ei mitään merkitse", vastasi Ane kimakalla äänellään ja katosi makuuhuoneen kautta kyökkiin.

Ribe katsoi miettivästi hänen jälkeensä. Yhtä varmaan kuin hän luotti omaan kuolemattomuuteensa, yhtä varmaan hän uskoi Anea petolliseksi. Mutta nyt hän toki oli parantanut hänet.

Huh, millaisia ponnistuksia nuo ihmiset tuottivat hänelle, vanhalle, rauhalliselle, ystävälliselle miehelle. Hän tunsu olevansa niin väsyksissä, että hänen täytyi mennä ikkunan luo, huutaa katupoika ja saada vahvistukseksi killingin vehnäpulla. Mutta nyt söi hän sen levollisesti eikä katsonut vähääkään aristellen oveen. Tänään hän ei aikonut keltään pyydellä anteeksi, että söi leipäänsä yksikseen.

Viisaampaa olisi Anen ollut omistaa syy itselleen, silloin olisi Anton saanut jotakin, mutta nyt hän oli kokonaan syrjään sysätty ja Anella itsellään oli ainoastaan hyvin vähänen toivo jäljellä.

V.

Perintö.

Se oli tuleva ilmi paljon ennen, kuin kukaan osasi aavistaakaan.

Vaikka päivät Ribeltä kuluivat hyvin yksitoikkoisesti hänen istuessaan sohvassa poltellen ja katsoa tuijotellen, niin oli hänelläkin sentään pyhäpäivänsä, joka aina tuotti edes jotakin vaihetusta.

Ensinnäkin hän sai silloin iltapäivällä kahvia ynnä kaksi pitkää, kapeaa korppua. Arkipäivinä hänellä ei ollut varaa toimittaa itselleen sellaista ylellisyyttä.

Kahvin jälkeen hän meni keltaiseen kammariin lukemaan setelejensä ja huolellisesti silittelemään niiden nurkkia.

Tämä hänen iltatoimituksensa päättyi aina naukkuun pullosta ja tahmeasta, pesemättömästä lasista, joka sitä varten seisoi samassa kellonurkassa.

Seuraavana sunnuntaina hän viipyi kammarissa tavallista kauemmin. Viikon ahdistukset antoivat hänelle kylliksi ajattelemista.

Huone oli pohjoisen puolella. Kylmä pohjatuuli puhalteli suoraan kolmesta harvasta ikkunasta sisään, täyttäen huoneen jäädyttävillä henkäyksillään, ja raekuurot rummuttivat rikkinäisiä ruutuja.

Ribe ei muistanut, että hänellä ei ollutkaan viittaa hartioillaan kuten tavallisesti. Hänen ahdistajansa olivat tehneet hänet näinä aikoina ihan hajamieliseksi.

Hän kävi istumaan vanhaan, korkeaselkäiseen nojatuoliin, jossa oli rikkinäinen päällys ja kaarevat jalat. Se samoin kuin kellokin sen vieressä ja muut tuolit oli isän perintöä. Ribe luki lukemistaan ja silitteli setelejä polveaan vasten ja asetteli ne nippuihin.

Että häntä siinä työssään usein häiritsi Antonin ja Anen muisteleminen, näkyi selvään, sillä tuon tuostakin täytyi hänen ottaa niput uudestaan luettavaksi. Ja monta kertaa hän samalla itsekseen mutisi ja kummastelevilla silmillään katsoi kellon tauluun.

"Se kelvoton petturi!... Sen palkan nyt sain hyvästä työstäni!... Ja Ane sitte!... Ei hän elä muuta varten kuin saadakseen minun rahani!... Niitä ne hänen silmänsä ovat etsineet aina siitä asti, kuin hän tuli minun luokseni. Mutta hän on viekas ... hän osaa odottaa... Hyi sellaista halpamaisuutta!... Mutta tällä kertaa hän on ihan kokonaan erehtynyt!"

Jos nämä asiat eivät olisi häirinneet hänen ajatuksiansa, niin hän olisi piankin saanut rahanlukemisen loppuun; mutta nyt hän yhä luki ja katsoa tuijotti kelloon ja ajatteli ja luki, kunnes hänen vanhassa seljässään alkoi tuntua kylmiä väreitä, ja viimein oli hänen oikein vaikea päästä seisoalleen.

Ryyppy maistoi oivalliselta, ja sitte se niin lämmitävästi hiiviskeli pitkin hänen vapisevia jäseniänsä, mutta eipä se kuitenkaan auttanut.

Yöllä tuli pistokset toisen olkapään alle, täytyi soittaa Anea ja lähettää noutamaan nuorta tohtori Svöbestadia.

Aikaisin seuraavana aamuna tuli lääkäri jo toistamiseen.

"Vähäinen keuhkotulehdus, eikö niin?" kysyi Ribe, silmät kiiltävinä ja posket hehkuvina.

"Niin, keuhkotulehdusta se on, paha kyllä", vastasi Svöbestad.

"Se riippuu kai siitä, että minulla on niin vahva ruumiinrakennus", sanoi Ribe.

Itsensä ylläpitämisen vaisto pani nyt liikkeelle hänen muuten niin hitaan kielensä.

"Me Ribet siedämme enemmän kuin muut ... vanhoillamme... Minun isälläni oli vaikeakin keuhkotulehdus ... sekä kahdeksankymmenen ... että viidenyhdeksättä ijässä ... mutta kuitenkin hän eli yhdeksäänkymmeneen."

"Niin, sen kyllä uskon", vastasi Svöbestad kohteliaasti.

"Ja minun isäni isä oli seisemänyhdeksättä ... ja minun setäni yhdeksänkymmentä ja kuusi... *Yhdeksänkymmentä ja kuusi*", sanoi Ribe jyrkemmästi vielä uudestaan ja ojensihe sängyssä yhtä

uhoittelevasti ja yhtä voitollisen näköisenä, kuin ennen lyödessään valttia pöytään.

"Onhan teillä sitte hyvää toivoa..."

"Sitä minäkin", kuului väsynyt vastaus.

Seuraavana päivänä iltapuolella tuli vanha kylänvouti Vold, Riben lähin ystävä ja pelikumppani, häntä tervehtimään.

"Pitää valmistautua kaikkeen, Ribe", sanoi hän juhlallisesti.

"Niin, täytyyhän meidän kaikkein kerran kuolla, veli Vold."

"Oletko tehnyt testamentin?"

Lastenkodin Ane seisoi kyökissä, luuta kädessä, mutta piti korvaansa avaimen reiässä ja joutui hyvin levottomaksi, kuin kuuli testamentti-sanan. Ilman testamenttia olisi tietysti paras, sillä silloin Anton olisi kaiken luonnollinen perijä, ja Anton oli hänen. Anea niin halutti syökyä sisään ja ajaa kylänvouti luudalla ulos ovesta, että vouti kuuli luudan rutinaa ja tuli ovelle.

Hän ehti saada sen auki niin ajoissa, että näki Anen hameen vilahtavan toisen oven raossa, ja siitä seurasi, että hän lukitsi molemmat ovet.

Anen täytyi siis tyytyä olemaan ulkona ikkunan alla, josta hän ei voinut kuulla keskustelua, vaikka kuinka olisi koettanut.

"Testamenttia!" huudahti Ribe hämmästyen. "Sillä kai ei ole mitään kiirettä, veli Vold. Minä sanon sinulle, että meillä Ribeillä on kyllä ajatusaikaa. Minun isäni" — hän käänsi päätään — "missä hän nyt onkaan?"

"Hän on tuolla toisessa huoneessa seinällä sohvan päällä."

"Niin, niin ... minun isäni eli yhdeksänkymmenen ikään..."

"Niin, mutta pitää kuitenkin..."

"Ja minun setäni..." jatkoi Ribe pontevasti.

"Niin, niin, se on kyllä hyvä, Ribe..."

"Minun setäni oli yhdeksänkymmentä ja kuusi..."

"Niin, niin, mutta kuitenkin on aina hyvä laittaa testamenttinsa kuntoon, jos sinusta ei ole ihan sama, kuka sinut perii, sillä siinä tapauksessa se on ihan toista."

Se vaikutti. Riben kiiltävät silmät muuttuivat ajatteleviksi, hän laski kätensä kylänvoudin käsivarrelle ja sanoi mietiskellen:

"Olet ehkä oikeassa, veli Vold... Totisesti oletkin oikeassa!... Mutta älä luulekaan, että minä siltä kuolen vielä kymmeneen vuoteen! Me Ribet ... sanon minä..."

"Niin, kyllä minä tiedän tuon kaiken, Ribe. Kirjoittakaamme testamentti nyt samalla, niin on se tehty."

Ja he ryhtyivät nyt laskemaan, mitä Ribellä saattoi olla. Ensin Riben talo, kaksituhatta hopeataaleria, ja kaksi kahden tuhannen valtionvelka-paperia sekä muutamia pikku tavaroita, jotka huonekaluston kanssa saattoivat yhteensä olla tuhannen arvoiset.

Yhteensä seitsemän tuhatta hopeataaleria.

Mutta keltaisesta kammarista hän ei virkkanut mitään eikä nelikulmaisesta pikku arkusta, joka siellä oli alhaalla kellokaapissa. Sen hän jätti mainitsematta taksoituksen tähden, sillä hän ei vielä ollenkaan ajatellut kuolemaa.

"Eikö sinulla tosiaankaan ollut enempää, Ribe?"

"Eikö sitte siinä ole kylliksi, veli Vold? Minusta siinä on liiaksikin antaa noin vain pois."

"Onko sinulla sukulaisia elossa? Se meidän pitää ensin saada selville."

"Yksi ainoa etäinen sukulainen, nuori mies, joka ei ansaitse minun apuani", vastasi tohtori, vihaisesti katsahtaen ja nousten istumaan.

"Ehkä kuitenkin vähän."

"Ei puolta killinkiäkään", tiuskasi Ribe ja nosti kätensä.

"Onko hän rikas?"

"Ei, mutta hän on..."

"Maltahan vähän, Ribe, ja kuule! Suku on aina meitä lähinnä, sukulaisuussiteet ovat vahvimmat. Ja perintölaki on nerokkaammin kirjoitettu kuin useimmat sattuman hetkenä tehdyt testamentit. Jos vainaja nousisi haudastaan muutamien viikkojen päästä ja näkisi seuraukset, niin hän katuisi katkaisseensa ainoatakaan sukulaisuussidettä ja tehneensä perinnöttömäksi arvottomintakaan suvun jäsentä. Sukusiteet, Ribe..."

"Ystävyysiteet, veli Vold...! Jos sinä elät kauemmin minua, niin ota kaikki tyyni", mutisi Ribe niin kuin pakoon pyrkijä, joka pujahtaa sivupolulle, vaikka ei sekään vähääkään miellytä.

"Minäkö! En killinkiäkään ota, Ribe. Luuletko sinä minun haluavan joutua koko iäkseni kärsimään sukulaisesi karsaita katseita siitä, että minä muka olisin anastanut, mikä oikeastaan kuuluu hänelle. Kuulehan, Ribe, minusta on ihan hirveätä olla ajattelematta omaisiaan, kaikkia omaisiaan."

"Ei, ei, ei!" huusi Ribe niin itsepäisesti, että Voldin täytyi taipua, jos ei muusta syystä, niin tohtorin taudin tähden.

"Sitte emännöitsijä?"

"Tarvitseeko hän mitään?" sanoi Ribe äkeissään.

"No, tietysti hän tarvitsee."

Ribe repi vihoissaan yömyssyään.

"Sinun pitäisi antaa hänelle ainakin ... noin viisisataa taaleria", sanoi Vold. "Vähempää tuskin voit antaa."

"Niin, niin, saakoon hän sitte viisisataa taaleria", vastasi Ribe, mutta ei se myöntymys kuulunut ollenkaan siltä, kuin hän olisi antanut sen hyvästä ja kiitollisesta sydämmestä.

"Sitte kai saat tehdä jäännöksillä jotain hyvää kaupungille."

"Ehkäpä niin, veli Vold! Auta sinä minua; minä en tosiaankaan itse osaa keksiä mitään."

Hän painui väsyksissä takaisin tyynyn varaan. Typistellä tuolla lailla epäjumalaansa, jo se ajatuskin oli hänelle liian raskas kantaa.

"Testamenttaa vain muu omaisuutesi kaupungille ja määrää korot vuosittain maksettavaksi neljälle tai kymmenelle köyhälle kaupunkilaiselle. Eikö se kävisi päinsä?"

"Kyllä, kyllä, veli Vold; käypihän se", kuiskasi Ribe veltosti. "Siinä on paljo rahaa, veli Vold!"

Kylänvoudilla oli paperia kanssansa ja levoton lastenkodin Ane sai käydä noutamassa lähimmän naapurin, leipuri Nilsenin, paraasta työstään sill'aikaa, kuin testamentti kirjoitettiin ja Ribe piirsi sen alle nimensä.

Kylänvouti ja Nilsen todistivat, että testamentti oli Riben itsensä tekemä ja että hän sitä tehdessään oli täydessä järjessä.

Sitte leipuri pyyhki kynän valkoisen hihansa alapuoleen ja hiipi pois varpaisillaan, ja kylänvouti pani testamentin piirongin laatikkoon ja pisti avaimen taskuunsa, johon suostumukseksi Ribe vähän nyykäytti päätään. Mutta oli toinenkin pieni avain ja se riippui seinällä Riben sängyn kohdalla. Se oli kaikkein pyhimmän avain ja siihen Ribe viimeksi mielihyvällä katsahti. Sitte hän väsyneesti ummisti silmänsä.

Jo ennen kylänvoudin lähtöä alkoi Ribe houraella.

Anen sulkiessa ovea kylänvouti Voldin lähtiessä huomasi tämä, kuinka utelias Ane oli ja saattoi hänet suurimpaan jännitykseen sanomalla:

"Nyt voitte kiittää minua, neiti Olsen, että testamentti on tehty. Te olette ainoa, kuin tästä pesästä saa mitään."

Tämä epäselvä ilmoitus vaikutti Aneen varsin lumoavasti. Hän istui nyt kuin tytär hourailevan Riben sairasvuoteen vieressä itkien ja siunaellen häntä. Välistä unhottaessaan siitä tulevan palkan ihmetteli hän itsekin lapsellista hellyyttä, jota hän osoitti vanhusta kohtaan. Sillä hän oli todella samanlainen koko ajan, olipa siellä muita läsnä tai ei.

Sitte tuli joku laupeudensisar joka toiseksi yöksi auttamaan. Mutta sekä hän että Svöbestad olivat yhtä liikutetut tämän palvelijan rakkaudesta. Oli näet ihan mahdoton saada häntä lepäämään yhtäkään yötä. Ja maine siitä levisi yli koko kaupungin.

Itse hän kirjoitti onnestaan Antonille ja pyysi häntä tulemaan kaupunkiin auttamaan, sillä tohtorin sairaus oli varmaankin päättyvä kuolemaan.

Sitte hän meni noutamaan pastori Omeyeria, joka hänen kertomuksistaan alkoi jo saada oikein hyvää ajatusta Ribestä. Pastori luki rukouksen sairasvuoteen vieressä ja läksi, kerrottuaan Anelle etehisessä, miten paljo hänellä oli tekemistä.

Kun Omeyer sitte kaikkialla, missä kävi, ja varsinkin yksinkertaisissa kodeissa kertoi käyntiään Riben luona, saapui siitä maine viimein myöskin Espedal vanhuksen kuuluviin Timianintorin laidalle.

Hän oli nyt noin seitsemänkymmenen ijässä ja hyvin kutistunut. Pää riippui vielä syvemmällä rintaa vasten ja nutun kaulus seisoa törrötti niin korkealla niskassa, että tuskin näkyi päätä takaa päin. Mutta silmissä ja sydämessä paloi sama pyhä tuli ja suitsia piti sama vahva käsi, joka oli ohjaava hänen sydäntään ja kulkuaan ihan viimeiseen asti.

Hitaasti ja varovasti kävi kulku pitkin Rantakatua, sateenvarjo vasemmassa kainalossa ja keppi oikeassa kädessä. Jalkakatu oli niin kapea, että sateenvarjo raapi huoneiden seiniä ja keppi sai sen ulkopuolelta pyöreiden katukivien koloista tukea, tehdäkseen säännöllisiä puoliympyröitensä kankean hansikkaan komennosta. Silmät enimmäkseen katselivat alas päin autellen vanhoja jalkoja. Ainoastaan joskus katsahivat ne ylös, milloin joku kuului tulevan vastaan.

Riben talon asuttu kulma ulottui kauas kadulle, kuten tavallista oli sinä katujärjestyksen kukoistusaikana.

Riben kulman ja leipurin välisessä nurkassa astuskeli naapuritalojen pikku tyttöjä piirinsä leikkien ja laulaen lehmusten lehdettömäin oksien alla. Siinä paikassa ei ollut katukiviyttä; hämärä par'aikaa levitti pehmoista peittoansa hietikolle. Nenät sinisinä, käsivarret paljaina, jollakulla villamekko, enimmillä ei mitään päällysvaatetta, ja kuitenkin he, huomaamatta kärrien räminää, ohi astujain katseita ja hymyilyjä tai ilman kylmyyttäkään, olivat ihan kiintyneinä leikkiinsä tässä paikassa, joka aina oli heille vapaana.

Ja kettu hiipi pitkin jäätä;
Me silloin saamme, saammehan
Laulua naisien laulaa.

Ja he keikailivat yhtä teeskentelevästi kuin pikku kaupungin neitokset, kuin nyt lauloivat edelleen:

Katsoppas naisia marssivia,
Istuvia sekä seisovia,
Vauhtia valssin katso!

Oli siinä ivakuva, jota olisi monen täys'kasvuisenkin ollut hyvin terveellinen nähdä.

"Katsohan vain", kuului Espedalin kumea ääni piiriin, kaksi hansikaskättä laskeutui kahden nuoren pään päälle ja keppi ja sateenvarjo sojottivat näiden molempain niskassa. "Niin, niin, vanha Adam alkaa aikaisin. Lapset, lapset, älkää rakastako maailmaa eikä mitään, kuin maailmasta on! Varokaa silmäin pyyntiä ja lihan himoa ja elämän koreutta!"

Sitte hän siirsi lempeästi kätensä päästä päähän pienokaisten piirissä, neuvoen ja kehoittaen: "Muistakaa pientä Jeesus lasta! Älkää unhottako Jumalaa, rakkaat lapset!"

Kumea ääni, vakavat sanat ja Espedalin kasvot hymyilevine ja kuitenkin ankaralta näyttävine, leveine suineen vaikuttivat, että lapset heti muuttuivat vakaviksi.

Espedalin lähdettyä ryhtyivät lapset heti toiseen vähemmin turhamaiseen leikkiin.

Etehisessä kohtasi Espedal kylänvouti Voldin, joka katsahti häneen samalla tavalla kuin fariseus publikaniin. Ei hänellä kuitenkaan ollut rohkeutta pysäyttää Espedalia, koska hän sydämessään oli vakuutettu vanhuksen liikkuvan vakavilla asioilla.

Vielä kadulta katsahti hän kerran häneen päin ovea kohti, mutta kääntyi sitte iloisesti lasten puoleen ja sanoi:

"Se on oikein, pikku lapset, tanssikkaa te vain ja huvitelkaa!"

Lapset taas ihmetellen lakkasivat leikistään.

Mutta Vold astuttuaan muutamia askeleita kuuli heidän laulavan:

Kun käyskentelin illalla
Ja kuljin rantatiellä,
Niin totta löysin ystävän,
Mi käteen' tarttui siellä,
Oi siellä.

Hyvästi kukkaseni,
Hyvästi ruususeni,
Hyvästi la, la, la, la, la
Hyvästi armaani,
Armaani!

Ja Vold sitte kävellessään kertoi tuttavilleen, että mormooni — hän oli keksinyt tuon sukkeluuden ja ruvennut sanomaan kaikkia heränneitä mormooneiksi — että mormooni Espedal, viisas ja ajoissa vaarin ottava kuin kaikki pyhät, oli hiipinyt Riben luo saamaan arkun tilausta jo kauan ennen, kuin tohtori oli kuollutkaan.

Maallikkosaarnaaja-vanhus tällä välin rukoili Jumalaa antamaan viisautta ja astua köpytteli nurkkahuoneeseen.

Lastenkodin Ane otti hänet vastaan juhlamielellä. Hän kun nyt oli ollut niin hyvä ja uhraavainen yöt päivät, luuli hän nyt voivansa näyttäytyä sekä Jumalalle että ihmisille. Hän ei ollut koskaan luullut voivansa niin iloisesti ja suoraan katsoa Espedalia silmiin.

Mutta maallikkosaarnaaja-vanhus tuli hyvin murheelliseksi, kuin kuuli Riben olevan jo tajuttomana.

"Sinä olisit voinut käydä ilmoittamassa minulle, että täällä oli hätä tarjona, niin minä olisin tullut aikaisemmin."

"Hän ei huolinut maallikkosaarnaajista", sanoi Ane puolustukseksi.

"Nälän hädässä", vastasi Espedal kumeimmalla äänellään, "sinun pitää kiiruhtaa antamaan leipää, etkä sinä saa katsoa, tarjotaanko sitä karkeasta työnyrkistä vaiko hienotekoisella tarjottimella. Leipä, leipä se siinä on silloin pääasia."

Ane oli vaiti.

Mutta Espedal rukoili kauan ja hartaasti, ei ainoastaan Riben, vaan myöskin Anen puolesta, joka viimein alkoi itkeä sekä katumuksen kyyneliä, että oli niin kaukana Jumalasta, että myöskin mielihahasta, että häntä katsottiin kadotetuksi olennoksi, vaikka hän juuri näinä aikoina oli ollut niin liikuttavan hyvä ja niin yli kaupungin ylistelty.

Kolme päivää kului, Riben tulematta tuntoihinsa. Kiiltävät, tajuttomat silmät katsoa tuijottivat vain tuleen samalla tavalla kuin viisikahdeksatta vuotta sitte, jolloin hän ne ensi kerran avasi. Vasta neljäntenä aamuna, 5 päivänä huhtikuuta, sulkeutuivat ne ainiaaksi kahdeksan vuotta aikaisemmin, kuin kukaan Ribe tähän asti oli kuollut.

Samana iltana tulivat kylänvouti Vold ja kassööri ja lukitsivat sineteillä piirongin ynnä kaikki, mitä muuta oli arvokasta, "vaikka neiti Olsen olikin kuin tytär talossa".

Sitte vouti kertoi hänelle noista viidestäsadasta taalerista ja mainitsi kaiken muun jäävän kaupungille, johon Ane nyyhkyttäen vastasi ihmettelevänsä, voiko kukaan luulla hänen pitävän lukua sellaisen itaroitsijan hyvyksistä.

Vold ei ymmärtänyt, että Ane oli toiveissaan pettynyt; sen tähden hän mielessään yhtyi palvelijan sanoihin. Riben rahat olivat saastaiset.

Mutta Anen katseet lentelivät ympäri seiniä ja kattoa kuin kissan, jolla on koira kinterillään.

He olivat pysähtyneet keltaisen kammarin ovelle. Ja heti, kuin Vold katosi ulos, otti Ane haltuunsa

pikku avaimen seinältä Riben sängyn päältä.

Mutta pahastunut hän oli ja oikein suutuksissaan, sen huomasi Antonkin, kuin saapui samana iltana.

"Viisisataa taaleria!" nyyhkytti Ane, kädet puuskassa.

"Se on suurenmoista..." aikoi Anton tapansa mukaan vastata, sillä hän luuli tuota summaa omaksi perinnökseen.

Mutta Ane keskeytti ja tiuskasi:

"Älä nyt siinä matele, Anton, ikään kuin olisit koira ja ansaitsisit vain ruoskaa etkä yhtään rahaa. Etkö sinä ehkä ole hänen ainoa sukulaisensa? Etkö ole samaa verta ja lihaa kuin hän? Ole mies puolestasi ja pidä kiinni oikeuksistasi!"

"Niin, niin, mutta mitä olen minä ansainnutkaan saada?" yritti Anton taas puhumaan, käsi suupielessä.

"Tiedätkö, mitä minä tahtoisin?" sanoi Ane vielä jyrkemmästi. "Sitä, että olisin mies! Silloin minä totisesti toimisin, suolaisin silliä, rakentaisin, taistelisin ... sotisin oikeuksieni puolesta... Minä tulisin rikkaaksi ... ja sitte ... sitte" — lisäsi hän halveksivasti — "saisit sinä minun naispukuni."

Tämä teki niin syvän vaikutuksen, että yksin Antoninkin mielessä vähän välähti miehisen arvonsa tuntoa.

Ja Ane jatkoi:

"Viisisataa taaleria vain sille, joka on ollut kuin tyttärenä rikkaalla, vanhalla miehellä! Hyi sellaista häpeää! Niin, eikö ole ihan niin, kuin aina olen sanonutkin, että ahne pysyy ahneena ihan viimeiseen hengenvetoonsa asti?"

"Entä minä sitte?" kysyi Anton himokkaammin kuin kukaan olisi voinut luullakaan hänestä.

"Sinäkö? Etkö sitä jo käsittänyt? Et saa äyriäkään! Se on varkautta ja petosta, sitä se on! Hyi!"

"Enkö mitään?" jatkoi Anton tyhmistyen ja nostaen kätensä suupieleen. Mutta hetkisen päästä sanoi hän vakavasti: "Pahuus tulee rangaistuksi!"

Ane ei ollut kuulevinaan.

"Se on juuri hänen kaltaistansa", jatkoi hän, "olla ihan tuntematta omaa lihaansa ja vertansa, ja myöskin sitä, joka on uhrannut elämänsä onnen hänen tähtensä. Minä olisin ainakin seitsemän kertaa voinut jo päästä hyvin naimisiin ja tulla onnelliseksi, jos en olisi hyljännyt niitä ajatuksia hänen tähtensä. Se on suoraan sanoen varkautta ja petosta!"

"Mutta maitahan!" Ja harmaista pikku silmistä välkkyi kavaluutta. "Tottele sinä minua, Anton, niin kyllä me keinon keksimme. Ei meiltä sentään saada niinkään varastaa kaikkea."

Anton katsoa tuijotti vain häneen.

Mutta lastenkodin Ane pani sormensa suullensa ja sanoi:

"Odotahan, kunnes tulee iltamyöhä!"

VI.

Arkkunen.

Kuin kello jo oli kymmenen iltaa ja Ane arvasi saattavansa olla huolelta siitä, ett'ei kukaan enää ollut tuleva heitä häiritsemään, viittasi hän salaperäisesti Antonia tulemaan kanssansa.

Keltaisen kamarin avain oli ovella, sillä Riben ruumishan oli siellä.

Antonia vavistutti sisään mennessä. Kuu pilkisti pilvien raosta ja puoli pimeässä näytti siltä, kuin sedän silmät olisivat luomiensa alta väijyneet heitä ja kuin vähän auki jäänyt suu olisi jäykän parran

alta huutanut heille jotakin.

Myrsky sitä paitse tärisytti vanhoja ikkunoita ja kattokouruja niin, että Anton levottomasti kääntelihe milloin minnekin päin kuuntelemaan noita outoja valittavia ja koputtelevia ääniä.

Ane meni nurkkaan kellon luo, avasi sen kaapin ja otti sieltä messinkivanteisen pikku arkun. Sitte etsi hän vielä kaapin pohjalta pienen avaimen. Hän itse oli Riben kuoltua kätkenyt sen sinne ennen kuin kukaan ehti huomata sitä vainajan sängyn päällä ja kysyä, mihin se kuuluu.

Ane istui seljin ruumiiseen. Hän oli niin jännityksissä, että ei muistanut Antonia ollenkaan.

Anton sai tyytyä kellon toisella puolella olevaan tuoliin ja siitä hän hyvin ihmeissään katseli milloin setää, milloin hänen arkkunsa.

Arkkusessa oli paksuja setelinippuja ja pussissa dukaatteja varmaankin monta sataa.

Ane ei voinut nähdä kirjoituksia seteleistä. Mutta hänen *täytyi* saada niistä selko. Levottomana kuin kuumeessa koetti hän kiihottaa Antonia lukemaan numeroita, mutta ei hänkään nähnyt.

Niinpä heidän täytyi ottaa tulta. Ketäpä voisi kummastuttaa tulen näkyminen, koska tohtorin ruumis oli siellä. Voivathan ihmiset arvata palvelijalla olevan siellä minkä mitäkin järjestämistä.

Ane riensi ulos. Antonilla oli hyvä halu lähteä myöskin, mutta jäi kuitenkin paikoilleen istumaan yksin sedän ruumiin ja raha-arkkusen seuraan.

Tuota pikaa syöksyi Ane takaisin sisään. Antonin piti ruveta lukemaan, mutta nähtyään rahojen olevan sadan taalerin setelejä vapisi hän niin kovasti, että ei kyennyt liikahdamaan.

Niinpä hänen täytyi pitää tulta ja arkkusta ja Ane alkoi lukea. He olivat molemmat innoissaan nousseet seisomaan.

Anen selaillessa ensimmäistä setelitukkaa kuului saappaan kanta-raudat kolahtelevan kapealla jalkakadulla ihan sen huoneen kohdalla ja paksu keppi jysähteli katukiviin.

Anton niin säikähti, että pudotti kynttiläjalan ja hiukset nousivat päässä pystyyn. Sillä hänestä näytti samalla, kuin setä olisi noussut istumaan. Ulkona seisoj vanha yövartia. Hän oli näet sattunut juuri siitä astumaan. Hän nieli peljästyksen hampaattomaan suuhunsa, kuin näki tulen äkisti sammuvan ja kuuli messinkisen kynttiläjalan kolinaa ja samalla muisti olevan ruumis talossa.

Ane torui ja oli ystävällinen vuorottain, sytytti jälleen kynttilän ja kuuli yövartian kohta astuskelevan edelleen.

Hän asetti nyt arkkunsa ja kynttilän lattialle, laskeutui kumarruksiin ja luki rahat.

Kolmekymmentä nippua ja kymmenen uutta sadan taalerin seteliä jokaisessa. Kolmekymmentä tuhatta taaleria ja dukaatit lisäksi!

Ane astuskeli edes takaisin ihan kummastuksissaan. Niin paljoa rahaa hän ei ollut koskaan luullut saavansa nähdä yhdessä paikassa.

Mutta sitte tuli ajatus, kenenkä ne olivat.

"Hyvä Anton", sanoi hän ja pyöräytti häntä vähän, että hän tuli seisomaan selin ruumiiseen. "Voiko kukaan sanoa, että nämä eivät oikeastaan kuulu meille? Ei hän tarkoittanut näitä, testamentatessaan kuusi tai seitsemän tuhatta taaleria kaupungille. Minä tiedän sen, minä olen ihan vakuutettu siitä, Anton. Sen tähden pitää sinun ottaa tämä arkkunen kanssasi maalle. Sitä paitsi ei kukaan muu kuin minä edes aavistakaan sen olemassa oloa."

Anton seisoj kuin kivettyneenä.

"Ei", vastasi hän jyrkästi, "sitä en tee, minä tulisin siitä onnettomaksi."

Ane ei ollut niin syvämietteinen, että olisi käsittänyt elämässä olevan sellaisiakin hetkiä, joina sekin luonne, jossa on kaikkein vähimmin itsenäisyyttä ja ryhtiä, voi saada sankarin uljuuden. Jos ei muu, niin ainakin pelko voi pakottaa ihmistä osoittamaan jyrkkää ryhdikkäisyyttä.

"Tottele sinä minua, Anton ja minä otan kaikki omaksi syykseni", sanoi Ane mielistellen ja kiersi hyväillen kätensä hänelle kaulaan.

Mutta se ei auttanut. Anton piti vastaan molemmin käsin. Hän oli sekä kuullut että ymmärtänyt testamentin ja myöskin sedän tahdon. Ja vaikka hän tunsikin kärsivänsä vääryyttä ja oli siitä pahoillaan,

niin ei hän kuitenkaan tahtonut ruveta varkaaksi, kaikkein vähimmin näin kammottavassa paikassa.

Lastenkodin Ane kävi kiireimmiten noutamassa peitteen ja levitti sen Riben ruumiin päälle. Mutta ei sekään auttanut nyt, tuskinpa se olisi auttanut milloinkaan sellaista omaatuntoa vastaan kuin Antonin.

Ane torui ja houkutteli, mutta turhaan.

Ane tarjosi hänelle edes yhtä tukkua.

Ei, yhä ei.

Ane pisti setelitukun hänen taskuunsa. Mutta silloin Anton viskasi sen lattiaan niin, että setelit lentelivät ympäri kuin lehdet syksyllä ja riensi pois.

Ane kokosi setelit ja seiso i vielä ajatuksiinsa vaipuneena, kuin Anton, pahaa aavistaen, tuli takaisin.

"Ane," sanoi hän sydämmellisesti, "älä koske niihin sinäkään."

"Ole lörpöttelemättä", vastasi Ane. "Eihän voi antaa itseltään varastaa oikeuksiansa, kuten sinä annat, tyhmeliini!"

"Sinä et saa koskea niihin", sanoi Anton jyrkästi. Ja sitte hän puhui niin hartaasti ja niin lujan vakuutuksen sanoja, että Ane ei voinut niitä käsittää, vaan ainoastaan katsoi häneen. Oliko se tosiaan Anton vai joku muu?

"Älä pauhaa, akka!" vastasi Ane mahtavasti ja laski kätensä arkulle, niin kuin se olisi ollut hänen omaisuuttansa.

"Sinä et saa!" huusi Anton.

Ane tuli ehdottomasti huomaamaan, että hiljaisinkin voi huutaa hädän hetkenä kovallakin äänellä ja heikoinkin käyttää voimiaan miehen tavalla.

"Mitä se sinuun koskee?" vastasi Ane epävarmalla äänellä.

"Jos sinä otat tai minä otan, niin yhtä vähän me saamme kumpikaan rauhaa."

"Me..."

"Pahuus tulee rangaistuksi, senhän olet itse nähnyt, eikä pidä myöä sieluansa rahasta. Saatettaisiinhan minut kutsua todistamaan sinua vastaan enkä minä koskaan tekisi väärää valaa," sanoi Anton pelottavan vakavasti, "en edes pelastaakseni omaa äitiänikään."

Ane jätti jo tinkimisen, pani setelit kiireesti arkkun, lukitsi sen, avasi ikkunan ja heitti avaimen laiturin ylitse mereen.

No, sitte sai arkku olla siinä avaamatta ja kenenkään tietämättä. Ane arveli aikaa myöten kyllä vielä keksivänsä jonkun keinon.

Mutta vaikka hän olikin kavala ja kekseliäs, ymmärsi kuitenkin Anton kiusaajan yhä ahdistavan häntä.

Sen tähden tapahtui uusi kilvoittelu seuraavana aamuna, kuin he molemmat unettoman yön jälkeen tapasivat toisensa keltaisessa kammarissa.

"Joko sinä itse sanot tuon kylänvoudille taikka sanon minä", alkoi Anton puhua hiljaa, vaan jyrkästi ja viittasi kelloon.

Ane hämmästy i. Hän koetti taas sekä torumisella että hyväilemisellä vaikuttaa Antoniin. Kiivaudessaan viittasi hän siihenkin, että hänellä nyt oli jotain, vaan Antonilla ei mitään. Mutta Anton oli taipumaton.

Suuttumus setää kohtaan oli monta kertaa yön pitkään päässyt vauhtiin, jopa hyvin voimakkaastikin, mutta hyvän omantunnon tahtoi Anton pitää, vaikka hänen täytyisikin pysyä köyhänä koko ikänsä.

Hän ei itse tiennyt, mikä hyvä saarnamies hän oli, kuin levollisesti sanoi Anelle:

"Hyvä omatunto on parempi kuin raha sekä elämässä että kuolemassa. Minä opin kerran vanhalta tati Gertrudilta erään värsyn ja se on ollut mielessäni koko yön:

"On väärin koottu rikkaus
Kuin tuli helvetistä.

Sun omantuntos kuiskaus

Vaatiipi valvomista.

'Tee tili!' kerran sanotaan

Ja päätös tämä lausutaan:

'Tän' yönä sielus tahdon'."

Se vaikutti. Se muistutti Anelle mieleen Espeda! vanhuksen ja lastenkodin ja myös Jeesuksen ja perkeleen taistelun hänen sielustansa. Muisto toisensa jälkeen sukelsi esiin, varsinkin kirja varastavan tytön kuvineen, jonka alla oli sama värsy, kuin Anton juuri nyt luki.

Se värsy vaikutti, että hän melkein tunsu kunnioitusta Antonia kohtaan ja alkoi pitää hänestä toisella tavalla kuin ennen.

Mutta hetipä heräsi hänessä toinenkin miete. Hän johtui ajattelemaan, millaiseksi pyhimykseksi hän oli tuleva, jos hän kuin itse rehellisyys ilmaisi kaiken tuon rikkauden, josta ei kellään ollut aavistustakaan. Tottapa hän silloin sai jonkun palkinnonkin.

Ja nämä mietteet päättyivät siten, että Ane meni kylänvoudin luo ennen, kuin vouti vielä ehti lähteä aamukävelylleen, ja pyysi häntä kanssansa Riben taloon. Hän oli löytänyt lukitun arkkusen, jossa varmaankin oli rahaa. Paras oli kylänvoudin ottaa se haltuunsa Anen itsensäkin tähden, että hän pääsi koko huolesta.

Anton käytti hyväkseen Anen poissa oloa, hiipi pois ja läksi maalle velkaiseen kotiinsa. Hän välistä oikein pelkäsi Anea. Viime yöstä alkaen oli Ane hänelle kuin paha henki, jota hänen välttämättä täytyi paeta.

Mutta samana yönä oli myöskin kehittynyt heidän välillensä uusi side, jota Anton tosin ei vielä oikein ymmärtänyt. Se oli tyytymättömyys sedän testamenttiin, Ane oli aavistamattansa tartuttanut sen Antoniin.

Anton pääsi siitä selville vasta sitte, kuin joutui kotiinsa ja kaikki siellä meni tavallista menoaan ja nuo hirvittävät öiset muistot alkoivat hälvetä.

Sedän sydämättömyys häntä kohtaan alkoi tuota pikaa näkyä oikeassa valossaan raskaina työpäivinä. Nyt se ahdisti ja kiihotti häntä hänen astuessaan kuorman perästä, kaivaessaan suota tai märkänä juostessaan ruunaa niitylle ajamassa. Nyt se valtasi hänet ja vähitellen muutti vapisevan hymyn hänen leveän suunsa ympärillä nyrpeydeksi, nyt se rasitti koko hänen elämänsä kuin raskas harmaa talvitaivas.

Eihän hän ollut lainkaan riistänyt Anea pois sedältä, ja sen tähden olisi sedästä pitänyt olla samantekevä, oliko hän Amerikassa vai ainoastaan kahdeksan peninkulman päässä maalla.

Miten Anton oli muuttunut. Hän mietiskeli nyt samaan tapaan kuin Ane. Ei hän nyt enää kaikkea, kuin tuli hänelle, pitänyt niin "suurenmoisena", vaikka vielä talonpoikain kesken käyttikin vanhaa puhetapaansa.

Tietysti heräsi hänessä usein toisiakin ajatuksia. Hänen omatuntonsa muistutti hänelle vikojaan sekä ajallisten hyvyksien vahingollisuutta sielulle. Mutta hän ei enää tahtonut olla köyhä, vaan päästä rikkaaksi! Voi häntä!

Sitte hän taas ajatteli tylyä setää, joka nyt hänestä näytti vielä käsittämättömämmältä, hän kun ei tiennyt, miten suuttunut setä oli häneen. Ane kun itse oli lykännyt koko syyn Anton paran niskoille, oli tietysti jättänyt kertomatta sen hänelle.

Sen tähden sedän ahneus juuri enemmän suututti Antonia. Sillä olihan ilmi selvä, että setä ei ollut tahtonut suoda kellekään arkkusessa olevia rahoja. Hän olisi ottanut ne mukaansa, jos se vain olisi ollut hänen vallassansa.

Kuin Ane kylänvoudin seurassa lähestyi Riben taloa, astui leipurin vaimo lapsi käsivarrella, heidän luoksensa ja ilmoitti, että "se maanviljelijä, jonka Ane kyllä tiesi", oli lähtenyt kotiinsa; mutta Ane innoissaan ei ollut sitä kuulevinaan.

Kylänvouti kantoi messinkivanteisen arkun nurkkahuoneeseen ja pudisteli sitä tutkistellen. Mutta eihän kukaan tiennyt, missä avain oli ollut. Lukko kai sitä paitsi oli mahdoton muuten avata. Neiti Olsenin piti lähteä noutamaan seppää.

Ane juoksi pois. Muutaman minuutin päästä hän palasi sepän kanssa, jolla esiliina riippui polvien alapuolella asti ja toisessa karvaisessa, nokisessa kädessä oli tiirikka, toisessa iso vasara.

"M-m-m", mutisi hän tutkistellessaan arkkua ja sen lukkoa. Työ kävi helpommin noin tietämättänsä mumisten, joka oli samaa kuin muilla työmiehillä raikas laulu. Ei, lukko ei auennut. Hänen täytyi käyttää vasaraa, sanoi hän, kylänvoutiin katsahtaen. Mutta arkkusesta ei sitte enää ollut mihinkään.

"Anna mennä", sanoi kylänvouti innoissaan. Ja yhä mumisten kohotti seppä vasaransa ja musersi yhdellä iskulla arkkusen niin kokonaan, että sen sirpaleet lentelivät setelitukkujen kanssa ympäri huonetta.

Mutta silloin sepän silmät aukesivat. Ja lastenkodin Ane löi pelkästä ihmettelystä kätensä yhteen ja huudahti: "Kukapa olisi osannut unissaankaan nähdä mitään tuollaista!"

Kylänvouti oli kyllä odotellut Ribeltä löytyvän enemmän kuin ne kuusi tai seitsemän tuhatta taaleria, mutta luettuaan nyt rahat ei hän voinut olla sanomatta Anelle: "Hyvä Neiti Olsen, te kun olette ollut niin kauan talossa, tottahan tiedätte, millä ihmeen tavalla hän on voinut koota näin paljon?"

Ja nyt tiesi Ane kertoa minkä mitäkin, eikä tämä hänen kertomuksensa ollut läheskään yhtä lapsellisen rakas kuin mitä hän puhui Riben ollessa kuolemaisillaan.

Ribe ei ollut lahjoittanut eikä tuhlanut mitään, ja monesti hän ei ollut suonut edes itselleen välttämättömintäkään. Jos hän puhuisi ilmi totuuden, niin oli Ribe ollut niin itara, että monesti he molemmat eivät olleet saaneet kylliksi syödäkseenkään. Ja vielä viime kesään asti oli hänen täytynyt auttaa Ribeä veneesen onkivapoineen joka maanantai, keskiviikko ja lauantai, eikä mistään muusta syystä kuin siitä, että hän ei tahtonut kuluttaa kolmea killinkiä kalaan torilla, kun sitä voi saada vedestä ilmaiseksi. Jos hän olisi saanut kalaa joltakin lahjaksi, niin hän kyllä olisi mieluisemmin istunut kotona sohvassaan, kun oli jo niin heikko.

Ja samoin oli monet muut asiat, joita Ane tahtoi olla kaikkein viimeisin tuomaan ilmi. Mutta huonoja rahoja nuo olivat, näyttivätppä kuinka hienoilta ja sileiltä hyvänsä.

Kylänvouti ja seppä olivat pois lähtiessään molemmat yhtä liikutetut Anen rehellisyydestä. "Sellaisia palvelijoita ei ollut joka päivä nähtävänä."

"Ihmeellisintä on, että hän on Nilkku-Olan ja Vene-Riitan tytär, eivätkä he tehneet koskaan muuta kuin kerjäsivät ja sieppasivat itselleen, mitä vain saivat", sanoi seppä.

Kylänvouti ei vastannut, eikä hän muutenkaan antautunut mihinkään keskusteluun vanhan ystävänsä Riben ahneudesta.

Olihan tavatonta hyvyttä testamentata kolmekymmentä tai neljäkymmentä tuhatta taaleria kotiseutunsa köyhille, puhelivat kaikki ihmiset, yksin kaupungin ainoa sanomalehtikin.

Sitte vallitsi muutamia päiviä haudan hiljaisuus Riben talossa. Arkku oli tullut, ruumis oli nostettu siihen, myrtin oksia ripoteltu kääreille, ja punaisista neilikoista ja myrtistä tehty kukkakimppu oli pistetty hänen jääkylmiin käsiinsä.

Leipurin väki ja kaikki muut naapurit olivat käyneet ruumista katsomassa. Nyt ei enää ollut ketään odotettavana, kaikki oli hiljaista.

Ane nyt käveli yksin suruhuoneessa, ajatellen Antoniansa. Ja se neuvoton maamies parka johti monestikin hänen ajatuksensa valkoiseen Kristuksen kuvaan, joka oli alttarin päällä. Jotakin hänen ylevyytensä ja puhtautensa kaltaista se oli, kuin tuona merkillisenä yönä loisti Antonin silmistä. Miten hän oli suuri sinä pimeänä hetkenä! Ane tunsikin sekä kunnioitusta että rakkautta häntä kohtaan. Ennen oli Ane katsellut häntä enemmän vain Riben sukulaiseksi ja perilliseksi, mutta nyt hän alkoi rakastaa Antonia itseään.

Hautajaispäivänä istui poikia ryhmissä hautumaan rinteillä, muutamia tuoksuvassa ruohikossa, toisia ylhäällä pihlajoissa, joiden oksista he tekivät soittimia ja kaiuttelivat raittiisen kevätimaan kimakoita vihellyksiänsä. Pienimmät kaivelivat hiekasta raakunkuoria lehmiksi ja hevosiksi leikkeihinsä.

He tuskin maltoivat leikistään lakata, kuin kuoripojat, yllä pitkät, mustat koltit, laulaen tulivat ruumissaaton etupäässä.

Pastori Omeyer piti haudalla pitkän puheen. Lähinnä häntä seisoivat kylänvouti ja kaupungin hallitusmiehet edustamassa vainajan perillisiä. Puhuja selitteli, miten kaunista on tehdä hyvää, kuinka monta sellaista "hiljaista" on, joita maailma ei tunne, ja kuinka Ribeä olivat kaikki hänen läheiset ystävänsä rakastaneet. Viimein hän sanoi, että rakkauden hehkuva kirjoitus köyhäin sydämissä on parempi hautakirjoitus kuin kauneinkaan kirjoitus marmoripatsaassa, ja sellaisen kirjoituksen oli tämä vainaja itse piirtänyt haudallensa.

Sitte Espedal vanhus, joka tietysti myöskin oli läsnä, koskapa hänen mieluisin huvinsa oli käydä hautaanlaskiaisissa, painoi leukansa syvälle rintaa vasten ja alkoi veisata, pitäen lasiansa päällitse tarkasti silmällä kuoripoikia.

Sen jälkeen käänsi hän valppaan katseensa koululapsi-joukkoon, joka oli kiivennyt Omeyerin jäljestä hautakunnaalle ja siitä uteliaasti katseli ja osoitti alas hautaan, kunnes joku heistä pudotti sinne kirjoitusvihon. Siellä se oli kukkien seassa arkun kannella, imupaperi erillään syrjässä. Selvästi näkyi vihon kannesta kuva: vihreä niitty, punainen lehmä ja sininen karjapiika, ja kuvan alla oli paksuilla, mustilla kirjaimilla: "Lehmä on — hyödyllinen täällä."

Mutta nyt Espedal kiipesi ylös kunnaalle ja ajoi, sateenvarjo toisessa ja keppi toisessa kädessä, koko kärpäsjoukon pois sokurilta.

Ja kaikki kaupungin akat seisoivat hautakummuilla korkeiden, keltaisten ruskoliljojen, punaisten tuoksuesikkojen ja lakastuvain lumikellojen keskellä, nostaen esiliinan nurkkaa tai hameenhelmaa kyynelpyyhkeeksi.

"Jumala siunatkoon sellaista köyhäin ystävää!"

Kaupunki oli näet niin rikas ja niin pieni ja köyhiä siinä niin vähä, että täytyi tulla suuret vuosirahat, kun tämä summa lisättiin Peder Bastin, Rasmus Klaudiuksen sekä Erik Legangerin ja hänen vaimonsa lahjoituksiin.

Lastenkodin Ane seisoi hänkin haudalla ja itki katkerasti, mutta niiden kyynelten syynä oli monenlaiset ristiriitaiset tunteet.

VII.

Hautakirjoitus.

Puhutaan toista ja tehdään toista.

Pastori Omeyer, joka oli haudalla puhunut niin kauniisti ja tarkoittanut niin hyvää niillä sanoillaan, että köyhäin sydämiin piirretty hautakirjoitus oli paljon parempi kuin muhkeinkaan kirjoitus marmoripatsaassa, hän kuitenkin ensinnä ehdotti muistopatsaan pystyttämistä Riben haudalle.

Ja hän oli jo edeltä päin näkevinään, miten paljo kiitosta oli kultakirjaimilla luettavana siinä patsaassa.

Eräänä aamuna syksymmällä levisi huhu talosta taloon, että höyrylaiva tuli laituriin.

Mitä ihmettä se nyt merkitsi?

Sehän muuten asettui ankkuriin ulos seljälle, jossa välistä lainehti niin kovin, että ei kukaan soutaja uskaltanut lähteä sinne.

Ja yöllä, kuin laivaväki saattoi nähdä jonkun kaikin voimin soutaa ponnistelevan laivalle päin, silloin saivat veneessä olevat matkustavaiset panna kätensä torveksi suunsa eteen ja huutaa kaikin voimin: Vulkan! Vulkan!

Ja naiset ja lapset, jotka makasivat sängyissään ja kuulivat aaltojen pauhinaa rannasta, luulivat huudon merkitsevän, että oli tulipalo.

Mutta minkähän tähden Vulkan niin komeasti tuli ihan laituriin asti.

Kohta sen jälkeen levisi uusi huhu mahtavasta patsaasta, joka muka oli tuotu höyrylaivalla, ja se oli oikea ihme.

Kirves sai levätä tynnyrin pohjalla ja kahvipannu pesutiinin vieressä.

Ihmiset alkoivat juosta alas laiturille. Ja kuin sittemmin kaupungin kolme polisia kävi käskemässä kaikkia kahdeksaa kuorma-ajuria saapumaan kello 10 paikoilla hevosineen ja ajokaluineen laiturin luo, niin silloin syntyi melkein yhtä vilkas liike rannassa kuin markkina-aikaan.

Sen sijaan oli tavattoman tyhjää koulussa sinä päivänä.

Mutta opettajilla ei oikeastaan ollut mitään halua tehdä siitä muistutuksia, vaikka viran puolesta olisi ollut pakkokin. Sillä siinä kaupungissa harvoin nähtiin kenenkään ajavan kahdella hevosella, vielä vähemmän kahdeksalla. Eikä siitä suinkaan voinut tulla mitään oikeata lumireen vetoakaan, kun ei vielä ollut kylliksi lunta siihen tarkoitukseen. Yhdet ainoat umpivaunut oli koko kaupungissa, ja milloin niiden onnellinen omistaja ja omistajatar olivat ajelemassa, kokoutuivat lapset vaunujen ympärille näkemään näiden onnen suosikkien tulevan sieltä ulos ja sitte katselemaan vaunuja, kunnes ne katosivat liiteriin ja ovi sulkeutui.

Mutta ajattelehan: kahdeksan hevosta yht'aikaa, Ja patsas niin korkea kuin kartano, sanoivat muutamat! Sellaista ei oltu ennen nähty eikä edes kuultu puhuttavankaan.

Sen tähden pysyivät opettajatkin, joilla oli ikkunoita kadulle päin, hyvin uskollisesti lähellä niitä, kävipä heidän luonansa myöskin pihahuoneessa asuvia, vähempiosaisia virkaveljiä.

"Tänään meillä olisi pitänyt olla kuukauslupa", sanoi eräs heistä.

"Niin, tänään meillä tietysti pitäisi olla lupa", vastasi toinen.

Mutta alhaalla laivarannassa oltiin täydessä toimessa. Ei ollut mikään helppo asia saada kyllin vahvoja kaluja eikä siirtää pitkää raskasta kiveä kärreille.

Siihen aikaan ei ollut mitään sellaista hyödyllistä "kaikki kaikissa" kuin kaupungin-insinöörejä tai palomestareja. Kylänvouti seiso siinä ihan neuvottomana ja katseli viran puolesta. Lähellä asuvaset merimiehet ihmettelivät ja neuvottelivat, ja mitä kauemmin tuota kesti, sitä suurempi syy oli perämiehillä Paulsenilla ja Monsenilla antaa hyviä neuvoja ja sitä kauemmin saivat naiset ja lapset ihaila tätä näytelmää, joka näytti olevan huviksi myöskin monelle täys'kasvuiselle kansalaiselle.

Yksin pastori Omeyerkin seiso eräillä rappusilla parin merimiehen-vaimon keskellä, vilkkaasti viittoen käsillään ja unhottaen hetkiseksi kaikki sairaat.

Oli ihan luonnollista, että laivanveistäjät laiturin toisessa päässä, jotka olivat korjaamassa vanhaa laivaa, unhottivat sekä tervapytytensä että sutinsa ja jättivät tulen ja tervan palamaan ja siirtyivät lauttansa äärimpään päähän näkemään oikein tarkkaan tuota ihmettä. Siinä heitä seiso siinä monta yhdessä paikassa, että lautta painui syvälle veteen ja tappuratukut purjehtivat maihin matkoihinsa.

Viimein huusivat merimiehet ja kaupungin pojat yhteen ääneen "all right" "go on!" He tahtoivat näyttää osaavansa Englannin kieltä. Ja sitte lähdettiin meluten ja pauhaten pitkin laituria, pojat huudellen, tytöt nauraen, merimiehet laulaen tahtia ja perämiehet komentaen.

Kahdeksan yhteen valjastettua hevoskaakkia oli vetämässä, kahdeksan miestä niitä ajamassa, kullakin läjähtelevä ruoska kädessä, ja enempi kuin kahdeksan töllistelevää poikaa joka hevosta kohti tuon ryhmän ympärillä.

Millä tavalla se kulkue pääsi Rantakadun alapäästä lävitse, jossa tavallisten maitokärrienkin oli vaikea pujotella kadulle pistävien talon nurkkain ja rappusien välitse, se on jälkimaailmalle selviämätön arvoitus. Mutta niin se oikeastaan tapahtui, että merimiehet paikka paikoin auttelivat nostamalla pyöriä esteiden ylitse.

Että Riben muistopatsas nyt oli saapunut, se, jonka kaupunki oli tilannut, tiesivät tuota pikaa sekä suuret että pienet. Eikä se totisesti ollutkaan liiaksi, sanoivat ihmiset.

Jospa heille vain korvaukseksi kaikista sysimisistä, kuin saivat pitää hyvänä, olisi edes vähänkään annettu selkoa puulaatikon sisällyksestä, mutta siellä ei näkynyt muuta kuin että patsas oli punertavaa, sileäksi tahottua graniittia.

Ylämäessä alkoivat pienet hevoset köyristää selkäänsä kuin kissat ja melkoisesti hiljentää vauhtia. Silloin täytyi merimiesten käydä käsiksi ja auttaa nyrkkivoimalla. Ja siten mentiin laulaen ja hurraten niin, että ylempänä oleva koulukartano vavahteli.

Sekä niiden opettajain, joiden luokkahuoneet olivat kadun puolella, että heidän oppilastensa täytyi juosta ikkunoista katsomaan. Opettajat totuttuun tapaansa kieltelivät poikia, mutta eivät muistaneet katsoa heihin päin taikka eivät raaskineet sitä tehdä.

Ja ulkona olevat pikku veitikat juoksivat kiertotietä mäen ympäri.

Viimein päästiin hautuumaalle. Se onneksi ei siihen aikaan ollutkaan etäällä kaupungista. Kuoppa oli jo kaivettu ja merimiehet ryhtyivät työhön nuorineen ja rautakankineen.

Ja pojat kiipeilivät ylös puihin punaisten pihlajanmarja-terttujen väliin tahi haudankaivajan pikku liiterin katon harjalle, joka näkyi kirkkomäen puiden välistä.

Työ vei paljon aikaa. Kello viisi seiso i patsas viimeinkin kuin kiinni naulattuna kaikessa komeudessaan.

Perämiehet ja muut merimiehet katselivat riemuitsevasti ympärilleen, kädet housuntaskuissa. Sepä se olikin ainoa palkka, kuin saivat vaivoistaan. Ja kuin he sitte tyytyväisesti nykäyttivät päätään tuttaville, näytti tuo siltä, kuin he olisivat armosta päästäneet heitä katsomaan tätä heidän mahtityötänsä.

Ja suuret kultakirjaimet loistivat niin, että ne voi erottaa aina alhaalta hautuumaan portilta asti.

Ne tutkittiin myöskin alusta loppuun, sekä nimi ja vuosiluku että kaikkein mielestä hyvin ansaitut raamatunlauseet:

"Iloista antajaa Jumala rakastaa.

"Älkää rakastako sanalla eikä kielellä, vaan työllä ja totuudella."

Vanha, saita tohtori Ribe oli tulemaisillaan oikein kansallispyhimykseksi tässä pikku kaupungissa.

"Niin, hän ei rakastanut sanalla eikä kielellä", sanoi vanha mummo joukosta.

"Ei, se on totta", vastasi joku pilkallisesti. Lastenkodin Ane se siinä ei malttanut hillitä mieltänsä,

"Mutta hyvillä töillä ja totuudella", jatkoi mummo vakavasti.

"Mitäpä hän olisi muutakaan tehnyt?" vastasi taas Ane halveksivasti.

"Eihän hän voinut ottaa rahoja kanssansa hautaan."

Lastenkodin Anen ei ollut helppo olla vaiti, kuin kerran pääsi vauhtiin. Mutta mummot ojentautuivat niin varmasti ja katsoivat häneen niin terävästi, että Ane huomasi olevan viisainta väistyä pois ennen, kuin he ehtivät julistaa voi-huutonsa maailman pahuudesta ja kiittämättömyydestä.

Paremmiin osasi Anton hillitä kieltänsä, vaikka suuttumus kuohuikin hänen sydämessänsä hänen siinä seisoessaan haudan ympärille pystytettyä rauta-aitaa vasten.

Tosin hän vielä sanoi: "se on suurenmoista", mutta sydämessään hän ajatteli, että sitä oli kerrassaan liian vähä.

Hän ei nyt enää voinut maksaa ei veroja eikä korkoja. Ja nyt olikin jo talo kaikkine huonoine kaluineen myyty nimismiehen toimesta huutokaupalla ja hän itse oli siinä kahden tyhjän käden varassa, ja yhtä laihana kuin hänen viimeinen, melkein nälkään nääntyvä lehmänsä, jonka lisäksi häntä paha kyllä suuttumus ahdisti joka kerran, kuin hän johtui ajattelemaan sedän rahoja.

Eivätkä nämä pahat ajatukset suinkaan olleet vähimmin vallalla nyt, kuin setää kunnioitettiin kaupungin hyvänä enkelinä ja suojeluspyhimyksenä.

Jospa hän nytkin saisi sata taaleria, päästäkseen Amerikkaan.

Hän oli taas käynyt lastenkodin Anen luona. Niin kauan, kuin Riben talo oli myymättä, sai Ane asua siellä. Ja hän otti Antonin vastaan hyvin ystävällisesti. Mutta eipä hän mitenkään voinut auttaa Antonia pääsemään noista kiusaavista ajatuksista.

Anton kammoi itseään ja ajatuksiaan, palatessansa kotiin hautuumaalta.

Ja Anea hän vielä vähemmin uskalsi ajatella, sillä hän varmaan oli tänään vielä kymmentä vertaa pahempi kuin tavallisesti. Olihan Anton hautuumaalla vähän etäämpää nähnyt hänen vihaiset silmäyksensä.

Anton kuitenkin kotiin tullessaan huomasi suureksi huojennukseksi, että Ane tänään oli toisella tuulella kuin hän oli odottanut. Hän ei lausunut sanaakaan Antonista eikä hänen vioistaan, mutta, mutta, mutta puhui sitä enemmän Riben ahneudesta ja liikuttavasta Jumalan sanan väärinkäyttämisestä.

Se oli oikea perkeleen kirjoitus tuo siinä hautapatsaassa. Sitähän Anton toki ei voinut eittää.

Ei, ei hän voinutkaan.

"Ja senkö pitää saada siinä paistaa vuosi vuodelta senkin jälkeen, kuin sinä ja minä olemme kuolleet. Osaatko sinä sen selittää, Anton?"

Ei, Anton parka ei osannut sitä selittää.

Mutta tunnin päästä, kuin Ane oli mennyt jollekin asialle kaupungille, astua tallusteli Anton takaisin hautuumaalle. Ja omituista kyllä, se loistava kultakirjoitus veti puoleensa häntä samoin, kuin tuli vetää kärpystä vielä senkin jälkeen, kuin se jo on polttanut siipensä.

Oli niin omituista seisoa siinä ihan hautapatsaan edessä. Hänhän oli tähän asti katsellut sitä ainoastaan matkan päästä.

Hän voi vielä hämärissäkin erottaa kirjaimet ja tavasi vapisevin huulin molemmat raamatunlauseet.

Yht'äkkiä hän tunsu jotakin luiskahtavan pois jalkansa alta. Hän kumartui ja tarttui siihen. Se oli haudalle unhottunut rautakanki.

Ja silmänräpäyksellisestä mieleen johtumuksesta, kuin veri syöksähti hänelle päähän hänen kumartuessaan alas, iski hän, huulet vihasta vapisevina, rautakangen koko voimallaan tuohon kultakirjoitukseen.

Kauhistuen katsahti hän taaksensa, kuin kivisirpaleet lensivät ensi iskusta, mutta oli kuitenkin kyllin rohkea tekemään työnsä päähän asti ja löi vielä kerran koko voimallaan vähän alemmaksi.

VIII.

Pahantekijä.

Koko hävitystyö oli tehty muutamassa silmänräpäyksessä, ja nyt Anton parka seiso keskellä sitte seuraavaa syvää hiljaisuutta kauhistuksissaan teoistansa. Hiki vierii karpaloina alas hänen otsaltaan ja joka tuulenhenkäys ratiseviin lehtiin pani hänet ahdistuksesta vapisemaan.

Hän juoksi ylämäkeen pihlajain välitse, kiviaidan ylitse ja ulos kenttää pitkin. Mutta omatunto seurasi mukana ja sen ääni kuului yhä selvemmin.

Ja tyytymättömyys hänen suunsa ympärillä oli joka hetki muuttua itkuksi.

Hän astuskeli edes takasin, seiso hiljaa ja mietiskeli, istui aidoilla ja kivillä, mutta ei saanut rauhaa. Hän tunsu, että hän nyt ei uskaltaisi edes katsoa Aneakaan silmiin.

Tällä välin yö pimeni yhä enemmän. Hän vaistomaisesti astui takaisin hautuumaata kohti, jonka poikki oli suorin tie kaupunkiin.

Päästyään aidan luo rykäsi hän, saadakseen enemmän rohkeutta, mutta samalla hänen silmänsä itsestään kääntyivät Riben hautaan päin.

Silloin tunkeutui hänen ahdistetusta rinnastaan heikko huudahdus ja tukka nousi kauhusta pystyyn.

Valkoinen haamu tuli hautapatsaan takaa näkyviin ja läksi juuri sinne päin, jossa Anton seiso.

Nyt hän juoksemaan pako, minkä kerkisi. Mutta ensimmäisen aidan luo hän pysähtyi ja katsoi taaksensa. Hautuumaan aidan luona näkyi sedän haamu korkeana ja valkoisena, mutta eipä se yrittänytkään ajamaan häntä takaa eikä poistumaan kuolleiden leposijasta.

Ylhäällä tunturilla, josta kautta Antonin nyt täytyi pimeässä kompuroiden kulkea, laskeutui hän polvilleen ja itki ja rukoili Jumalalta armoa ja anteeksi antamusta suuresta synnistään sekä lupasi tunnustaa sen ihmisille ja kärsiä rangaistuksen, jonka oli ansainnut.

Viimein hän väsyneenä ja masentuneena tuli Anen luo, joka heti huomasi, että ei kaikki ollut oikein.

Hän oikein sydämmestänsä sääli Antonia, sillä olipa ihan häpeä saada sellaista kohtelua kuin hän sekä Jumalalta että ihmisiltä. Mutta mitä hyötyä oli tuollaisesta käytöksestä? Ennemmin olisi hänen pitänyt totella sitä neuvoa, kuin Ane kerran antoi hänelle. Nyt hän narrimaisuudestaan joutui paljon pahempaan pulaan.

"Vaan nyt sinun pitää lähteä pois koko kaupungista huomisaamuna ennen auringon nousua."

Ei, sitä Anton ei suinkaan aikonut tehdä. Huomeisaamuna hän päätti itse mennä kylänvoudin luo ja tunnustaa kaikki ja sitte kärsiä rangaistuksensa. "Nyt setä kyllä toimittaa minulle vapaan elannon joksikin ajaksi", sanoi hän katkerasti.

Ane taisteli vastaan, mutta Antonin päätös oli horjumaton. Ja kuin hän viimein kertoi hautuumaalla näkemänsä haamun, joka vaikutti hyvin kammottavasti taikauskoiseen Aneen, sekä Jumalalle tekemänsä lupauksen, silloin lastenkodin Ane tuli niin liikutetuksi tästä ihmisen rehellisyydestä, vaikka kaikki oli liittoutunut häntä vastaan, että pani pehmoiset kätensä Antonille kaulaan kuten ennen muinoin ja suudellen sanoi:

"No, sen minä sanon, että sinä olet paljon parempi minua, niin hyvä ja jumalinen, Anton."

Ja Anton tunsi, miten hyväatekevältä yhdenkin sydämmen luottamus ja rakkaus tuntuu hädän hetkenä, ja hän nojautui Anea vasten, tätä ainoaa ystävää, kuin hänellä oli tässä katkerassa maailmassa.

* * * * *

Seuraavana aamuna vallitsi yleinen hämmästys koko kaupungissa.

Hautuunmaa oli tuota pikaa yhtä täynnä väkeä kuin eilispäivänä. Konnantyö on kaiketi yhtä houkutteleva kuin urhotyökin.

"Tietysti ne ovat olleet raakoja, juopuneita merimiehiä", sanoi joku tulliherra. "Tässä kaupungissa nyt ei maksa vaivaa koettaakaan laittaa eikä istuttaa mitään yhteiseksi kaunistukseksi. Se on ihan mahdotonta."

"Siinä olette ihan oikeassa", vastasi hänen ystävänsä, koulun opettaja.

"Ei edes senkään vertaa kuin kivi tien varrella saa täällä olla rauhassa. Kaikki tuon roskejoukon pitää vetää alas lokaan. Kurittakaa te sitä väkeä aika lailla koulussa! Siinä täytyy alkaa ihan alusta."

"Kyllä minä sitä teenkin, mutta eihän ole ihmisten mahdollinen saada perin kelvottomasta mitään kalua."

"Viekää koululapset ulos kedolle ja opettakaa heitä istuttelemaan puita ja pensaita, niin saattepa nähdä, että he pian oppivat rakastamaan ja suojelemaan sitä, josta itse ovat nähneet vaivaa", neuvoi pastori Omeyer, joka sattumalta seisoi heidän takanaan.

Anton oli tällä välin mennyt kylänvoudin luo ja tehnyt tunnustuksensa.

Kylänvouti Vold muisti varsin hyvin vanhan Riben suvaitsemattomuuden etäistä sukulaistansa kohtaan. Ja hänhän oli, vaikka ei tuntenutkaan Antonia, innokkaasti puolustanut häntä, hänellä kun itsellään oli katkeraa kokemusta tällä alalla. Vold oli ylioppilas-aikanaan kärsinyt suurinta köyhyyttä sen tähden, että hänen rikas, lapseton tätinsä oli testamentannut koko omaisuutensa eräälle sisarensa tyttäreille, joka oli hänen suosikkinsa ja jonka sen tähden piti saada kaikki tyyni ja elää yllellisyydessä sill'aikaa, kuin hänen köyhät serkkunsa lueskellessaan laihtuivat niin, että luut pyrkivät ulos nahasta.

Ensi jouluna oli tämä serkku tosin ilosta lahjoittanut kummallekin miesserkulleen kultavitjat, mutta vuoden päästä hän sitte oli jo naimisissa ja hän tai oikeammin hänen miehensä tarvitsi rahaa muuhun.

Vold siis nyt tunsi suurta sääliä Antonia kohtaan, ja jos ei olisi ollut lakia eikä oikeutta, niin hän olisi heti paikalla antanut Antonille anteeksi, vaikka hänellä olikin oikeuden kultanauha lakkia kaunistamassa. Sydän loistaa usein kauniimmin kuin virkapuku yksin kylän voudillakin.

Mutta vaikka nyt täytyikin tulla tutkinto ja tuomio, niin kyllä se oli tuleva korvatuksi, siitä sai Anton olla vakuutettu. Hän lupasi toimittaa, että kaupunki korjuutti hautapatsaan ja panetti siihen vähän varovamman kirjoituksen.

"Sillä näettekös, hyvä Ribe, kuka hyvänsä olisi teidän sijassanne voinut suuttua. Minä oikein sydämmestäni säälin teitä ... ja teen teidän hyväksenne, mitä suinkin voin."

"Se on oikein suurenmoista", änkytti Anton, jonka entinen nöyryys pääsi kokonaan voitolle tästä myötätuntoisuudesta.

"Suurenmoistako?" kysyi Vold kummastellen.

"Niin sitä se on ... se totisesti on vähän... Ei, täytyy sanoa, että se on suurenmoista", puheli hän vielä

etehisessä mennessään.

Iltapäivällä meni myöskin lastenkodin Ane kylänvoudin luo puhumaan sekä tohtorin ahneudesta että Antonin rehellisyydestä ja hurskaudesta.

"Eipä siltä, että minulla olisi mitään tekemistä hänen kanssansa, mutta totuuden pitää tulla ilmi, ja Herra tietää, että se mies on saanut kärsiä tavattoman kovaa kohtelua. Muuten minulla ei ole mitään tekemistä hänen kanssansa."

Ane olisi varsin hyvin saanut jättää sanomatta tuon valeen, sillä kylänvouti ilmankin puolusti Antonia niin lämpimästi kuin mahdollista.

Seuraavana päivänä tutkittiin häntä.

Kutsuttujen todistajain joukossa oli ensi sija haudankaivajalla, joka aikaisin aamulla oli nähnyt hävityksen ja käynyt sen ilmoittamassa. Hän kertoi nyt asian uudestaan hitaasti ja juhlallisesti:

"Oli aikaisin eilisaamuna kello kuuden tai puoli seitsemän paikoilla, en tiedä niin tarkkaan... Minä olin juuri juonut kahvia ja menin katsomaan ikkunasta. Näytti sumuiselta ja minä sen tähden käskin Rasmesta tuomaan vinniltä alas sadenuttuni..."

"Niin, niin," sanoi Vold, "tuota sinun ei tarvitse kertoa, ei se kuulu asiaan. Sinä siis menit hautuumaalle."

"Ei, ei, kyllä minun pitää kertoa oikein, miten se oli. Jos minulla ei olisi ollut sadetakkaa, niin minä en olisikaan mennyt sitä tietä, sillä minä aioin toiselle puolelle kaivamaan Berndinen hautaa. Kerronko nyt siitä lähtein, kuin menin aidan ylitse, vaiko siitä, kuin tulin hautapatsaan luo? Minusta se on ihan sama."

"Ala sitte aidasta, ei siitä ole pitkältä hautapatsaalle", sanoi Vold.

"Minulla oli lapio olkapäällä, ja astuessani ajattelin: onhan nyt oikein lämmin eikä ole märkäkään, paras on jättää sadetakki tuonne katoksen alle. Ja niin minä teinkin. Mutta astuessani siinä nurmikkoa pitkin lipesin ja kaaduin ja olipa oikea onni, että en loukkautunut pahemmin, kun otetaan huomioon, mitä minulla oli kannettavana ja että rautakanki oli maassa selkäni alla. Siitähän jalkani juuri lipesikin. Ja siten minä tulin katsataneeksi hautapatsaasen, mutta silloin en ollut uskoa silmiäni; sillä tiesinhän, minkä näköinen se oli edellisenä päivänä, ja nyt se oli ihan turmeltuna."

Sitte Anton ihan menehtyneenä teki tunnustuksensa.

Haudankaivaja kuunteli ja nyykytti päätään ja mutisi koko ajan. Kylänvouti kehoitti häntä olemaan salaamatta mitään, ja kuin Anton sen tähden lopulla kertomustansa puhui valkeasta haamusta, joka astui rinnettä ylös, virkkoi haudankaivaja:

"Se oli varmaankin se valkea hevonen!"

Kirjuri katsahti ylös ja nauroi, kuulijat tekivät samoin. Ja kylänvouti koetti saada haudankaivajaa pysymään vaiti.

"Niin, se on tottunut pääsemään sieltä pois sitä tietä, yläveräjästä, ja siksi yöksi unhottui se ulos", sanoi haudankaivaja.

"Olehan vaiti, sinun vuorosi tulee sitte", keskeytti kylänvouti hymyillen.

"Hyh, sellaista tyhmeliiniä!" sanoi Ane suutuksissaan puoliääneen.

Tuo tietysti tarkoitti Antonia.

Mutta Anton sanoi hiljaisesti ja vakavasti:

"Se oli sittekin Jumalan lähettämä! Pietarin tykö lähetti hän kukon, minun luokseni hevosen... Se totisesti on suurenmoista..."

Tutkinto päättyi, tuomio tehtiin ja Anton sai vähäksi aikaa vankeutta. "Sitä ei paha kyllä käynyt välttää", sanoi kylänvouti. "Mutta minä lupaan teille, Ribe, että ne päivät tulevat hyvästi maksetuksi, ne toimittavat teille takaisin jotakin perinnöstä."

Lastenkodin Ane aavisti sitä. Sen tähden hän menetteli hyvin varovaisesti. Ei kenenkään pitänyt saaman huomata hänen ja Antonin välillä mitään erikoista.

Ainoastaan kerran kävi hän hänen luonsa tuona vankeusaikana. Ja se käynti vaikutti syvästi Aneen.

Olihan toista ajatella jotakin asiaa kuin nähdä se elävänä edessään.

Ane oli kyllä ajatellut Antonia ja miten raskaalta hänestä vankeus tuntuikaan. Eikö hän paljon enemmän itse olisi ansainnut rangaistusta kuin Anton!

Mutta hyvin liikutetuksi Ane sittenkin tuli astuessaan pitkää käytävää, jonka seinässä oli monta numeroitua ovea, kuullessaan vanginvartian avainkimpun helinää ja nähdessään oven aukeavan sekä Antonin istuvan kovalla puupenkillä ja katsahdavan ylös vielä enemmän masentuneena ja sortuneena kuin ennen.

Suru ja yksinäisyys olivat tehneet syviä merkkejä hänen kasvoihinsa. Kädet riippuivat velttoina, sillä ei kukaan ollut ajatellut minkään työn toimittamista hänelle.

Ane olisi heti syöksynyt hänelle kaulaan, jos ei tuo; kiusoittava vanginvartia olisi koko aikaa pysynyt oven sisäpuolella.

Mutta kyyneleet hänelle tuli silmiin, ja sekin oli kylliksi Antonille.

Anen käynti ja se, että hän muisti häntä ja ajatteli häntä tänä masentavan surun aikanakin, se jo teki Antonin kiitollisemmaksi häntä kohtaan kuin mikään muu.

Ane tunsu sen samassa silmänräpäyksessä. Se oli jotakin niin lämpöistä ja suloista; ihmeellinen ilon ja onnen tunne täytti heidät molemmat.

Anton nosti kätensä suupieleen ja sanoi vilpittömämmin kuin milloinkaan ennen:

"Se on oikein suurenmoista..."

Eikä Ane nyt sitä vastustanut. Mutta hän sanoi nopeasti jäähyväiset, sillä ei kenenkään pitänyt saada huomata heidän välillensä olevan mitään erikoista. Siihen oli Anella omat syynsä.

Mutta päästyään ovelle ei hän voinut olla kääntymättä eikä sanomatta Antonille:

"Sinä olet paljon parempi minua, Anton, vaikka istutkin täällä. Sinä olet paljon parempi kuin kaikki muut vapaat ja irralliset, se on varma."

Vanginvartian mielestä se ei ollutkaan liiaksi sanottu, sillä koko kaupunki tiesi kertomuksen Anton Riben surullisista vaiheista. Ja jos jury-oikeus olisi ollut häntä tuomitsemassa, niin hän ihan varmaan olisi tullut sekä vapautetuksi että kunnioitetuksikin.

Mutta Ane ei tahtonut saattaa ketään, kaikkein vähimmin kylänvoutia aavistamaan heidän välistä suhdettansa. Sillä siitä asti, kuin Ane oli jättänyt raha-arkun hänelle, luuli Ane huomanneensa, että hänkin oli voudinkin mielestä saanut osakseen liian vähän. Eihän viidensadan taalerin summa antanut kovinkaan paljoa korkoa vuodessa.

Antonin istuessa vangittuna olisi ensimmäisen puolen vuoden korot ollut pois maksettava. Ja ne, jotka niitä nyt saisivat, tulisivat saamaan koko vuosikoron, voisivatpa vielä olla melkein varmat, että se tulisi heille koko ikänsä.

Kaksituhatta taaleria nyt yhteensä karttui, ja oli päätetty jakaa ne kymmeneen osaan.

Koko kaupunki sai hyvissä ajoin tietää, mikä juhlapäivä nyt koitti, sillä kello viidestä kuuteen aamulla pyhitettiin se soittamalla kirkon kelloa.

Kaupunginvaltuusmiehille ehdotti kylänvouti, että testamenttaajan sukulainen Anton Ribe, saisi ensimmäisen osan, kaksisataa taaleria vuodessa koko iäkseen. Tätä ehdotustaan puolusti hän lämpimästi kuvailemalla Antonin puutteenalaista tilaa ja hänen likeistä sukulaisuuttaan testamenttaajan kanssa.

Ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Toiseksi ehdotti hän, että toinen osa samoin elinajaksi annettaisiin testamenttaajan uskolliselle palvelijalle Ane Olsenille, jonka verraton rehellisyys hän se oli vaikuttanut, että suurin osa rahoista edes tulikaan kaupungin hyväksi.

Tämäkin ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti.

Kuin Anton pääsi vapaaksi, ei kukaan katsellut häntä halveksivasti siitä syystä, että hän oli ollut vangittuna; sen hän huomasi varsin hyvin. Hän pikemmin oli päivän sankari eikä suinkaan vähimmin

lastenkodin Anen mielestä.

Ane katsoi kuitenkin viisaimmaksi antaa ensin vuosikauden kulua, ennen kuin rupesi Antonin yhtiökumppaniksi. Mutta sitte tekikin hän sen perin pohjin. Ja kyltissä pienen valkoisen talon seinällä, jossa he alottivat siirtomaan tavarain kauppansa, oli sinipohjalla kultakirjaimilla "Ribe ja Kumppani"; eikä kumppani ollut kukaan muu kuin lastenkodin Ane.

Hautuumaalla oli nyt myöskin kirjoitus patsaassa yhtä loistavana ja kauniina kuin ennen, mutta se oli kylänvoudin pyynnöstä muutettu toisin kuuluvaksi.

IX.

Äiti.

Lastenkodin Ane ei juuri näyttänyt ulkonaisessa elämässään mitään erikoisia merkkejä siitä, että hän oli Nilkku-Olan ja Vene-Riitan tytär, mutta hänen sisällensä pysyivät nuo sukumerkit yhä jäljellä.

Eikä hän koettanutkaan niitä sukumerkkejä itsestään karsia; toisenlaisissa oloissa olisivat ne saattaneet kehittyä hyvinkin pahoiksi. Hän oli sellaisenansa ainoastaan siirtynyt ylemmäksi vähän arvokkaampaan säätyluokkaan.

Mutta vuosikauden kuluttua avioliitossa syntyi hänelle poika, ja siitä alkoi uusi kausi hänen elämässään. Sillä ei mitään siitä kaikesta, kuin hänelle oli tähän asti tapahtunut, käynyt verrata tähän.

Äidin ilo orasti niin kuin verholehdet uudessa hitaasti kasvavassa taimessa. Äidin ilo, tämä vaimon puhtain ja autuaallisin tunne, täytti hänen sydämensä kiitollisuudella Jumalaa kohtaan. Ja kiitollisuus herätti hänessä halun tulla hyväksi.

Kuin rakkauden aurinko kerran paistaa johonkin huoneeseen, leviävät sen säteet silloin sekä lapsiin että vanhaan, nojatuolissa lepäävään äidinisään.

Äidin isä oli nyt etsittävä. Olipa hän ennen ollut millainen hyvänsä, niin nyt hän oli sekä isä että äidinisä.

Ane läksi itse maalle tuomaan tylsistynyttä vanhusta kaupunkiin ristiäisiin.

Ja Nilkku-Olassa heräsi uusi lämpöisempi tunne eloon, ilo siitä, että hänellä halveksitulla, pilkatulla vaivaisella, oli niin varakas tytär, ja vielä enemmän ilo siitä, että hänellä nyt oli lapsenlapsi, joka oli ristittävä hänen kaimaksensa.

Siinä oli luottamusta, joka levisi sovittavana hänen olemukseensa ja teki hänet vielä jonkin arvoiseksi, vaikka se arvo olikin vähäinen.

Se teki hänet pikku Olan kärsivälliseksi hoitajaksi. Sillä ukko jäikin ristiäismatkaltansa kaupunkiin. Ane ei hennonnut lähettää häntä enää maalle, vaikka hänestä tosin ei ollutkaan mieluista luopua vaivaisavusta, ukon vapaasta elatuksesta.

Vuosikausi hänellä enää olikin elettävänä eli paraiksi sen verta, että sai nähdä elämänsä pimeällä taivaalla iltaruskon kajastuksen.

Espedal oli sairas, mutta ei kuitenkaan voinut pysyä kotosalla, kuin kuuli Nilkku-Olan olevan kuolemaisillaan.

Oli hänellä myöskin vielä sanomatta viimeinen sana Anelle, joka aina lapsuudestaan asti oli tuottanut hänelle murhetta ja levottomuutta.

Ja se sana tuli niin lyhyesti ja syvämietteisesti ja hämärästi, että se sitte seurasi Anea kuin jokin ennustus läpi koko elämän.

"Hän on tuleva sinulle kurittajaksi Kristuksen tykö", sanoi hän viitaten poikaan.

Sitte hän palasi Timianintorin laitaa, vetäen sekä jalkojaan että keppiään. Hänestä oli vaikea luopua tästä heikosta, hauraasta elämänlaivasta ennen sen pääsemistä satamaan.

"Mutta Herra, sinä viivyt", huokasi hän väsyksissä nojatessaan ruumis-arkku-kyltin alla olevaan pihtipieleen ja levätessään yhden ainoankin rapun tähden.

Hänen tyttärensä tuli vastaan ja auttoi hänet sisään.

"Ai, ai, oli hyvin pahasti, että läksit ulos, isä."

"Oikein se oli, että läksin, lapseni."

"Mutta sinä ihan varmaan tulet tosi sairaaksi."

"Kyllä kaikki käy hyvin, kunhan saan vähän maata."

Ja muutamain päivien päästä hän makasikin, nukkuneena vähäksi tai kauaksi aikaa sen mukaan, miten pian kukin uskoo ylösnousemisen aamun koittavan.

Mutta tytär muisteli hänen sanojaan: kyllä kaikki käy hyvin, kunhan saan vähän maata.

"Se oli ennustus niin kuin moni muukin Espedalin lause", sanoi Omeyer haudalla ja syystä kyllä.

* * * * *

Kukapa isä tai äiti ei mielellään tahdo viedä lastansa kasteelle, yksin silloinkin, kuin heidän sydämmensä ovat niin täynnä ajallisten etujen himoja kuin Anen.

Vaikka joku ei siitä pidäkään lukua itsensä tähden, tahdotaan sitä kuitenkin lapselleen.

Moni merimies, joka ei enää tahdo eikä uskalla rukoilla itsensä puolesta, huokailee kuitenkin kajuutassaan kyynelsilmin lapsensa puolesta.

Moni ajattelija, joka on itse tullut epäilijäksi, iloitsee kuitenkin, kuin kuulee vaimonsa opettavan lapselle turvallisia lastenrukouksia.

Ja eikö se todella ole kuin sulostuttava ja kaunistava auringon välähdys kylmänä talven kaltaisena elämän päivänä.

Ane ajatteli ainoastaan pikku Olaa ja eli ainoastaan häntä varten.

Anton parka sai nyt aina olla unhotuksissa, milloin tuli puodista sisälle.

Ja joka kerran, kuin Ane ajatteli mahdolliseksi, että jokin vaara saattoi uhata pikku Olan ruumista tai sielua, jokaisessa kaikkein vähimmässäkin vilustuksen tapauksessa tai huonon taipumuksen vilahduksessa oli Ane näkevinänsä Espedalin läpituokevan katseen ja kuulevinansa hänen kumean vakavan äänensä lausuvan:

"Hän on tuleva sinulle kurittajaksi Kristuksen tykö."

Paras oli puhella Omeyerin kanssa näistä sanoista, jotka lakkaamatta palasivat hänen ajatuksiinsa.

Omeyer hypähti ylös, kuin kuuli Espedalin sanat. Hänen olisi tehnyt mieli sanoa näitä ymmärtämättömiksi ja ikävyyttäväiksi, mutta hän kävi jälleen istumaan, katsoa tuijotti vastaiseen seinään ja sanoi:

"Niin, niin ... niin, niin ... kyllä siinä on jotakin merkitystä."

"Niin, ihan varmaan siinä on", vastasi Ane peloissaan.

"On", sanoi Omeyer, ehdittyään nyt muodostella sen ajatuksen oman luontonsa ja käsitystapansa mukaan, "Espedal tarkoitti, että Jumala voi lastemme kautta helpoimmin tehdä meidät itsemmekin hyväksi lapsiksi ja valmiiksi menemään hänen valtakuntaansa. Minä olen usein elämässäni nähnyt Jumalan lähestyvän lapsien kautta yksin sellaisiakin, jotka ovat kauimpana hänestä. Lasten kautta totuttaa hän meitä luopumaan monesta pahasta tavasta, joita meidän täytyy juuri lasten tähden karttaa; ei papit eikä maallikot voi paremmin kuin lapsemme opettaa meitä olemaan kärsivälliset ja unhottamaan oman mukavuutemme."

"Niin, se on totta", vastasi äiti huolissaan.

"Sinä saat kokea paljon enemmänkin", jatkoi pappi. "Saat nähdä, että Jumala lapsen kautta opettaa sinulle sekä katkismuksen että selitykset uudestaan, ja kuin täysikasvuiseina niitä opimme, niin ei se enää tapahdukaan yksistään kirjainten mukaan, vaan me usein vaivumme niin syviin ajatuksiin, että lapsemme ihmeissään herättävät meitä niistä."

"Ei mikään olisi minulle mieluisempaa", sanoi Ane halukkaasti.

"Sen kyllä uskon", sanoi pappi. "Rakkaus lapsiimme, ilo, jota he tuottavat meille, ja myöskin monet murheet heistä ja surut heidän tähtensä, kaikki ne ovat keinoja, joilla Jumala meitä vetää puoleensa."

"Sen minä tiedän", vastasi Ane iloisesti. "Minulla ei ole koskaan ennen ollut sellaista ikävöimistä Jumalan puoleen kuin siitä lähtein, kuin pojan sain."

"Ja sinä olet vast'edes vielä yhä enemmän ikävöivä häntä, mitä kauemmin poika sinulla on. Sitä se Espedal juuri tarkoitti, ja hän oli oikeassa. Lapsista alkaa meille uusi elämä. Ne täyttävät ympärillämme ilman keväturingolla ja kukkaistuoksulla. Me saamme kokea puhtaampaa ja jalompaa kevättä ja kesää meidän lapsissamme, vaikkapa vuosien myrskyt olkootkin jo puhallelleet pois lehdet meidän omista oksistamme, eikä kukaan meistä voi toivoa elämänsä taivaalle kauniimpaa iltaruskoa, kuin lastemme onni on."

"Miten kaunista se oli!" sanoi Ane kotiin mennessään.

X.

Jälkivaikutuksia.

Pikku Ola oppi jo pienenä poikana oleksimaan alhaalla puodissa, sillä siellä oli aina vähän runsaammin vaihtelua kuin asuinhuoneissa, ja aina siellä oli jotain etuakin. Mutta sitä tapahtui ainoastaan silloin, kuin äiti oli muissa toimissa, sillä hän ei koskaan tahtonut päästää poikaa puotiin, hänellä ei ollut vähääkään luottamusta häneen.

Milloin ei ollut ostajia puodissa, istui Ribe tavallisesti sen takana pikku konttorissa, huolellisesti hoidellen kirjoja ja kirjeenvaihtoa.

Ja silloin oli pikku pojalla aina täysi vapaus puodissa. Sormet kaivelivat kaikkia laatikoita ja taskut muodostuivat pieniksi kaupan haaraosastoiksi.

Puotipoika ainoastaan nauroi eikä sanonut mitään, sillä hänestä tuo oli ihan luonnollista.

Kuin isä tuli puotiin, muuttui se yht'äkkiä ruokahuoneesta leikkihuoneeksi.

Poika osasi leikitellä millä hyvänsä: kirjoituskirjoilla, Eidamin juustolla, saapasmuste-rasioilla, tauluilla ja peileillä. Mutta kaikkein hupaisinta oli kosketella pitkällä kepillä katossa olevia tavaroita ja ottaa nauloista alas sadelakkeja.

Kohta hän jaksoi saada alas myöskin sadetakit ja housut, niin että lattialle karttui isot keltaiset kasat vaatetta ja puotipoika kyllästyi ja antoi niiden olla siinä paikoillaan. Silloin Ribe aivan tyynesti ripusti kaikki takaisin kattoon. Hänhän olikin tottunut tekemään kaikki itse.

Hänenhän itsensä täytyi joka aamu herättää puotipoika ja vielä mennä uloskin avaamaan ikkunanluukut ja ovi, jos mieli saada puotia auki ajoissa ja estää torille meneviä ihmisiä luulemasta, että olikin aikomus pitää se kiinni.

Ja eikö hän itse mieluisemmin juossut aittaan ja käskenyt nenäkkään vastauksen saamisen uhalla puotipoikaa noutamaan uutta rusinalaatikkoa, kuin pohja yht'äkkiä tuli esiin puodissa olevasta laatikosta ja ostajia oli odottamassa.

Eikö hän juuri ollut se mies, joka ei ollut syntynytkään käskemään ja joka sen tähden oli kasvattanut ensimmäisen puotipoikansa sillä tavalla ja varmaan oli samoin kasvattava kaikki muutkin.

Mutta jos oli paljo ostajia puodissa, juoksi pikku Ola isänsä kanssa laatikolta toiselle ja sai mitään paha pelkäämättömältä isältä vähäisen osan kaikesta syötäväksi kelpaavasta, niin kuin se olisi ollutkin hänen ainoana ruokatulonansa.

Kohta teki Ola itsekin kauppoja. Alku tapahtui markkina-aikaan purutupakalla ja sellaisella pikku tavaralla, jonka antamiseen muilla ei ollut aikaa.

Talonpojat, miehet ja vaimot, makailivat puotipöydän varassa, joka oli täynnä sarkapakkoja ja

sukkakimppuja, ja puhella lavertelivat pikku Olan kanssa, joka näytti olevan vakuutettu omasta arvostaan. Hän veti laatikosta esiin tupakkakäärön ja mittasi siitä korttelittain messinkimittaa vasten, joka oli upotettu pöytään. Sepä oli kelpo poika eikä tehnyt niin tarkkaa mitatessaan, sanoivat talonpojat kiitellen. Sitte ei muuta kuin leikata poikki ja ottaa vastaan rahat.

Tämä viimeainittu työ tuli kohta viehättävimmäksi, sillä saattoihan silloin tällöin aina joku raha hyvin helposti jäädä käteen rahoja heittäessä laatikkoon.

Siten kasvoi poika, oppien koko joukon pahoja tapoja.

Mutta sunnuntai-aamuna ennen kirkkoon menoa oli isällä tapana lukea saarna, sillä pappi viivytti kirkossa ainoastaan pari tuntia ja se oli kerrassaan liian vähä aamupäiväksi.

Puotipojalle ja Olalle hän luki hitaasti ja yksitoikkoisesti vähintään tuntikauden.

Jos saarna vastoin luuloa loppui ennen yhteensoittoa, niin Anton viattomasti jatkoi sitä vapaasti, käsi suupielessä ja ruumistansa heilutellen.

Ane mieluisimmin asetti niin, että ei ehtinyt saada talousaskareitansa tehdyksi ennen kuin kirkko-aika alkoi.

Näin istuivat he eräänä pitkänperjantain aamuna. Raskaat, synkät sadepilvet tekivät mielenkin alakuloiseksi; Uuni savusi ja pikku Ola istui odotellen, että siitä tulisi tulipalo.

Mutta savu haihtui ja hän rauhoittui ja tuli rohkeammaksi. Puotipoika istui tulen edessä ja haukotteli niin, että kyyneliä tuli silmiin, joten hän näytti hyvin liikutetulta, ja sitä hän koetti saada Riben huomioon.

Ola heilutteli jalkojansa ja katseli kadulle, kadehtien kumppaneita, jotka, pitämättä vähintäkään lukua sateesta, joukottain riensivät ylämäkeen matkalla Svartemyriin etsimään ensimmäisiä hyöppäin munia.

Hetkisen tunsu hän kuitenkin mielessään jonkinlaista tyytyväisyyttä, että oli niin paljon jumalisempi muita. Noillahan oli muutamilla vaaleat housutkin pitkänäperjantaina. Hän katsahti hiukan hyvillään omia mustaverhoisia sääriänsä.

Kuitenkin hän ajatuksissaan seurasi muita poikia Suolaseen.

Suolanen oli pikkukauppias, joka myöskentele happamia ja suolaisia tavaroita. Samassa pikku huoneessa, jossa leveä sänky oli, oli myös laskupöydällä ikkunan edessä silliä, pieniä viiliastioita ja kovaksi keitettyjä munia. Ja kartiinttomassa ikkunassa oli lasia vasten seisomassa savipiippu ja leipäkakkara, puodin ainoa kyltti.

Ravintolaa ei ollut koko kaupungissa, ei edes senkään vertaa kuin tuoli konttoripöydän vieressä. Kun keskiluokan nuoriso tahtoi lirkutella, meni se Suolaseen ja söi kylleksensä kolmesta killingistä.

Ane oli usein varoittanut Olaa sellaisesta kevytmielisyydestä, ja nyt poika, kuin mieleen oli tullut tuo farisealaisuus, ajattelikin inholla kumppaneja. He varmaankin aikoivat mennä Suolaseen nyt pitkänäperjantaina.

Postillan saarna oli lopussa ja Anton Ribe oli jo pitänyt vapaan esitelmänsäkin, mutta ei kuitenkaan luullut vielä saaneensa asiaa kyllin selville.

Näyttääkseen nyt lapselle havainnollisesti Vapahtajan kärsimyksiä, otti hän nuppineulan, ainoastaan pienen nuppineulan, eikä mitään rautanaulaa, ja rupesi näyttämään pojalle, miten kipeästi se koski käteen.

Ja hän tosiaan pisti!

Poika vetäsi kauhistuen kätensä pois, parkasi ja väänsi kasvonsa rumiksi.

Samassa tuli Ane.

"Oletko hulluna?" huusi Ane kokonaan masentuneelle aviomiehellensä. "Voi miten toivoisin olevani mies! Miten minä silloin kasvattaisin poikaa! Sinähän turmelet hänet ihan kokonaan! Sinulla ei ole ymmärrystä enempää kuin tällä halolla... Onko koskaan ennen kuultu tuollaisia hullutuksia?"

Anton neuvottomana piti kättään suupielessä ja oli vaiti, oli ihan vaiti koko päivän.

Äiti oli ystävällisempi poikaa kohtaan jumalanpalveluksen jäljestä, mutta Ola pelkäsi isäänsä koko päivän, ja se oli tuskallista isälle.

Näin kasvoi poika isommaksi.

Isä näki välistä minkä mitäkin hänen kujeitansa, esimerkiksi kuin hän kerran meni aittaan ja aikoi vanhan tavan mukaan ottaa kulauksen kirsikkaviiniä.

Siellä oli kaksi astiaa rinnakkain ihan oven vieressä, toisessa kirsikkaviiniä, sellaista kuin talonpojille annettiin kaupantekijäisiksi, ja toisessa kirjoitusmustetta. Ja hyllyllä niiden välissä seisoivat kaksi lasia, jalka rikki kummastakin. Kiireessä ja aitan pimeässä otti Ola viinin sijasta mustetta ja syöksi sitte kauhuissaan puotiin.

Ja, kuten sanottu, tämä ei ollutkaan ainoa kerta, kuin isänsä sitä näki.

Mutta mitä enemmän äiti toimitti omantunnon virkaa pojassa ja mitä enemmän hänen levottomat silmänsä vartioivat pojan pienintäkin liikettä, sitä enemmän veltostui perin rehellinen Anton eikä viimein hennonut sanoa enää sanaakaan pojalle.

Tai ehkä hän ei uskaltanutkaan, ehkäpä tuo nuppineula yhä vielä pisti häntä.

Hän vain lempeästi silitteli pojan tukkaa ja varoittavasti pudisti päätänsä.

Mutta Ane menetteli ihan päin vastoin. Hän vartioitsi poikaa eikä luottanut vähääkään häneen.

Poika tunsu sen kyllä ja kosti.

Ane ajatteli usein, kuinka paljon parempaa kasvatusta poika nyt sai, kuin hän itse oli saanut pienenä ollessaan, hän, jota ei ollut koskaan toruttu, vaan pikemmin kiitetty jokaisesta pikku kepposesta. Ja olihan hänestä kuitenkin tullut niin hyvä ihminen.

Kuitenkin hän nyt koetti melkein yksinomaan epärehellisillä keinoilla saada poikaa masennetuksi, milloin hän teki jotakin.

Poika ymmärsi tuon varsin pian; ei kaikki ollut ihan oikein äidinkään puolella; sen tähden hän kartteli äitiänsä kilpailun oikeudella niin kuin kärppä kettua.

Jos äiti silloin heltyi kyyneliin asti ja yritti puristamaan poikaa rintaansa vasten, silloin poika tallasi hänen paraimmat tunteensa maahan. Silloin hänen vastauksensa osoittivat kaikkein suurinta kunnioituksen puutetta ja hänen viitteensä olivat kaikkein loukkaavimmat.

Ja jospa hän sitä usein katuikin ollessaan poissa äitinsä luota, niin kuin hän todella katui, niin tapahtui kuitenkin yhä uudestaan ihan samalla tavalla.

* * * * *

Ola oli nyt neljännellätoista vuodella ja asui puotipojan kanssa.

Oli talvi-ilta. Silloin tällöin liiteli alas joku lumihiuuva. Jääkylmä itätuuli alkoi puhallella ennustaen lumimyrskyä. Tuulispäitä kiiteli pitkin mäkeä kuin vallattomat varsat.

Maa oli lumeton, ainoastaan siellä täällä näkyi vähä valkoista.

Pölyä ja roskaa oli harmaana pohjana lumipaikkojen välillä, ja nyt ne tuulessa kiehtoutuivat ylös ihmisten silmiin ja asettuivat taas milloin mihinkin, tietämättä oikein mihin päästä rauhaan.

Heikkoja tulen valoa näkyi Riben puodista. Tosin siellä oli kaksi pientä lamppua puotipöydällä, mutta koko joukko sadetakkeja riippui niiden edessä, pimittäen tulta, joka ei valaissut enempää kuin kipunat, joita terävä hevosenkenkä löi kivikadusta.

Ola oli juuri juossut sisältä puotiin, mutta isä kutsui häntä heti konttoriin.

"Osaatko auttaa minua? Tämä on varmaankin Englannin kieltä. Se on 'Karoliinasta'."

Ola todisti ylpeänä, että se oli Englannin kieltä. Mutta saada sähkösanoma käännettyksi omalle kielelleen, sitä he eivät osanneet yhdessäkään.

Ribe oli samoin kuin enimmäkseen muut pikku kaupungin porvarit ruvennut pieneksi laivan isännäksi, ja "Karoliina" oli hänen kivihiililaivansa nimi.

Sähkösanoma oli siis sieltä ja kuului näin:

"Karoline totally wreck Humber. All saved."

Olan täytyi noutaa sanakirja ja kartta, ja niiden avulla he vähitellen saivat selville kaiken muun paitsi "totally" sanaa, jota he molemmat mietiskellen vähä väliä lausuivat pikku konttorissa. Sillä sitä ei ollut sanakirjassa.

Olasta oli tapaus varsin viehättävä, mutta hän ei ollut saanutkaan toimitetuksi varinaista asiaansa, mitä hänellä oli puotiin.

Ja kuin hän nyt läksi ulos, seurasi häntä Ribe, sähkösanoma kädessä, yhä mietiskellen tuota "totally wreck".

Torilla oli yhä roskaisempaa. Kaksi sitkeätä torimatamia tömisteli jalkojansa ja viuhtoi käsillään, sillä he tahtoivat pysyä kaupoissaan niin kauan, kuin tulet säilyivät sammumatta tuulessa.

Kaupungin ainoa torilamppu, joka riippui Riben nurkassa ja jota syötettiin öljyllä, oli jo sanonut hyvää yötä.

Saattoi paraiksi erottaa varjon näköiset haamut, jotka pimeästä tulivat Rantakadulle, hiipivät yli torin ja katosivat Itäkadulle.

Jotakin mustaa tuli toisen torimatamin luo. Lyhdin valossa voi erottaa hänet matami Ribeksi nahkakauluksineen ja hyvine käsivarustuksineen. Niin, niin, hänellä kyllä oli lämmin ja hyvä.

Hän tahoi Gravensteinin omenia kuuden killingin edestä ja pani kaksitoista-killinkisen torimatamille käteen. Mummo luki omenat lyhtitulen edessä, mutta, ollen tylsynyt jo sekä näöltä että muilta aistimilta, seisoi sitte puhellen ja kaivellen rahalaatikkoaan, kunnes antoi matami Ribelle kaksitoista-killinkisen takaisin.

Lastenkodin Ane katsahti siihen lähellä lyhtiä ja hämmästyti, mutta oltuaan vähän aikaa neuvottomana pisti sen äkisti täyteen kukkaroonsa.

Ennen kuin hän sieltä ehti takaisin omalle ovelle, oli jo kaikki voitettu ja unhotettu.

Joku ostajatyttö tuli oversa vastaan, kori kädessä, ja Ane näki Olan menevän rahalaatikolle. Hän oli siis ollut tekemässä kauppaa yksinänsä, sillä ei Ribeä eikä puotipoikaa näkynyt siellä. Ane pysähtyi hiukan ovelle katsomaan sadetakkien välitse.

Kas niin, jotakin välähti! Voiko se olla mahdollista? Kuin Ola pudotti rahoja laatikkoon, lensi jotakin kirkasta, hopearahan näköistä ilmaan ja Ola sieppasi suullaan ihan kuin koira sille viskattua leipäpalaa.

Tuo oli hirvittävää taitoa, jos se oli totta. Eikä lastenkodin Ane epäillyt sitä ollenkaan.

Hän syöksyi esiin, suoraan Olan luo, tarttui häneen kiinni ja tiuskasi:

"Mitä sinulla on suussa?"

"Veskuna vain", sanoi Ola kokeeksi.

"Valehteletko?" Eikä Ane väräyttänyt silmiänsä pois hänen suustansa.

"Valhe on yhtä paha kuin varkaus ... ja varastaa on yhtä pahoin kuin tappaa... Poika, poika, mitä sinä teet?" Ja ihan jyrkkään sanoi hän:

"Sinulla on rahaa suussa."

Ola vähän nykäytti päätänsä ja avasi suunsa ikään kuin halveksivaan irvistykseen.

Mutta Ane kyllin kykeni huomaamaan pojan temput. Hän näki jotakin lentävän pöydällä olevaan kaulaliinapakkaan ja tuota pikaa veti hän sieltä näkyviin kirkkaan kaksitoista-killinkisen.

Puotipoika nauraa hihitti ja Anton siirsi tuon "totally wreck"-sähkösanoman vasempaan käteensä, voidakseen oikealla tukea suupieltänsä, ja oli vaiti, niin kuin oli ollut koko ajan.

"Lapsi parka, oma poikani!" valitti äiti. "Poika parka, tuollaistako tietä sinä rupeat käymään! Minä antaisin sydänvereni sinun pelastukseksi."

Ja Ane tahtoi vetää häntä luoksensa, mutta poika työnsi halveksivasti ja vihaisesti katsoen äitinsä pois.

"Tässä täytyy tehdä jotakin", sanoi Ane loukkautuneen tavalla. Ja tuota pikaa hän olikin selvillä siitä, mitä oli tehtävä, ja läksi heti ulos kylmään tuuleen.

Nyt Anton astui hiljaa Olan ohitse ja ääneti silitti hänen päätänsä. Isältään Ola sitä kyllä kärsi.

"Mutta äiti ei saanutkaan kuulla sähkösanomaa", sanoi Ola äkisti, lapsilla kun niin helposti tapahtuu siirtyminen ajatuksesta toiseen. "Juoksenko sanomaan hänelle?"

"Juokse, se kai on parasta,"

Tuota pikaa seiso Ane uudestaan puotipöydän vieressä ja sai sekä silmillään että korvillaan tiedon sähkösanomasta ja sen selityksestä.

"Oliko se vakuutettu, Anton?"

"En oikein tiedä, mitä vastaisin. Kyllä minä eräänä päivänä puhuin asiamiehelle vakuuttamisesta, mutta en minä ole saanut vakuutuskirjaa enkä myöskään ole maksanut."

"No, kaikissa tapauksissa olet vakuuttanut", virkkoi Ane. "Juokse, Ola, asiamiehen luo kysymään, onko Karoliina vakuutettu. Mutta älä puhu sanaakaan muuta, ymmärrätkö? Kysy vain, onko Karoliina vakuutettu."

Ola juoksi pois ja tuli tuota pikaa takaisin selittämään, että asiamies ei oikein muistanut, miten se oli. Hän kai pelkäsi tappiota ja tahtoi mieluisimmin päästä siitä.

Nyt Ane meni pikku konttoriin ja saneli Antonille:

"Kun olen saanut tietoja Karoliinasta, mutta en tiedä, onko sitä suullisen välipuheemme mukaan katsottava vakuutetuksi, saan täten..."

Vastaus tuli tuota pikaa asiamieheltä, joka mielellään tahtoi saada vakuutusmaksun ja tietysti luuli Karoliinasta tulleen hyviä tietoja. Vastaus siis kuului, että "laiva tietysti oli vakuutettu".

Ane katsoi mahtavasti kolmeen mieheen ja hänen silmänsä sanoivat: "minun pitäisi olla mies."

Sitte hän jälleen läksi ulos. Hän ei ollut unhoittanut ensimmäistä asiaansa.

Nyt hänen täytyi kulkea pilkko pimeässä, sillä torimatamit olivat juuri lähteneet kotiinsa. Viimein hän pääsi monta nurkkaa kiertäen pappilaan.

Pastori Omeyer oli juuri voimistelemassa lukuisan perheensä nuorimpain jäsenten kanssa suuressa kyökissä kaikkein, sekä palvelijain ja lasten että oman itsensäkin, suureksi huviksi.

Se kyllä soveltui varsin hyvin hänen luonnolleen, mutta täytyypä kuitenkin aina ihmetellä sitä isää tai äitiä, joka osaa asettua lastensa kannalle eikä ainoastaan leikitellä kaikkein pienimpien kanssa, vaan myöskin mellastella niiden kanssa, jotka ovat vallattomimmillaan, olla heidän paras leikkikumppaninsa sekä talvi-iltoina suuressa huoneessa että kesällä ulkona kedolla ja alhaalla rannassa, sekä tulla heidän ystäväksensä, jonka seuraa he kaipaavat.

Se suojelee pienokaisia paljolta pahalta ja se säilyttää paljon hyvää suuremmissa.

"Vai niin, sinäkö se olet, Ane?" sanoi pastori ystävällisesti, hypähti ylös lattialta ja pudisti itsestään pois tomun.

Niin, Ane se oli, ja hän tahtoi nyt niin mielellään vähän puhella pastorin kanssa.

Omeyer juoksi vihreän lampun luo niin kiireesti, että oli kaataa kumoon sekä lapset että palvelijat, sytytti sen ja astui viimein edeltä huoneensa, näyttäen tulta ja tietä matami Ribelle.

Siellä nyt huolestunut äiti alkoi avata sydäntänsä. Hän kertoi suoraan kaikki poikansa kujeet ja näpistelemiset pitkin vuosia. Oli aivan omituista huomata, miten erittäin tarkkaan hän oli pitänyt poikaa silmällä ja miten hyvä hänen muistonsa oli.

Mutta nyt Ola oli jo niin suuri, että äiti alkoi kadottaa toivonsa ja välistä peljätä pahinta rakkaasta lapsestaan. Olan viekkaus ja varkauteen taipumus olivat tänään oikeen peljästyttäneet häntä.

"Mitä pitää minun tehdä, herra pastori? Hän on minun ainoa lapseni. Mitä voin minä tehdä?" Ja hän itki katkerasti,

Omeyer oli vaiti ja mielti. Anen oma nuoruuden historia oli tämän kertomuksen aikana yhä tarkemmin johtunut pastorille mieleen.

"Ei mikään uhri ole niin suuri, että en olisi valmis sitä tekemään, jos vain pojastani voisi tulla hyvä ja onnellinen ihminen. Minä olen usein ajatellut niitä kauniita sanoja, jotka lausuite pojan pienenä ollessa, että 'lasten onni on kaunein iltarusko vanhempien taivaalla'. Se minulle johtui taas mieleen, kuin näin, miten hupaista teillä oli lastenne kanssa kyökissä. Mutta meillä ei lainkaan ole samoin. Jospa

kuitenkin tietäisitte, miten minä huolehdin Olan puolesta yöt päivät! Minä elänkin ainoastaan häntä varten."

Nyt Omeyer katsoi olevan sopivan hetken ryhtyä vastaamaan.

"Kyllä minä tiedän, mitä sinun pitää tehdä", sanoi hän lempeästi, mutta vakavasti.

"Tiedättekö tosiaankin?"

"Kyllä ... mutta oletko valmis siihen uhraukseen?"

"Olen", vastasi Ane kiihkeästi.

"Sinun täytyy uhrata itsesi."

Ane hämmästyí. Hän ei tuota oikein ymmärtänyt.

"Sinun täytyy tuomita itseäsi ja kuolettaa itsestäsi pahat himot. Ola on ainoastaan äitinsä poika."

Ane käänsi katseensa alas ja tähysteli, eikö mistään löytyisi pakopaikkaa.

"Nyt sinä et saa koettaakaan kiemurrella pakoon, vaan sinun pitää nöyrytyä ja kuunnella, niin minä puhun sinulle yhtä suoraan ja tuttavasti kuin ennen rippikouluaikana. Jos tahdomme saada hedelmää paremmaksi, täytyy meidän alkaa puusta. Ajattele nyt tarkkaan, sillä tämä koskee sekä sinun että lapsesi onnea; oletko itse vilpitön kaikessa? Minähän tiedän sinun lapsuutesi ja nuoruutesi, mutta kuinka paljo sinussa on jäljellä sitä luontoa, sen tietää ainoastaan Jumala. Sen verran voin kuitenkin sanoa, että luulen sitä sinussa olevan paljonkin ja että sinun pitää koettaa muistella omia tekojasi niin paljon kuin mahdollista. Aiota nyt ihan viime päivästä. Etkö ole tänään tai eilen ... jospa et juuri varastanut ... niin..."

"Voi, Herra minua armahtakoon!" huokasi Ane ja kasvot sävähtivät punaisiksi ihan tukan rajaan asti.

"Tunnusta vain suoraan se, jota ajattellessasi nyt noin häpeät", sanoi Omeyer. "Nöyryytys, jota tuottaa pahan tekosi tunnustaminen sellaiselle ihmiselle, jota kunnioitat, tekee sinut hyväksi ja rehelliseksi, Ane."

Omeyer ei hellittänyt ennen, kuin Ane kertoi samanilaiset rumat tapaukset.

"Ja ihan tänä päivänä!" virkkoi Omeyer hyvin säälivästi.

Ane koetti livahtaa pois koko asiasta, mutta pastori ei päästänyt.

"Nyt meidän pitää ihan ensin tutkia vain sinun omaa elämääsi, Ane." Hän taputti häntä olkapäähän. "Muistuttele nyt vain mieleesi kaikki epärehellisyydet, mitä enemmän niitä muistat, sitä parempi itsellesi. Sillä jos omatuntosi on ollutkin valpas lapseesi nähden, niin on se ollut nukuksissa, mitä itseesi tulee. Pitäisi olla ihan päin vastoin."

Ja Anen täytyi etsiskellä muististansa ja ajatella aina niihin aikoihin asti, kuin hän joutui naimisiin ja sitä ennen oli Riben talossa rannalla. Pastori auttoi häntä muistuttamalla paikkoja ja muita oloja eri aikoina.

Siitä tuli pitkä, hyvin pitkä jono kaikenlaisia kepposia, petoksia ja epärehellisyyttä. Viimein Ane kadotti kaiken vastustushalunkin pastoria kohtaan. Hän kertoi yksin sen onnistumattoman yrityksensäkin, kuin tahtoi omistaa itsellensä ja Antonille Riben koko raha-arkkua, ja tunnusti, kuinka hän pitkät ajat oli himoinnut Riben perintöä ja miten hän oli eräänä yönä ennen testamentin tekoa ollut pahassa kiusauksessa toimittamaan Ribeä pois tieltä, että Anton vastoin setänsä vihaa saisi perinnön.

Sitte Omeyer siirsi kaikki Anen teot lapseen, että Ane oikein näkisi, miten kauheita ne olivat äidin silmissä.

Ane vapisi pelosta.

"Ajattelehan, mitä sinusta olisi voinut tulla ja mikä nyt saattaisit olla tänä hetkenä, jos Jumala ei olisi auttanut sinua, tekemällä kiusaukset niin helpoiksi kuin mahdollista. Kummastuttaako sinua nyt, että lapsi on sellainen?"

Ane itki taas katkerasti.

Vähän ajan päästä hän nosti päänsä ja sanoi jyrkästi:

"Minä muutun ja tulen uudeksi ihmiseksi. Minä olen varoillani lapseni tähden. Ah, minä voisin tehdä

mitä hyvänsä Olan tähden!"

"Ei, ei, Ane, tässä tarvitaan perinpohjaisempi kääntäminen. Täydellinen muutos ei tapahdu lapsen tähden eikä äidin rakkaudesta. Sinun pitää Jumalan avulla tulla uudeksi ihmiseksi hyvän ja oikean itsensä tähden ja oman itsesi tähden. Ja kuulehan, Ane, minulla on hyvä toivo sinusta."

"Entä lapseni, poikani, Ola? Teidän pitää ajatella häntä, eikä yksistään minua."

"Ei, vaikka lapsi olisikin tuhlaajapoika vielä kymmenen vuotta, niin minä nyt kuitenkin ajattelen ainoastaan sinua. Sillä jos sinä tulet Jumalan tykö, niin tulee lapsikin. Jos juuri muuttuu hyväksi, muuttuu samalla hedelmäkin. Muistatko Espedalin sanat, Ane: Hän on tuleva sinulle kurittajaksi Kristuksen tykö."

Molemmat olivat vähän aikaa vaiti. Omeyer oli hiukan levoton minkä mistäkin, jota oli lausunut ihan varmasti, myöntämättä vähintäkään poikkeusta, vaikka se olisi ehkä ollut tarpeenkin... Mutta täytyihän sanoa kaikki jyrkkään, muuten se ei olisi vaikuttanut, mitä hän lempeydellään tarkoitti.

"Mutta poikani!" vaikeroi Ane taas tuskaisesti. "Minä en voi sietää ajatusta, että Ola täällä olisi pitkät ajat tuhlaajapoikana."

"Se riippuu Jumalasta ja myöskin sinusta itsestäsi. Jos sinä itse tulet Jumalan lapseksi, niin opit myöskin odottamaan ja toivomaan ja olemaan tekemättä vastoin..."

"Tekemättä vastoin!" kuiskasi Ane rukoillen.

"Niin, Ane, sillä sinä olet, paha kyllä, tähän asti juuri tehnyt vastoin poikasi onnea ja menestystä. Joka lapsi on hyvin herkkä ottamaan vastaan, mitä sen vanhemmat siihen vaikuttavat. Joka päivä tarttuu heidän esimerkinsä lapseen. Ja sillä, joka on kodissa vallitsevana, on myöskin lapseen suurin vaikutus. Ajattelehan mikä joukko tunteita ja ajatuksia sillä tavoin istutetaan lapsen sieluun ja miten ne viimein muodostuvat sen luonteeksi. Niin kuin sinä annat lapsen ruumiille ravintoa joka päivä, samoin annat sen sielullekin. Sinä et kertaakaan hennoisi antaa lapsellesi vahingollista ruumiin ruokaa, mutta sen sielua sinä ravitset valheella, ylpeydellä, vilpillä, panettelulla ja teeskentelemisellä, ja lapsi ahmii tuota myrkyä silmillään, suullaan ja sydämmellään. Se kuuntelee tarkemmin jokapäiväisen esimerkin saarnaa kuin sinä papin sanoja. Etkö jo usko, että olet tehnyt ihan vastoin poikasi onnea, Ane?" kysyi Omeyer lempeästi.

Ane vapisi.

"Voi, Jumala auta minua!" huokasi hän.

"Sittepä myöskin käsität, että tie pojan sydämmeen käy sinun kauttasi. Sinun pitää ensin katua omia tekojasi ja parantaa oma elämäsi; sitte vasta voit parantaa hänet."

Ane läksi ja Omeyer palasi lastensa luo. Astuessaan kyökkiin kuuli hän kolmen iloisen lapsenäänän laulavan:

Mikko metsähän pyrki vaan,
Vaikk' ei housuja ollutkaan.
Mut äiti makkarasuolesta
Mikolleen laitteli housuja.

Nyt meni metsähän Mikkokin,
Kuin oli päässynnä housuihin.
Ylpeys on Mikon housut omat,
Makkarahousut uudet, somat.

Tämä äkki muutos oli melkein liikaa Omeyerillekin. Hänen täytyi sivaista otsaansa.

"Olipa hyvä, että hän viimeinkin meni", sanoi poika.

Mutta sitte hän kohta jatkoi:

"Ei nyt maksa vaivaa leikkiä sinun kanssasi, isä; sinä vain seisot ja mietit etkä näe mitään."

* * * * *

Ane tosiaan rupesi huolellisesti pitämään vaaria itsestänsä tämän jälkeen ja hänellä olikin siinä ihan kylliksi tekemistä, sillä hän ei ollut rahtuistakaan parempi poikaansa.

Ja poika huomasi sen. Hän sitä ihmetteli ja mietiskeli, kun äiti ei enää huolintakaan ottaa häntä kiinni

kepposistaan vaan ainoastaan piti vaaria itsestään.

Ja poika ikään kuin tunsi siitä jo jotakin kunnioitusta äitiänsä kohtaan.

Mutta Ola oli jo suuri mies ja hänellä oli monta huonoa kumppania, muiden muassa puotipoika, joka häntä joka aamu ja ilta opetteli kaikkeen pahuuteen vinnikamarissa tuolla ylhäällä, jossa sadepisarat ja rakeet rapisivat pystysuoraan putoellen kattoikkunaan.

Rippikoulu-aika ei myöskään jättänyt mitään huomattavia merkkejä. Ei ollut enää ketään Espedalia pelottelemassa.

Omeyer koetteli kohdella Olaa samalla tavalla kuin ennen hänen äitiänsä.

Eikä Omeyeriltä koskaan puuttunut toivoa. Hän sanoi: "Pojat ovat poikia eikä tyttöjä; he ennemmin kuolevat kuin näyttävät mitään vakavia tunteita, varsinkaan omaisilleen. Mutta niitä on kuitenkin sielun syvyydessä, yksin Olassakin. Ja ne kyllä joskus tulevat esiin, kunhan vain odotamme ja rukoilemme."

Sitte tuli Olan lähteä merille. Oli ihan mahdoton saada häntä millään lailla pysymään kotona. Äiti itki ja pyysi, mutta siitä Ola tuli vain häijyn uppiniskaiseksi, niin että koko talossa ei enää ollut mitään rauhaa; hän paukutteli ovia, riiteli, pilkkasi ja matki, niin että kaikki häntä pelkäsivät.

Omeyerin täytyi viimein tulla sinne napsuttamaan sormiansa ja puhumaan hänen puolestaan.

"Antakaa hänen lähteä, pääsköön hän merille! Ehkäpä se juuri onkin paras keino kesyttää häntä."

Niin sai Ola lähteä. Oli kirkas päivä huhtikuussa ja hyvä lounastuuli. Vene melkein käänsi kölinsä laiturille, ja maalta päin tulevat puhallukset liitelivät mustina, levottomina, kammottavina varjoina pitkin aaltoilevaa selkää.

Vihreä, mustakantinen merimiehen arkku seisoi Riben talossa ovensuussa.

Puotipoika, olallansa suuri tukku makuuvaatteita käärittynä purjekankaasen, tarttui jo arkun toiseen päähän, ikään kuin merkiksi Olalle tarttua toiseen.

Ane oli viime ajat ollut hyvin äänetön, itseään hillitsevä, hyvä ja huomaamaton pojan vikoja sekä kätkeytynyt piiloon, milloin hellyys ja itku tahtoivat päästä voitolle. Mutta nyt hänessä tuntui mahtavaa, vastustamatonta vavistusta.

Ola huomasi sen, katsahti arasti puotipoikaan ja oli juuri ryhtymäisillään hänkin vapisemaan.

Silloin Ane nielemällä tukeutti itkun tulon ja sanoi ripeästi ja vapaasti: "hyvästi, Ola!" Mutta ei sanaakaan muuta.

Ola vähän hämmästyi eikä saanut lähteneeksi. Oli ihan kuin hän ei vielä olisikaan ollut valmis. Hän nosti purjekangaskääröä, kohautti vähän arkkua ja tunnusteli taskujaan, siinä hämillään odotellessansa.

Hän mielestään ei ollut koskaan niin rakastanut äitiään kuin juuri nyt.

Ane tunsi sen sanomattakin, tunsi yhä selvemmin joka silmänräpäys ja sanoi: "Nyt sinun pitää lähteä, ne odottavat jo."

Silloin Ola meni äitinsä luo, otti häntä kädestä, ja se tuntui äidistä suloiselta ihan sydämen pohjaan osti. Pois päin kääntyneenä sanoi poika: "Hyvästi, äiti, voi nyt hyvin!"

Nämä sanat ikään kuin sisälsivät kiitollisuutta siitä, että äiti voi hillitä itseään, kunnes hän oli poissa.

Ja niiden kaiku ikään kuin ilmasi, että hän kyllä tiesi äitinsä sittemmin itkevän, vaikka hän ei sitä nyt tehnyt muiden nähden.

Isä seisoi puodin ovella ja käänsi lukon avainta toisten astuessa ohitse sekä liittyi ääneti seuraan, maahan katsellen kuten tavallisesti. Hän aikoi kiiruhtaa alas laiturille ennen Olaa, mutta ei saanut.

Ola sanoi ystävälliset jäähyväiset hänelle, ja Anton piti päänsä kumarruksissa, mutta katsahti sentään arasti ylös ja sanoi hiljaa: "lähde Jeesuksen nimeen! onnea matkalle!" Samalla nousi käsi totuttuun tapaansa suupieleen.

Ola oli jo tarttunut vasemmalla kädellään airoon ja oikeata heilutti jäähyväisiksi puotipojalle ja isälle sekä äidille, joka välistä näyttihe avonaisesta ikkunasta, välistä piirtyi kartiin taa itkemään ja rukoilemaan.

Iltapäivällä tuuli kääntyi länsiluoteeseen ja koveni kovenemistaan. Nyt se puhalsi suoraan maata kohti,

mutta laiva luultavasti jo oli kyllin kaukana merellä, ett'ei sen tarvinnut peljätä rantakareja.

* * * * *

Neljännestunnin matkan päässä länteen päin kaupungista oli Vardehougen. Sieltä näkyi aukeaa merta pitkälti ja laajalti länttä kohti.

Vardehougen oli kanervikkokunnas, täpötäynnä harmaita kiviä, kooltaan noin lampaan ja lehmän suuruisia. Hämärässä ne näyttivät ihan karjalaumalta, mutta päivän valossa ei siellä läheskään ollut niin kaunista eikä romantillista.

Sinne ylös astua ponnisteli Ane vastatuuleen. Hän kyllä koetti saada niin paljon suojaa kivistä kuin mahdollista, mutta kuitenkin täytyi hänen pitää muhiaan suunsa edessä, ett'ei kokonaan henki salpautuisi.

Hämärä jo varjosti maata ja merta. Kuitenkin näki Ane vielä, miten kovasti laineet kuohuivat pitkin koko rantaa ja ulompanakin, sillä saarien takana oli vielä peninkulman matka kiviä ja luotoja merelle päin.

Tyynellä ilmalla ne pilkistivät maininkien pohjista ylös mustankiiltävinä ja pyöreäselkäisinä kuin valaat; mutta myrskysäällä näyttivät ne pitkältä jonolta vedenalaisia räpytyslaitoksia, jotka roiskuttivat vettä korkealle ylös ilmaan.

Pauhu kuului alas rantaan asti, mutta siihen, jossa Ane seiso, kuului se oikein kammottavalta.

Verrata mahtavan meren ääntä leijonan kiljumiseen on melkein samaa kuin verrata auringon paistetta tulitikun valoon.

Ei ole mitään jymyä maailmassa meren äänen kaltaista, milloin se oikein puhuu. Yksin ukkonenkin on vaan lasten leikkiä sen rinnalla. Mitäpä onkaan ankara jyräys, joka heti hälvenee ja kestää enintänsä minuutin tai kaksi?

Mutta meri, joka ärjyy rantaa vastaan! Kuin se joutuu kuohuksiin, silloin kestää sen kammottava laulu tyynesti ja keskeytymättä vähintään vuorokauden, usein koko viikon.

Ole myrsky-yö ulkona meren seuduilla, ei edes niinkään kaukana kuin ulkona pienessä luotosaassa, vaan ainoastaan luotsin, kalastajan tai talonpojan majassa rannalla tai rantasaassa, jossa katot pilkistävät kivien välistä sitkeäselkäisinä kuten niiden asujametkin.

Ole siellä yksi myrsky-yö, niin sinäkin, kuultuasi etelän rajumyrskyn, tunnustat, ett'et koskaan ennen ole kokenut niin masentavaa jyrinää, niin mahtavaa pauhua.

On ainoastaan yksi lohdutus meren raivoa vastaan, se, että sinä itse olet maalla. Mutta jos joku sinun omaisistasi on tuolla ulkona, ehkäpä vielä rantakuohujen keskellä, jos olet äiti ja lapsesi on tuolla, silloin sinulla ei ole muuta lohdutusta kuin katsoa ylös Hänen puoleensa, joka voi hillitä myrskyt ja asettaa aallot.

Anea tuuli niin pahoin ahdisteli, että hänen täytyi siirtyä suuren kiviröykkiön siimekseen, joka luultavasti oli jäännöksenä sodan aikana käytetystä vahtitornista.

Hän istui, puhellen hiljaa itsekseen, mutta veri kiehui hänen kasvoissaan, joita myrsky ja tuuli vinkuen piiskasivat.

Alkoi pimetä, hän voi enää paraiksi erottaa suuret vesilätäköt kanervikosta.

Paperi hänen jalkainsa juuressa parin kiven välissä sai pienen sysäyksen ja vieräsi syrjään, mutta tuskin ehti pois kiven suojasta, kuin rapisten palasi samaan paikkaan. Sitä tekoaan oli tuo paperi tehnyt jo hyvin monta kertaa vaikka turhaan.

Pari kiveä tuolla alempana rinteellä alkoi liikkua. Niin, voipa kyllä odottaa melkein mitä hyvänsä sellaisessa myrskyssä täällä ylhäällä aukean meren rannassa, mutta tokkohan se sentään voi kiskoa irti kiviä ja kanervia?

Ei, tuollahan näkyi kaksi oikeaa lammasta! Ihan lähellä kuuli Ane myrskyn ulvonnin seasta halkinaisen lampaankellon kilinän. Ne näyttivät myöskin niin mielellään pyrkivän kiviröykkiön siimekseen ja katselivat ihmetellen Anea. Hän vaipui ajatuksiinsa, mutta lampaat katselivat häneen niin omituisesti, että hänen täytyi herätä niistä.

Nyt oli jo melkein ihan pimeä, mutta vielä näki Ane korkeiden aaltojen vierivän rantaan leveinä ja valkoisina kuin mahtavat lumikinokset.

Hän oli jossakin ennen nähnyt jotain sellaista suurta ja valkoista pimeässä ... niin, nyt hän muisti. Se oli kirkossa sinä iltana, kuin hänet päästettiin rippikoulusta; se oli alttarivaate ja suuri Jeesuksen kuva.

Onnellinen ajatusten yhdistys Ane paralle. Hän alkoi muistella mitä Omeyer oli sanonut edellisenä päivänä, että valkoinen aaltojen kuuhu saattoi myöskin olla alttarivaate. Ja sille alttarille, jota se vaate peitti, tahtoi Ane mielellään uhrata poikansa, jos Jumala pelastaisi hänen sielunsa.

Ja kuin pilvet hetkiseksi hajosivat ja länsipuoli yht'äkkiä valkeni, luuli hän näkevänsä Jeesuksen tulevan astuen vettä myöten.

Hän hypähti, sillä joku samassa koski häneen takaa päin; meren pauhussa eivät kuuluneet mitkään heikommat äänet.

Se oli Anton, jota myöskin oli levottomuutensa vetänyt tänne ylös. Hän piti hyvin arasti kättään suupielessä.

Ane veti hänet kanssansa kiviroykkiön siimekseen. Rakkaammasti ja lempeämmästi, kuin Anton oli nähnyt pitkään aikaan, kiersi Ane kätensä hänelle kaulaan, nojasi hänen rintaansa vasten ja alkoi itkeä.

Viimein hän sanoi:

"Jospa me vain voisimme olla sellaiset, kuin meidän pitäisi olla, Anton, ja pitää vaarin itsestämme ... varsinkin minä ... niin, varsinkin minä ... silloin kyllä Jumala pitää huolen pojastakin. Sillä minä nyt äsken ihan omin silmin näin Jeesuksen astuvan tuolla merellä."

"Se on oikein suurenmoista", vastasi Anton. "Se totisesti on vähän..."
Ja Anton oli oikeassa. Yksin Anekin hyväksyi nyt hänen sanansa.

Sitte he yhdessä läksivät hiipimään rinnettä alas.

Heidän takanansa välkkyi etäällä "Suurkiven" majakkatuli ikään kuin valvova äidin silmä yöllä — synnyinmaan ja kodin äidinsilmä.

XI.

Kurittaja.

Puolen vuotta tulivat kirjeet hyvin säännöllisesti Olalta. Sitte tämä kuusitoista-vuotinen poika karkasi Newyorkissa laivasta ja läksi amerikkalaisella laivalla pitkälle matkalle Itä-Indiaan, Austraaliaan ja Länsi-Amerikkaan.

Kului nykyään ainakin kuusi kuukautta joka kerran välillä, kuin mustakiharainen pikku postimies poikkesi pistämään kirjettä Riben puotiin.

Joka kerran lupasi Ola palata kotiin ensi matkan jälkeen, nyt kun olivat rahat lopussa eikä siis millä tulla, ja joka kerran äiti vapisevalla kädellä kirjoittaen pyysi häntä tulemaan.

Mutta viime kirjeessä ei ollut enää mitään puhuttakaan kotimatkasta, vaikka se muuten kyllä oli hyvin ystävällinen. Se kuului näin:

"Rakas äiti!

Kun olen niin kauan ollut kirjoittamatta, niin nyt tänä iltahetkenä kirjoitan kirjeen, rakas äiti, sinä kysyt mikä on syynä kun en koskaan kirjoita, en minä tiedä mitään syytä se on vain välinpitämättömyyttä, minä sain sinulta kirjeen ja kahden päivän perästä tuli konsuli tänne ja kysyi oliko täällä ketään nimeltä O. Ribe. Minä tulin esihuoneeseen ja silloin hän sanoi minä sain kirjeen äidiltäsi ja hän pyytää minua etsimään sinua ja kysymään minkä tähden sinä et kirjoita kotiisi. Kun hän sanoi että minä en ollut kirjoittanut kotiin kokonaiseen vuoteen, koska se sydämmeeni enkä saa mitään rauhaa ennen kuin kirjoitan. Oli ihan kuin joku olisi minussa sanonut kirjoita kotiin. Niin rakas äiti minä pyydän anteeksi välinpitämättömyyttä jota olen osoittanut sinua ja isää kohtaan, mutta minä koetan tulla paremmaksi. Minä ensi viikolla menen huvilaivaan, niin että minun tulee hyvä olla tänä kesänä. Me tulemme purjehtimaan vaan kerran ja kahdesti viikossa niin että minä välistä ehdin käydä tervehtimässä ystäviäni. Koko talven purjehtelin minä täällä ja on hirveän

kylmä helmikuussa pestauduin höyrylaivaan ja menin Baltimoreen, ja palatessa sain kuumeen että piti jäädä maalle niin että kuuteen viikkoon en ole kyennyt työhön. Mutta toivon että Jumala antaa minulle terveyden niin tulee parempi. Nyt minä lopetan kirjoitukseni tällä kertaa ystävällisellä tervehdyksellä kaikille. Hyvästi, voikaa hyvin tulevan kerran käy paremmin. Terveisiä kaikille terveisiä isälle terveisiä puoti Rasmukselle hyvästi

Ole Ribe."

Siihen loppuivat kaikki elon merkit lapsesta. Äiti kuunteli ja tähysteli. Ei, ei kuulunut, ei näkynyt mitään.

Hän kirjoitteli ja kyseli. Ei! Kuollut tai elävänä haudattu.

Ane tuli heikkohermoiseksi ja äänettömäksi ja saattoi välistä kärsimättömästi tiuskata Antonille siitä, että hänkin oli yhtä vaiti juuri nyt, ei puhelemalla eikä muulla tavoin huvittanut hänen suruista mieltänsä.

Ikään kuin Anton ei aina olisi ollut vaiti. Ikään kuin ei Ane itse olisi aina puhunut ja huvittanut sekä itseään että Antonia. Mutta tiuskumisesta Antonin kurkku kutistui tietyksi vielä ahtaammaksi. Hän ei olisi nyt mitenkään voinut saada yhtäkään sanaa kuuluviin suustansa eikä nostetuksi silmiään ylös maasta, vaikka olisi uhattu surmata hänet.

Monen vuoden kuluttua viimein eräs merimies kertoi puhelleensa Ola Riben kanssa Lontoossa tanssisalissa. Mutta minkä näköinen hän oli ja miten törkeästi hän jutteli, sitä merimies ei ruvennut kertomaan.

Mieli raskaana hoiperteli Ane Omeyerin luo. Milloin tuntui liian vaikealta, täytyi hänen aina mennä sinne.

Ja Omeyer itki yhdessä Anen kanssa. Hän ei muuta voinut.

Mutta sitte pastori alkoi astuskella edes takaisin lattialla ja vähitellen nähdä kaikkea toisessa valossa.

"Rohkeutta, Ane, rohkeutta! Jokin ääni minussa sanoo, että kaikki on vielä kääntyvä hyväksi."

Ja Ane mennessään kotiin kuiskasi itsekseen:

"Onpa sentään hyvä, että on sellaisia ihmisiä maailmassa!"

Ken nyt näki lastenkodin Anen, olisi tuskin enää tuntenutkaan häntä. Ei hänen ulko-olemuksensa ollut juuri suuresti muuttunut, mutta koko hänen sisällinen ihmisensä, koko hänen mielensä.

Antonin luo oli kuoleman enkeli tullut, kuin hän vasta oli viidenkymmenen ijässä. Mutta hän ei ylpeillyt Ribein ijan pituudella, vaan läksi hiljaisesti kuolemaan niin, kuin oli hiljaisesti vaeltanut elämässään ja arvostellut kaikkea suurenmoiseksi ihan viimeiseen hengenvetoon asti.

Niin oli Ane jäänyt ihan yksin taloon. Puodin antoi hän pois vouralle.

Ja sitte, niin, sitte hän teki ripeän päätöksen, rupesi suurin määrin tekemään, mitä jo ennen oli tehnyt hiljaisuudessa. Hän alkoi kokoamisen sijaan kylvää, antaa, auttaa ja ilahuttaa toisia — se tuli nyt hänen työksensä, hänen elintehtäväksensä.

Omeyer oli enemmän kuin koskaan hänen oikea kätensä sekä päätöksiä tehdessä että niitä toimeen pannaessa.

"Nyt on Ane Ribe todella kääntynyt", sanoi hän vaimolleen. "Paras todistus siitä on se, että hän on alkanut keventää kukkaroaan."

* * * * *

Oli kylmät tammikuun päivät heikkoine, vaan jäätävän kylmine itätuulineen. Aurinko oli vähän aikaa ylhäällä, ja silloinkin sitä peittivät keveät, pehmoiset pilvet kuin valkoharmaat lammaskatrat taivaan lakeuksilla.

Himmeä talviaurinko levitti hopeavalkoista välkettä laineille, jotka nousivat ja laskivat taivaan valkoharmaata laitaa vasten.

Oli niin sanoen kuutamonaltaista merellä ihan keskellä aamupäivää.

Lähempänä korkeata kukkulaa, jonne Ane Ribe joka päivä meni katselemaan kotirannan avoimesta ikkunastaulos aukealle merelle, lähempänä loistavaa nientä oli hopeanvalkoinen väri ikään kuin

tiheämpää.

Luodot ja saaret olivat umpipeitossa kylläisiä, valkoisia kalalokkeja, ja hyökylaineilla oli valkoinen kuohukaulus joka saaren ylöspistävän pään ympärillä.

Veneitä, jaaloja ja jahteja, jopa höyrylaivojakin oli siinä kosolta ja kaikki ne olivat päältä ja sivuilta valkoharmaina sillin suomuksista. Ja kalastajat kivillä hänen allansa vetivät nuottaa lähemmäksi, että heidän veneissä olevat kumppaninsa saisivat suurilla kahden tynnörin haaveilla ammentaa ylös hopealta välkkyviä kaloja. Kalastajatkin välkkyivät perlemon kaltaisilta sadelakista aina saappaihin asti.

Yksin ajelematta jääneet kasvotkin olivat hieroutuneet täyteen hopeata.

Ainoastaan ihka uudet, keltaiset öljykangasvaatteet loistivat tuota yleistä, yksitoikkoista hopeanharmaata pohjaa vasten kuin voikukat.

Kuusitoista vuotta oli siitä, kuin silli viime kerran kävi täällä päin! Ja nyt olivat melkein kaikki tottuneet sillinpyytäjät menneet pohjoisemmaksi, Kinnin tai Islannin seutuihin.

Vanhuksia ja lapsia vain oli tässä haaviamassa saalista meren tyhjentyttänyt hopeakaivoksesta.

Varsinkin kotitarpeiksi. Paistetun kevät sillin hajua tuntui kaikkialla ja avonaisista ovista kuului rätinää paistinpannuista.

Sitä paitsi oli pidettävä huolta pitkistä ajoista eteen päin, kaloja oli sekä savustettava että suolattava. Viinimarjapensaiden keskellä puutarhoissa ja missä vain muuten oli tilaa, riippui seipäissä äsken puhdistettuja sillejä.

Olipa myöskin muistettava rahan saantia. Ranta-aittojen ovet, jotka olivat olleet kiinni kuusitoista vuotta, avattiin nyt. Veneet työnnettiin juhllallisesti vesille, täynnä tyhjiä tynnöriä ja suolaa.

Kalanpuhdistaja-naiset häärivät rannoilla, yllänsä vanhat öljykangasvaatteet ja jalassa raskaat saappaat. Lisäksi liina suun edessä ja veitsi kädessä. Ja kädet veristyivät ja tulivat suomuksiksi. Niitä eukot pyyhkivät vaatteihinsa, niin että koko etupuoli loisti kauneimman kirjavana.

Se kaikki näkyi varsin selvään, kuin he astuivat sileätä aitan lattiaa ovelle palavissaan ja hikisinä, varjostaen kädellään silmiänsä. Pää pään vieressä näkyi siinä, heidän katsellessaan ulos, kuin hurraahuudot kaikui aittarivien väliltä kalastajilta ja pikku ostelijoilta, joiden toivo kasvoi joka kerran, kuin rahtilaiva tai suuria ostajia tuova höyrylaiva saapui pitkään, kapeaan lahteen.

Tämä oli oikeata meri-elämää, tavallansa yhtä juhllalista ja omituista kuin Venetsian kanavakaduilla.

Ihan kuin kuusitoista vuotta sitte! Ja miten sakealti silliä ja miten suuria ja lihavia kaloja!

Hurraa! Ei tarvinnut muuta kuin alkaa, se oli kuin sytykkeen pistäminen ruutiin. Hurraa-huutoja kaikui joka taholta, yksin väsyneimmät ja nälkäisimmätkin huusivat, vaikka heidän voittonsa olikin vähäinen.

Sillä hinta aleni niin arveluttavasti tästä kalarikkaudesta, että jotkut venekunnat jo alkoivat tyytymättöminä katsella välkkyviä kalakasoja. Ainoastaan kruunu tynnöristä! Riittikö se edes työpalkkiansa tai muiksi menoiksi, vaikka kala olisi mennytkin heti kaupaksi?

* * * * *

"Herra pastori!" huusi vouti Brun ikkunasta.

Pastori ja hänen rouvansa pysähtyivät ja vouti juoksi ulos kadulle.

"Tiedättekö, mitä Kaarlesta on tullut?... Nähkääs, hän voi vielä päästä pitkällekin", kertoi hän loistavan iloisesti ja löi pastoria rintaan. "Hän on lähettiläsvirastossa Lontoossa!" Ja vouti katsoi vuorotellen pastoriin ja rouvaan. "Hän totisesti on onnen poika ja sellainen tulevaisuus!... Niin, rouva Omeyer!" sanoi hän tarttuen hänen käteensä, "te varmaankin otatte osaa poikanikin vaiheihin, sillä hän on pitänyt niin paljon teistä. Se on varmaankin siitä asti, kuin te ja hänen äitinsä olitte niin hyvät ystävät. Mutta minä en huoli pidättää teitä kauemmin, te kai olette menossa kirkkoon."

Vouti paljain päin ja vilusta sinisenä peräytyi takaisin konttoriinsa. Ja pastori jatkoi matkaansa kirkkoon.

Kaupunki oli kasvanut melkoisesti viime vuosien edullisesta laivaliikkeestä. Oli ruvettu harjoittamaan tätä elinkeinoa kalastuksen sijasta, joka nyt sitä paitsi tuli lisäksi.

Hopearahat välkkyivät käsissä samoin kuin sillin suomuksetkin, jotka olivat tarttuneet sekä rahoihin että suurten ja pienten sormiin, mutta ei vouti Brunin.

Hän oli hyvin tarkka siinä kohden eikä voinut sietää likaisia rahoja. Sen tähden sai konttoristi ottaa vastaan ja antaa pois kaikki rahat, kuin konttorissa liikkui, ja ne, jotka vouti tahtoi omaan taskuunsa, piti konttoristin joka kerran puhdistaa vanhalla hammasharjalla pesuvadissa. Ja sittekin vouti aina koski hopearahoihin ainoastaan sormiensa nenillä; näytti ihan, kuin hän ei olisi tahtonut alentua koskemaan pikku rahoihin. Soveltuipa hyvin, että hänen poikansa oli valinnut valtiomiehen uran.

Kun kaupunki oli kasvanut melkoisesti, oli siinä nyt kaksi kirkkoa ja kaksi pappia. Uudemmallalla oli kuten tavallista suurempi vetovoima ja "ehkäpä siinä oli myös tuoreempia ajatuksiakin tarjona", sanoi Omeyer ihan vaatimattomasti ystävilleen.

Mutta taitamattomille, ylpeille arvostelijoille ja kypsymättömille maailmanparantelijoille, jotka tahtoivat sysätä syrjään kaiken vanhan ja kaikki vanhat, sanoi hän:

"Nuoret ja vanhat, terveet ja sairaat täydentävät toinen toistansa. Sekä nuoren intoa että vanhan hiljaisuutta tulee pitää kunniaa; molemmat ovat ikänsä kaunistus, ja seurakunta, joka käyttää hyväkseen molemmat, tuomitsematta ja jumaloimatta kumpaistakaan, ansaitsee myöskin kaikkea kunnioitusta."

Oli sitä paitsi toinenkin syy, jonka tähden moni luopui vanhasta kirkosta, mutta sitä ei tiennyt Omeyer: hän oli kerran viheltänyt kirkossa.

Hän oli eräänä sunnuntaina joulun pyhinä ihan väsyksissä astunut saarnastuolista alas sakastiin. Iloissaan, että oli päässyt rasittavimmasta osasta päivän työtä, pisti hän kätensä kauhtanan alle housuntaskuihin, astuskeli edes takaisin ja vihelteli kuin visertelevä kiitollinen lintu. Ajatukset eksyivät juoksemaan omia teitensä ja yht'äkkiä alkoi helistä vihellyksen seasta erään preciosa-laulun sävel tuollaisena ylioppilasajan muistona.

Mutta sakastin ovi oli raollaan ja sen toisella puolen hörkistyi moni korva ja ehti kuulla yllin kyllä ennen, kuin urkujen vieno alkusoitto muuttui kohisevaksi virreksi.

Mustanaan valui nyt ihmisvirta Omeyerin kirkon ohitse. Kaikki näyttivät olevat menossa uuteen.

Omeyer nyökkäsi tuon tuostakin, milloin kellokin mutta he kaikki arasti välttivät hänen katsettaan. Jotkut salaa katsoivat rouva Omeyeriin, mutta hän silloin aina katsoi toisaalle.

Kirkon ovella sanoi Omeyer vähän väkinäisesti:

"Etkö sinä, Tiina, mene uuteen kirkkoon?"

"E-en", vastasi hän hitaasti, oikeastaan vain sen tähden, ett'ei loukkaisi kunnan vanhusta.

Omeyer huomasi sen ja sanoi rohkasevasti:

"Mene sinä vain, vaimoseni. Vähä uutta ja tuoretta tekee ehkä sinullekin hyvää, kun et vuosikausiin ole kuullutkaan ketään muuta, et kirkossa etkä kotona. Mene sinä vain!"

"No ehkä..." vastasi rouva vitkastellen.

"Hyvästi sitte, ystäväni!"

"Niin, ehkä minun pitää mennä sinne muiden tähden, että saavat nähdä, että sinä et ole kateellinen", sanoi rouva ihan hiljaa.

"Ei", vastusti Omeyer, napsauttaen sormiaan oikein kaikuvasti, "ei muiden, vaan itsesi tähden, Tiina. Mene sinä vain!"

"Kas miten tyytymätön vanha pastori on!" sanoivat muutamat ohi menijät keskenään ja nauraa hihittivät nenäliinaansa tai käsiinsä.

"Eipä totisesti olisi ihmekään, jos hän pahastuisi", puhelivat keskenään pari vanhaa mummoa niittuaan ensin pastorille kirkon ovella, niin kovaa kuitenkin, että pastori sen kuuli.

Ovella hän katsahti taaksensa ja näki paraiksi, mitenkä Tiina juuri kääntyi nurkasta toiselle kadulle.

Tuntui ihan siltä, kuin aurinko olisi mennyt piiloon pilven taa, tuntui niin ihmeen tyhjältä Tiinan mentyä astua nyt yksin läpi kirkon. Yksin sakastissakin, jonne Tiina ei kuitenkaan koskaan astunut jalkaansa, sielläkin tunsu pastori, että vaimonsa oli poissa, hän, joka aina oli seurannut häntä sekä

raskaina että iloisina päivinä.

Niin, vielä sittenkin, kuin hän jo oli kirkossa tavallisessa työsssänsä, teki kaipausta hänet omituisen surumieliseksi ja se kaikui hänen saarnastaankin.

Vallitsi omituinen rauha ja omituinen turvallisuus puolihämärässä, kunnioitusta herättävään, siniharmaiden kivipylvästen välillä ja korkean kuoriholvin alla.

Tuolla istui kaksi yksinäistä naista hämärässä ihan urkulehterin alla, ja he käyttivät nenäliinojaan uutterammin kuin kukaan muu.

Ne olivat pastorin rouva ja Ane Ribe, jotka olivat osuneet vastakkain kadun nurkassa. Ane aikoi Omeyeriä kuulemaan, häntä, ei ketään muuta, vaikka olisi tullut kymmenen uutta pappia. Ja hän katsoi niin kauhistuneesti pastorin rouvaan, että tämä heti paikalla kääntyi, hän kun tosiaan olikin aikonut mennä toiseen kirkkoon ainoastaan muiden tähden ja omasta puolestaan tunsii vetoa Omeyerin kirkkoon enemmän, kuin kukaan edes aavistikaan.

Mutta pikku kierros oli ehkä tehnyt hänet paljon virkeämmäksi ja hartaammaksi kuulijaksi kuin ennen, vai lieneekö sen vaikuttanut paljon kokeneen äidin ja lesken läheisyys. Se vain on varma, että kuin Ane itki, itki hänkin.

Ja sitte alkoivat urut soida.

Kukapa ei ole tuntenut, että urut samoin kuin Davidin psalmit voivat tuoda ilmi ihmissydämmen kaikki värähdykset? Välistä se on sydämmeen sattuva herätyshuuto ikään kuin nouseva raju-ilma, kuokuva meri ja jyrisevä ukkonen, jonka pauhu panee sielun ikkunat tärisemään ja herättää omantunnon syvimmästä unesta.

Välistä se taas on vieno, lempeä ääni, joka antaa rauhaa ja toivoa levottomimmallekin sydämmelle.

Eivät urkujen sävelet olleet koskaan vaikuttaneet niin rauhoittavasti kuin nyt, ajatteli pastorin rouva. Ne ihan kuin kantoivat sekä hänet että hänen vieressään istuvan lesken aina alttarin luo, jossa Kristuksen kuva, iso ja valkoinen, ojensi käsiään heille.

"Sanokaa terveisiä pastorille ja kertokaa, että minusta tuntuu ihan kuin enkelin siivet olisivat levitettyinä päälleni, niin rauhallinen ja turvallinen olen minä nyt", sanoi Ane jäähväsiksi.

Heti, kuin pastori päätti loppurukouksen, astui rouva hänen jäljestään sakastiin.

"Sinäkö täällä!"

Rouva ei vastannut, vaan kiersi pehmoiset käsivartensa pastorille kaulaan, muistamatta pitää lukua papin kauhtanasta, kauluksesta tai lukkarista.

"Minä olen niin iloissani, että käännyin takaisin", sanoi hän, "sillä eipä kuitenkaan ole ketään muuta sellaista kuin sinä."

"*Sinulle*, niin sinulle, pitää sinun lisätä", vastasi Omeyer iloissaan ja hämillään ja katsoi lukkariin.

"Ei suinkaan, on ainakin yksi toinenkin, ja hän käski minua kiittämään sinua, että olet auttanut hänet enkelin siipien turviin."

"Jumala se on auttanut, enkä minä, Tiina, en minä. Pitäähän minun kerrankin oppia tulemaan nöyräksi."

Ja Omeyer ajatteli taas kuten niin usein ennenkin, kuinka vähän hyvää ensimmäisinä pappisvuosina saatu imartelu ja kiitos olivat tehneet hänelle ja miten vähän ne olivat herättäneet hänessä kiitollisuutta siitä, että hän sai vaikuttaa murheellisten ihmisten jaloa lohduttamistointa.

"Mutta vähän kehoitusta tarvitsee pappikin virassaan, voidakseen jatkaa ja olla menettämättä kaikkea itseluottamusta", sanoi hän, katsoen lukkariin, joka seisoi kätet ristissä ja ainoastaan nyykäytti päätään hyväksyvästi.

Ja kiitollisuus, että tyhjänlaisessa kirkossa edes yksi olento oli saarnasta kiitollinen, levisi lämpöisenä virtana pastorin olemukseen ja sai hänen silmänsä loistamaan ja suunsa hymyilemään, vaikka hän moneen kertaan sivelikin partaansa, hymyä salatakseen.

"Niin, niin; niin, niin! Jumalalle olkoon kiitos kaikesta!"

Hän astuskeli sakastipöydän ympäri, kosketellen silmälasiensa koteloa, virsikirjaa, saarnavihkoa,

lakritsirasiaa, hajupulloa ja nenäliinaa, kunnes Tiina viimein auttoi häntä saamaan ne kaikki kokoon.

Kuin he pääsivät kotiin, oli siellä kirje rouvalle.

"Lontoosta!" huusi pastori tuodessaan sitä työhuoneestaan. "Lontoosta!" Hän oli jo saanut kauhtanan pois yltänsä, mutta papinkaulus oli vielä jäänyt kaulaan, kuin hän riensi huoneiden läpi huutamaan Tiinaa.

Viimein hän löytyi ja hänen maltiton miehensä pakotti hänet heti istumaan tuolille ja avaamaan kirjeen, jonka pastorikin sitte yht'aikaa luki hänen olkansa päällitse.

"Keitä se on?"

Tiina katsoi allekirjoitusta.

"Kaarle Brunilta."

"Keltä?"

"Voudin Kaarlelta!"

* * * * *

Lontoosta toisena joulupäivänä 188-

Hyvä rouva Omeyer!

Kuin nyt lähetän teille kirjeen Lontoosta, pitäisi minun kai ensin kertoa, miten minä olen joutunut tänne; mutta isä kaiketi on siitä jo teille puhunut.

Sitte pitää minun vähä kertoa tästä maailmankaupungista, vaikka siitä tällä kertaa ei tulekaan paljoa puhutuksi, ja syyn kyllä kohta käsitätte.

Lontoon omituisuutena on suuruus, pauhina ja äärettömyys.

Neapolilla ja Genualla on pomeranssi- ja öljypuistonsa, Roomalla raunionsa ja muut muistonsa, Venetsialla uivat palatsinsa, Parisilla bulevardinsa, Moskovalla säkenöivät kirkonkattonsa, Amsterdamilla kellosoittonsa ja viehättävät kanavansa. Mutta purjehtikaa ylös Thems-jokea Lontoosen ja nouskaa johonkin Sant Paulin saliin ja katsokaa ulos, niin heti jää mieleenne haihtumattomaksi havainnoksi matkojen ja työn äärettömyys.

Ja minä olen jo huomannut, että suuruus ja pauhina saavat ikävöimään vastakohtia: keveyttä ja hiljaisuutta.

Mutta on Lontoossakin hiljaiset, pyhät paikkansa.

Tahdotteko seurata minua nyt yhteen niistä? Ei Westminster-Abbeyhin eikä Livingstonen haudalle, vaan kaikkein yksinkertaisimpaan paikkaan, meidän pieneen norjalaiseen merimieskirkkoomme. Minulla on omat syyni valita juuri se.

Siellä oli eilen joulujuhla. Äsken saapuneena tänne olin minä pastorin vieraana koko päivän. Ja kaikki, mitä näin ja kuulin, herätti minussa samaa kiitollista hyväksi tulemisen halua kuin lapsellisimmassa, taitamattomimmassakin merimieheissä.

Monesti olen tuntenut, että joulu on rakkauden juhla, mutta en koskaan niin kuin eilen.

Ajatelkaahan: tulla vierasten, välinpitämättömäin ihmisten hälinästä pieneen norjalaiseen kirkkoon, joka on koristettuna joulujuhlaksi niin kuin siellä kotonakin ja täynnä iloisia lapsia, sillä merimiehet ovat lapsia kaikki tyyni.

Ajatelkaahan: veisata täällä kaukana kodista vanhoja jouluvirsiä, jotka herättävät eloon lapsuuden valoisimmat muistot.

Ja sitte kuulla rakkauden evankeliumia kotimaan kielellä! Eikä ainoastaan kuulla sitä, vaan myöskin kokea rakkautta, saada ystävällistä kättelyä ja hymyilyä ja lahjoja ihan kuin kotona joulun aattona.

Ihmisrakkaus harvoin pyrkii korkealle. Se tavallisimmin pysyy alhaalla ja kalpeana ja heikkona, kuin talvinen aurinko; mutta jos se hetkisenkään näyttäytyy, voipi se loitsia esiin ruusuja yksin lumen altakin.

Jos se pilkistää sisään oven raosta tai pienestä ikkunan reiästä niin heti se maalaa kullan ja purpuran

värisen paratiisin sekä köyhän miehen paljaalle seinälle että merimiehen mustaan komeroon.

Ei yksikään säde lähde turhaan auringosta, samoin ei myöskään rakkauden auringosta.

Miksikä kirjoitan tätä tänään? Miksi en ole vaiti? Ja minkä tähden kirjoitan juuri teille?

Sen tähden, että eilen näin yhden tällaisista rakkauden voitoista, pienistä äkillisistä auringon välähdyksistä synkimpään pimeyteen, niin liikuttavan tapauksen, että minun täytyi kääntyä pois pyyhkimään kyyneliäni.

Joulukuusi oli sytytettyinä, teetä ja muuta hyvää jo nautittu. Puheita oli pidetty ja virsiä veisattu. Joululahjojen jakeleminen alkoi, merimiehet saivat pehmeitä virkattuja ja neulottuja vaatekappaleita: lakkeja, mekkoja, sukkaa ja kaulaliinoja, ynnä niiden muassa kotona olevain vaimojen, äitien ja tyttärien rukoukset merimiesten puolesta.

Siinä sanalla sanoen aurinko taisteli myrskyn kanssa näistä meren kiertolaisista, rakkauden aurinko, lähettellen säteitensä ja lämmittäen, missä myrsky oli raivonnut ja pauhannut.

Niiden joukossa, jotka tunkeutuivat esiin numerolippuineen, oli myöskin eräs merimies, kolmenkymmenen ikäinen, muoto tavallistakin kovempi ja hurjempi. Hän oli purjehdellut vieraissa laivoissa viisitoista vuotta pitkällä matkoilla ja joka kerran maalle päästyään elänyt oikein hurjasti.

Nyt oli hän juuri saapunut Singaporen matkalta ja paraiksi ehtinyt laivasta maalle. Hänellä oli taskussaan 50 punnan eli 1,250 markan nostolippu, mutta kun oli juhlapäivä, ei hän saanut penniäkään.

Astuessaan kirkon ohitse kuuli hän joulujuhlan ja arveli, että saattoihan hän paremman puutteessa poiketa sinne.

Hän oli niin kovettunut ja paatunut, että ei tavallinen ystävyys, ravinto eikä Jumalan sana olisi tehnyt häneen mitään syvempää vaikutusta; vaikka kukapa tietää, kuinka paljon hänen kovuudestaan jo oli sulanut.

Mutta saatuaan numerollansa kauniin, virkatun mekon, sanoi hän raa'asti ja välinpitämättömästi toisille merimiehille:

"Olisi tämä ollut hyvä kolme päivää sitte kanavan tuulissa, mutta nyt tästä ei juuri paljoakaan saa panttilainakonttorista."

Mekkoon oli kuitenkin kirje kiinnitettynä ja lukuhuoneen pöydällä vetelehtien ja jalkojaan riiputtaen avasi hän sen ja luki.

Minä en ollut huomannut häntä ennen, kuin hurja huudahdus veti sinne päin sekä minun että kaikkein muidenkin huomion. Silloin hän nojasi kuin sairas seinää vasten ja voihki kauan tuskissaan. Viimein hän sanoi toivottomimman itsesyytöksen äänellä: "Äiti, äiti, äiti!"

Apulainen vei hänet yksityishuoneihin. Pastori otti kirjeen ja luki sen ensin hiljaa itsekseen ja sitte kaikkein meidän kuullen:

Se oli tällainen:

"Rakas merimies, jonka käsiin minun pikku lahjani joutuu, Jumala siunatkoon ja suojelkoon sinua aavalla merellä ja vielä enemmän vaarallisella rannalla, jossa niin moni sielu hukkuu kevytmielisyyden syvään kaivoon.

Minä puhun surullisesta kokemuksesta. Olen vanha leski, vanha ennen aikaani. Yksi ainoa poika on minulla ollut ja hän oli minun ylpeyteni ja iloni, mutta minulla ei ole häntä enää.

Raskas suru se olisi ollut minulle, jos hän olisi saanut hautansa meriruohokkoon, mutta vielä paljon raskaampaa on minulle ollut se, että hän on ollut ikään kuin kuollut minulta viisitoista pitkää vuotta.

Hän on musertanut äitinsä voimat, himmentänyt hänen näkönsä ja särkenyt hänen sydämensä.

Minä pyydän sinua, jos sinulla on äiti: älä tuota hänelle sellaista surua!

Paras iloni on ollut lähettää joka joulu pieni tervehdys ja lahja muille kaukana oleville merimiehille, toivoen, että siten edes jokukaan äiti pääsisi tyhjentämästä samaa katkeraa kalkkia kuin minä.

Ane Ribe."

Äiti paran lahjan ja kirjeen oli Jumala saattanut hänen oman kadonneen poikansa käsiin. Mahdoton oli sitä ajatellessa pidättää kyyneliänsä.

Tämä merimies oli yötä pastorin luona kuten minäkin. Ja me kuulumme hänen enimmänsä osan yöstä itkeä nyyhkiävän viereisessä huoneessa ja huutavan: "äiti, äiti!" Yksin unissaankin teki hän sitä, kuin viimeinkin aamun tullen nukahti.

Ja te, äitini uskollinen ystävä, varmaan käsitätte, mitä minun täytyi ehdottomasti tehdä? Minun täytyi muistella omaa äitiäni, puhella hänelle ja rukoilla hänen puolestansa.

Minä sanon uudestaan: ymmärrätte kyllä, minkä tähden minun tänään täytyy kirjoittaa teille — sekä oman itseni että sen merimies paran tähden.

Pyytäkää miehonne varovasti valmistamaan hänen äitiänsä. Minun mielestäni hän saattaisi kuolla ilosta. Ola Ribe tulee itse ensimmäisellä höyrylaivalla...

* * * * *

Omeyer syöksyi pois kuin hulluna. Tiina töin tuskin ehti kiskaista häneltä pois papin-kauluksen; pastori jo juoksi pitkin katua, kirje kädessä.

"Ole varovainen, Omeyer, varovasti, kuuletko!" huusi Tiina porstuan ovelta jäljestä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KURITTAJA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a

compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail)

within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to

reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.